

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE - PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární pedagogiky

Diplomová práce

Téma:

Vývoj mateřské školy U Studánky

Development of the Kindergarten "U Studánky"

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Jana Uhlířová, CSc.

Autor diplomové práce: Michaela Eklová

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

Forma studia: Kombinované studium

Diplomová práce dokončena: červen 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením
Doc. PhDr. Jany Uhlířové, CSc. V práci jsem použila informační zdroje uvedené
v seznamu.

V Praze dne . A ^ . ?

Chtěla bych poděkovat všem, kteří se mnou během studia spolupracovali, zejména pak Doc. PhDr. Janě Uhlířové, CSc. za její zkušenosti a čas, jenž mi věnovala při vedení této diplomové práce.

Děkuji své rodině za podporu a trpělivost během mého studia.

Děkuji Mgr. Janu Vichroví za poskytnutí archiválií z archívu hlavního města Prahy.

Resume:

Diplomová práce s názvem „Vývoj mateřské školy U Studánky" se zaměřuje na vývoj předškolních institucí na našem území, který spadá do první poloviny 19. století. V první části se autorka zaměřila na charakteristiku typu předškolních institucí: opatrovny, kindergarten a mateřské školy.

Ve druhé části se autorka věnovala konkrétní historické studii mateřské školy U Studánky od roku 1902 do roku 1938. Dochované historické dokumenty a časopisecké materiály, které autorka získala jak z archívů hlavního města Prahy, tak i z archivu samotné mateřské školy U Studánky, umožnily zaznamenat kontinuální vývoj mateřských škol na území hlavního města Prahy.

Závěrečná část práce je zaměřena na experimentální činnost, která od roku 1927 až do roku 1930 probíhala na mateřské škole U Studánky, čímž mateřská škola v roce 1927 získala titul Výzkumná mateřská škola českého dítěte. Cílem experimentálního výzkumu bylo ověření zahraničních výchovných metod Montessoriové, Fróbela, Decrolyho v českých poměrech.

Klíčová slova: opatrovna, mateřská škola - historický vývoj, raná péče, charitativní péče, reformní experimenty - Montessoriová, Fróbel, Decroly, pedagogické pracovnice

Résumé:

Master's thesis entitled "Development of the Kindergarten "U Studánky" " focuses on the development of preschool institutions in our area within the first half of the 19th century.

In the first part, the author focuses on the characteristics of the type of preschool institutions: a public nursery, a kindergarten and a nursery school.

In the second part, the author turns to a particular historical study of a kindergarten "U Studánky" from the year 1902 to the year 1938. Preserved historical documents and journal materials, which the author obtained from archives of the City of Prague as well as from the archive of the kindergarten "U Studánky", helped her to record the continuous development of kindergartens in the territory of Prague.

The final part of the work is focused on experimental work which took place at a kindergarten "U Studánky" between the years 1927 and 1930 and which, in 1927, won the title "A Research Kindergarten of A Czech Child".

The aim of this research was an experimental verification of foreign educational methods Montessoriová, Frobel, Decroly in the Czech conditions.

Key words: public nursery, kindergarten - historical development, early care, charity care, reform experiments - Montessoriová, Frobel, Decroly, teaching staff

OBSAH:

Úvod	8
1 Metody práce	9
2 Historický slovník	10
3 Charakteristika typů předškolních institucí	13
3.1 Počátky opatroven v Evropě	13
3.1.1 Opatrovny v Čechách a na Slovensku	14
3.2 Další typ předškolních institucí na českém území „Dětské zahrádky - Kindergarten“	17
3.3 Mateřské školy	19
3.3.1 Mateřské školy za první republiky 1918	27
4 Historické zdroje	33
4.1 Historie obce a městské části Bubny a regionální charakteristika	34
4.2 Historie vzniku mateřské školy U Studánky	35
4.3 Historie MŠ do roku 1914	36
4.3.1 Světová válka a mateřská škola (1914-1918)	39
4.3.2 Proměny úsilí o hledání nového charakteru Studánky a angažovanost pedagogických pracovníků za zakotvení MŠ v ČSR	44
4.3.3 Vývoj mateřské školy po roce 1920	55
5 Učitelství sbor	58
5.1 Pedagogické doporučení pro učitelství sbor	62
5.2 Opatrovna a mateřská škola jako nástroj k poučování budoucích učitelů	66
6 Docházka dětí	67
6.1 Zdravotní stav dětí v opatrovně a mateřské škole U Studánky	78
7 Experimentální činnost	85
7.1 Zařízení výzkumné mateřské školy U Studánky	86
7.1.1 Zařízení výzkumné místnosti - Frobelovy metoda	86
7.1.2 Zařízení výzkumné místnosti - Montessoriové metody	86
7.1.3 Zařízení výzkumné místnosti - Decrolyho metoda	87

7.2	Výzkum v jeslích	87
7.3	Teorie experimentů M. Montessoriové	90
7.3.1	Výzkumná činnost podle M. Montessoriové v MŠ U Studánky	91
7.3.2	Výzkum podle M. Montessoriové v I. A.	92
7.3.3	Výzkum podle M. Montessoriové ve II. B.	92
7.4	Teorie experimentu B. Frobela	94
7.4.1	Výzkumná činnost podle B. Frobela v MŠ U Studánky.	94
7.5	Teorie experimentu O. Decrolyho.	96
7.5.1	Výzkumná činnost podle O. Decrolyho.	97
7.6	Závěr z výzkumné činnosti mateřské školy U Studánky.	98
7.7	Výstava soudobé kultury v Brně 1928.	99
7.7.1	Vystavovaný materiál mateřské školy U Studánky na výstavě v Brně.	101
7.8	Výstava v opatrovně a mateřské škole U Studánky 9 - 16. 6. 1928.	103
8	Osvětová a vzdělávací činnost mateřské školy pro pedagogickou a laickou veřejnost	105
8.1	Přednášky, semináře a kurzy pro učitele mateřských škol.	105
8.2	Přednášky pro matky.	106
8.3	Propagační činnost	109
8.4	Působení Idy Jarníkové na Studánce.	110
Závěr.....		112
Prameny a literatura		115
Přílohy.....		119

ÚVOD

„ Všechno, co potřebuji opravdu znát, jsem se naučil v mateřské škole."

(R. Fulghum, 1988)

V názvu své knihy americký spisovatel R. Fulghum vystihl význam mateřské školy. Jedině pomocí časového odstupu (v dospělosti) mu můžeme dát za pravdu. Většina z nás mateřskou školu navštěvovala a váží se k ní první dětské vzpomínky: první chvíle bez rodičů, osamostatnění, jméno (podobu) učitelky, navazování vztahů s vrstevníky, vznik dětského přátelství, které může trvat až do dospělosti. Mateřskou školu děti navštěvují v předškolním věku, který je významným obdobím v životě každého dítěte, v němž dochází k utváření návyků, zvyků, postojů a formování celé osobnosti.

Důvod proč autorka zpracovává právě historii mateřské školy U Studánky je dán nejen významem této konkrétní mateřské školy, ale i možností přístupu k primárním historickým pramenům v podobě školních kronik, ale i osobním vztahem, který se traduje od prvních kroků autorky na půdě vzdělávacích institucí, neboť do této mateřské školy sama chodila. Touto diplomovou prací se autorka snaží rozkrýt skutečnosti, které nebyly do současné doby kompletně zpracovány.

V roce 1992 uplynulo devadesát let od založení mateřské školy U Studánky. K této příležitosti byla v prostorách mateřské školy uspořádána výstava, jejímž cílem bylo seznámit návštěvníky s historií a vývojem opatrovny později mateřské školy U Studánky. Společně s pí ředitelkou Naděždou Eklovou jsem vypomáhala při organizaci a instalování vystaveného materiálu. Ty nebyly pro mě v tu dobu příliš zajímavé a nepřikládala jsem jim dostatečně velký význam. Teprve studiem vysoké školy - obor předškolní pedagogika a se seznámením s historií předškolních institucí a významnými osobnostmi pedagogiky jsem si uvědomila, jak nedoceněny jsou tyto materiály.

V roce 2002 mělo být oslaveno 100. výročí založení této mateřské školy. Tato skutečnost zapadla v povědomí, neboť historií této mateřské školy se kontinuálně dosud nikdo nezabýval. Odtud vyplynul autorky zájem, o zpracování těchto pramenů, které

jsou jedinečné. Nezastupitelně dokládají vývoj, který předškolní výchova na české půdě vykonala. Touto diplomovou prací se autorka snaží splatit dluh historii předškolní výchovy i svůj vlastní, jako dík za otevření světa, který v této mateřské škole mohla zakusit.

Cílem diplomové práce je vytvořit kompletní historii mateřské školy U Studánky, na níž je možno demonstrovat vývoj institucionálního snažení v péči o předškolní dítě. Byť v historických pracích není nutné formulovat hypotézy, autorka si přesto stanovuje následující:

- 1) Konkrétní příklad vývoje jedné instituce je možno používat jako příklad vzorový.
- 2) Instituce mateřské školy U Studánky odráží dějinné okolnosti svého fungování.
- 3) Mateřská škola U Studánky je v určitých rovinách specifická a není možné její specifika zobecňovat.

1 Metody práce

Tato kapitola prezentuje soubor metod, které byly použity při zpracování diplomové práce. Práce historického charakteru i metody práce jsou svým charakterem limitovány. Jedná se o následující metody:

- **Indukce** - pomocí této metody se zkoumají konkrétní fakta a na základě zjištění se dochází k obecným informacím (od zvláštního k obecnému), tj. postupným probíráním jednotlivých faktů se přichází k celkovým informacím o určité sociální skutečnosti.
- **Dedukce** - na základě použití logiky se postupuje od obecných údajů k údajům konkrétním tj. prostřednictvím vědeckého zobecnění, se závěry odvozují

od jednoho nebo více tvrzení a s užitím formální logiky se dochází k výslednému názoru. Pomocí této metody můžeme určit souvislosti, charakteristiku, kterou nelze z pramenů přímo zjistit.

- **Analýza** - prostřednictvím analýzy historických pramenů lze přes rekonstrukci vzájemných vztahů dojít ke konkrétním faktům (rozkládání celku na části). Pomocí této metody byly v práci analyzovány školské dokumenty, odborné knihy a časopisecké články, jejímž prostřednictvím se podařilo zachytit konkrétní události.
- **Syntéza** - nelze oddělit od analýzy, postaveno na myšlenkovém spojování jednotlivých částí, vlastností, které se následně skládají do celku. Pomocí této metody bylo možné zaznamenat z historických pramenů vývoj mateřské školy U Studánky.
- **Komparativní** - metoda je založená na zjišťování podobností a rozdílů mezi historickými jevy, umožňuje vystihnout jedinečnost jevů, z kterých se odvíjela historie.
- **Práce s historickým textem** - je zaměřena na studium archivních a historických materiálů (tj. kroniky, které jsou větším literárním útvarem, jenž pisatelé fakta doby třídili, hodnotili a zpracovávali; dále noviny, časopisecká periodika, které mají informativní a zpravodajský účel). Jsou zde zaznamenány události dané doby.

(Hroch, 1983)

2 Historický slovník

Vzhledem k tomu, že používané termíny jsou svázány počátkem 20. století, jevílo se autorce vhodné tyto užívané termíny na začátku práce vysvětlit.

Hospitantky budoucí zájemkyně o povolání učitelky.

Komitét dam byla charitativní organizace, založena Marií Riegrovou Palackou (dcera Františka Palackého a manželka tehdejšího poslance říšského sněmu Riegra) u příležitosti otevření první mateřské školy U sv. Jakuba v roce 1869.

„Zároveň s uvedením školky v život sestaven byl první Komitét dam k doзору při nové opatrovně, jehož úkolem hlavně bylo pečovati o dobročinnou stránku při novém zřízení, obstarávati polední stravování a ošacování, ke kterémuž účelu konaly se sbírky soukromé, dále dohlížeti na pořádek při vyučování, dozírati na zdravotní stav dětí, vyšetřovati rodinné poměry, přihlížeti na čistotu ústavu atd. "

(XXIII. výroční zpráva o městských opatrovnách, školách mateřských a jeslích za rok 1891, str. 6)

Činnost v komitétu byla zcela dobrovolná a bez odměny za práci. Členkami byly majetné manželky politiků a podnikatelů. Kromě zajišťování sociálních i hospodářských činností rozšiřoval i nadále Komitét svou činnost (např. podpora chudých šestinedělek a jejich novorozenců, šití oblečení pro děti, vaření obědů). Zajímavé bylo, že spolek sám o sobě nebyl vázán pravidly ani stanovami. Tato volnost umožňovala dle dochovaných materiálů se dostatečně přizpůsobit poměrům a potřebám dětí. Až v roce 1890 byl vytvořen jednací řád, který vymezil práva a povinnosti členek Komitétu. Po celou dobu trvání vedl Komitét podrobnou statistiku všech opatroven a jeslí. V statistikách byly uváděny počty zapsaných dětí, počty strážníků, počty denních návštěv v jednotlivých jeslích a opatrovnách, počty ošacených dětí, počet podporovaných matek a další. Svou činnost ukončil v roce 1923.

Letní domov. Myšlenka zřízení letního domova vznikla v důsledku podvýživy a celkově špatného zdravotního stavu předškolních dětí.

„ Hodláme zříditi Letní domov pro chudé a choré dítky ve věku do 6 let. Někde blízko Prahy, v čistém domku se zahrádkou, kde by děcka za pečlivého dozoru žila

od května do konce září v jasů slunečném, ve volné přírodě, kde by si hrála, ale kde by jako u pečlivé matky byla dobře živena, v dobrém sílena a duše jejich pěstěna. "

(Bolína, 1914, s. 35)

Finanční prostředky na otevření Letního domova se získávaly prostřednictvím soukromých sbírek (učitelky mateřských škol pořádaly divadelní představení, bazary atd.). Získané finanční prostředky byly před samotným otevřením Letního domova uloženy na vkladní knížce.

Opatrovna zajišťovala sociální péči pro malé děti (funkce pečovatelská). Byla určena především pro děti z chudých poměrů, o které se staraly ženy - pěstounky.

Podělování dětí samotný slavnostní akt rozdělování dárek dětem. Průběh této akce ovlivnil předpis č. j. 1439 z roku 1906.

„Jakmile se ukončí přípravy s ošacením, což bývá vždy do 15.11, rozdává každá dozorka dáma na té které opatrovně šaty sama dítkám určeným, tak že ostatní dítky přítomny nebudou. Aby ostatním dítkám se nepokazila radost vánoční, rozdává Komitét dam na všech ústavech pokud možná současně nadílku ".

(Protokol domácích porad, 18. 5. 1906)

Svěcení opatrovny. Svěcení školních budov odpovídalo tehdejší tradici, která byla považována za slavnostní akt, kdy byl prostor budov svěcen katolickým farářem. Školní instituce tehdy fungovaly pod dohledem katolických farářů.

Útulek sociální zařízení, které slouží k ochraně dětí před úrazem.

Útulna dobročinné zařízení, které poskytuje bezplatně nejnutnější péči, hlavním účelem je v zimních měsících zajištění přístřeší.

Vánoční nadílka. Mezi dárky bylo oblečení a obuv (většinou dřevěná, výjimečně kožená) dále ovoce, cukroví - vánočky, bonbóny a obrázky. Samotné nadílce

předcházelo vyšetřování dětí členkami Komitétu, jejichž rodiče žádali pro své děti oblečení. Dárky v podobě ovoce a cukroví dostávaly všechny přítomné děti.

Vánoční slavnosti byly spojeny s vánoční nadílkou v opatrovnách, mateřských školách a jeslích, kterou zajišťoval spolek Komitétu dam. Děti si k této příležitosti připravily přivítání a poděkování členkám Komitétu dam, po němž následovalo krátké pásmo písní a vánočních koled za doprovodu harmonia. Tyto slavnosti se konaly většinou ke konci listopadu a bez přítomnosti veřejnosti.

3 Charakteristika typů předškolních institucí

Od počátku 19. století začínaly vznikat různé typy předškolních institucí, které se snažily pečovat o malé děti v době nepřítomnosti matky. Tyto instituce se od sebe lišily názvem, posláním, organizací, ale také kvalitou výchovné práce. Jako první vznikaly nalezince pro děti odložené a nemanželské a sirotčince pro děti bez rodičů. Další institucí byly dětské nemocnice, které se staraly o děti nemocné a oslabené. Tato zařízení zajišťovala péči o děti z velmi chudých poměrů a pro děti ve velmi složitých životních situacích. Novým typem byly instituce, které se zabývaly myšlenkou hromadné výchovy dětí z pracujících rodin. Patří sem dětince neboli pěstovny, opatrovny, jesle, dětské zahrádky a později i mateřské školy.

3.1. Počátky opatroven v Evropě

Opatrovny vznikaly od druhé poloviny osmnáctého století v západní Evropě. Tyto instituce byly veřejným zařízením, které měly převážně pečovatelský, tedy sociální charakter (např. *dames - schools* v Anglii, *garderies* ve Francii, *scuole delle maestra* v Itálii a *Schulen des alten Mütterlein* v Německu). Zakládání opatroven souviselo s rozvojem velkovýroby, kdy se přesouvala výrobní činnost z rodin do továren. Levnou pracovní silou se stávaly ženy a starší děti, které pracovaly až 12

hodin denně. Matky neměly čas se svým dítětem dostatečně věnovat. Nedostatek péče a nepravidelná strava se projeví ve zvýšené úmrtnosti, úrazovosti a poškozování zdraví dětí. Z těchto důvodů filantropické kruhy postupně směřovaly k zajištění kvalitní péče o malé děti a snažily se tak zmírnit následky chudoby v dělnických rodinách. Dobročinné spolky a mecenáši přispívali finančními dary, které byly především využívány v oblasti stravování a zajišťování ošacování nejchudším dětem (Mišurcová, Vobořilová, 1980). Opatrovny byly z počátku určeny především pro děti z dělnických rodin ve věku od dvou do šesti let (Mišurcová, 1980).

Mezi personálem ve venkovských a městských zařízeních byl rozdíl. Ve městech se o děti v opatrovních staral muž s učitelskou kvalifikací a starší žena, která zajišťovala dětem základní péči. Na venkově to byly spíše starší ženy, bez kvalifikace, které tuto rovinu vykonávaly (Morkes, 2007). Návštěva dětí v opatrovních byla většinou zcela bezplatná, docházku hradily obce. Někde rodiče finančně přispívali na stravování dětí. Jídlo se skládalo většinou z chleba, polévky a kaše.

3.1.1 Opatrovny v Cechách a na Slovensku

Vývojem společenské situace měnily i opatrovny svůj charakter. Vedle sociální péče se objevuje i výchovná složka. Paralelně s ní se rozvíjí i didaktická složka. Do programu počátečního vyučování bylo zahrnuto trivium (čtení, psaní, počítání, kreslení a náboženství). Charakter české opatrovny byl ovlivněn francouzským pastorem Francoisem Oberlinem, který založil v roce 1778 instituci s názvem „*école a tricoter*“ a Robertem Owenem a jeho Ústavem pro výchovu charakteru.

Mezi první instituce tohoto typu ve střední Evropě patří první opatrovna na území dnešní Slovenské republiky, a to opatrovna s názvem „*zahrada andělíčků*“ v Banské Bystrici z roku 1829, která vznikla za přispění a vlivu hraběnky Terezie Brunswick-Korompové (Bartušková, 1948). Hraběnka byla velkou obdivovatelkou Pestalozziho. Pro svou opatrovnu získala vzorného učitele Kerna, který byl později vybrán k otevření stejné instituce ve Vídni v roce 1830 (Šeracký, 1928).

Na začátku 19. století se vlivem napoleonských válek i v Praze promítá stagnace výroby. Přesto se i v této době objevovaly nové výrobní obory, kde se uplatňuje

manufakturní výroba. S průmyslovým rozvojem hlavního města v třicátých letech souvisel i populační růst Prahy, která měla v roce 1827 104 000 obyvatel (Janáček, 1983).

První opatrovny se v Čechách začaly zakládat od roku 1832. Podle nejvyššího rozhodnutí Františka I. ze dne 21. 2. 1832 se mají opatrovny udržovat pouze z dobrovolných příspěvků. Jsou tak ústavy soukromými bez nároku na příspěvky nebo podpory z fondů (Kneidl, 1898).

Pražský purkrabí Karel Chotek inspirován vídeňskými opatrovnami se zasloužil o založení jedné z prvních českých opatroven v Praze na Novém městě - Na Hrádku (Mišurcová, Vobořilová, 1980). V opatrovně Na Hrádku se původně mělo vycházet z programu, podle kterého byly řízeny opatrovny ve Vídni. Tento program sestavil v roce 1832 L. Chimani dle Wilderspinova spisu. První učitel opatrovny Na Hrádku Jan Vlastimil Svoboda byl na opatrovnu povolán 8. 10. 1832 z Týnské školy, kde působil jako učitel. J. V. Svoboda (1800-1844) byl nejdříve vyslán pražskou městskou radou do Vídně ke Kernovi, aby se zde seznámil s praxí v podobných zařízeních. Svoboda se zde inspiroval, avšak v opatrovně realizoval vlastní výchovný program (Trubíniová, 2006/2007). Touto výchovnou koncepcí uvedl do praxe nové pojetí opatrovny. Ta tak mění svůj charakter z ryze pečovatelského typu na vyvážený typ výchovně vzdělávací s neopomenutelnou pečovatelskou složkou. Svoboda vycházel z přesvědčení že *„účelem školy je naučit myslet a ne papouškovat cizí fráze.“*

Ve svém spisu „Školka čili prvopočáteční, praktické, názorné, všestranné vyučování malých dětí k věcnému vybroušení rozumu a ušlechtnění srdce s navedením ku čtení, počítání a rejsování pro učitele, pěstouny a rodiče“ z roku 1839 navazuje na teorii Komenského. Koncepce je zcela původní. Svobodova Školka předkládá ucelený přehled metodicky zpracovaného výchovného programu, který obsahuje 57 lekcí. Lekci začíná počítáním, pokračuje procvičováním čtení, rozšiřováním obecných znalostí, zakončuje mravním poučením a na závěr nechybí hra. V každé lekci vycházel z opakujícího se pravidla: a to tak, aby bylo procvičeno trivium a dále obsaženy oblasti morálně náboženské výchovy, zaměstnání, písně, hry, cvičení pozornosti a věcné poučení. Opatrovna Na Hrádku se stala vzorem výchovně vzdělávací péče. Byla otevřena šest dní v týdnu. Děti byly do opatrovny přijímány v neděli v doprovodu svých rodičů. Tato instituce byla největší opatrovnou, kde mohlo

být až 300 dětí. O výchovu a vzdělávání se staral muž s požadovanou kvalifikací, kterou určovaly stanovy např. odborné a praktické vzdělání v oboru pedagogickém a žena - opatrovnice. Oba museli vykazovat bezchybnou znalost českého i německého jazyka (Uhlířová, 2003a).

O sedm měsíců dříve než opatrovna Na Hrádku vznikla opatrovna v Karlině, která v té době byla samostatnou obcí a nebyla součástí Prahy. Proto nemohla tato opatrovna nést prioritu v rámci pražských měst. Byla založena zásluhou Josefa Antonína Kóhlera, reprezentanta Karlínské vrchnosti, velmistra řádu křížovnického. Na začátku roku 1832 podal žádost k zemskému presidiu k založení opatrovny. Žádosti bylo vyhověno guberniálním dekretem ze dne 15. 2. 1832. Opatrovna v Karlině vznikla z útulku, který vybudoval v roce 1831 továrník na kartouny Leopold Jerusalém pro sirotky, jejichž rodiče zemřeli na cholery. Díky sbírkám se sešlo mnoho darů a příspěvků a tak mohla být opatrovna otevřena již 1. 3. 1832. Elgebert Karel Koubek, původní učitel útulku v Karlině, se stal i zde prvním učitelem. Zpráva o otevření opatrovny vyšla v Pražských novinách dne 8. 3. 1832:

„Vpředměstí Karolinském byl téhož znamenitého dne od důstojného pana Josefa Kóhlera, velmistra řádu křížovnického, jakožto vrchnosti, a od pana Leopolda Jerusaléma, mnohými dobročinnostmi pověstného, s přivolením zemského nařízení ústav k opatrování malých dítek založen a spolu i otevřen. ”

Od roku 1833 dozor nad opatrovnou přijala manželka nejvyššího purkrabího Marie Chotková. Do čela byl postaven Josef Antonín Kohler. Jeho přičiněním bylo založeno zvláštní představenstvo, které dohlíželo na správu a chod opatrovny. Díky přijetí vzorových osnov podle opatrovny Na Hrádku, se stabilizoval řád opatrovny v Karlině. Dekretem dne 16. 5. 1835 pod č. 19. 498 byly tyto stanovy uznány (Kneidl, 1898).

Vznik a vývoj dalších opatroven je úzce spjat s rozvojem hlavního města Prahy. Po vzoru opatrovny Na Hrádku začaly vznikat na území Prahy další opatrovny, např. Pod Petřínem /1837/, u sv. Štěpána /1862/ (Mišurcová, Vobořilová, 1980). Ve třicátých letech za podpory zemského presidia začínají vznikat opatrovny i v dalších městech, např. v Plzni. O jejich otevření se zasloužili čeští vlastenci, kteří usilovali

o výchovu dětí v mateřském jazyce. Pouze v opatrovnách bylo povoleno děti učit a mluvit s nimi česky, aby čeští vlastenci získali prostředky na provoz opatroven, pořádali ve větších městech divadelní představení, jejichž výnos byl opatrovnám určen (Bartušková, 1948).

Dle poznámek Štveráka (Štverák, 1983) byl v časopisu Posel v červnu 1848 uveřejněn článek pod názvem „Návrh pro národní školy“. Autorem byl Karel Slavoj Amerling (1807-1884). Ve druhé části tohoto návrhu pod specifikací národních škol, byly začleněny i školy pro děti od dvou do čtrnácti let. Ve svém návrhu rozdělil Amerling národní školství na školky, přípravný a věcnice.

„A) Školky měly mít dvě třídy: a) školu mateřskou pro děti dvouleté až tříleté, b) opatrovnu pro děti čtyřleté a pětileté. “

(Štverák, s. 207)

Opatrovny a mateřské školy se tak poprvé staly součástí národního vzdělávacího systému, alespoň v návrhu. Opatrovny se začaly kolem roku 1934 přeměňovat na mateřské školy.

3.2 Další typ předškolních institucí na českém území „Dětské zahrádky - Kindergarten“

Dětské zahrádky jsou předškolní výchovné instituce původem z Německa. Jejich zakladatelem byl německý filozof a pedagog Friedrich Fröbel (1782-1852). Ve své výchovné práci kladl důraz především na význam dětské tvořivé hry v prvních letech života, seznamování s okolním světem, uvědomování si vzájemných vztahů a snahu o přiblížení dítěte k přírodě. Založil v Blankenburgu továrnu na výrobu herního materiálu. Byl to první didaktický materiál opatřený pomocným, vysvětlujícím textem, který byl určen široké veřejnosti, především matkám. Tento materiál byl pojmenován „dárky“ (Spielgaben). Tvořila ho geometrická tělesa ze dřeva. Základem byla koule, krychle, míče a válec, ty byly dále děleny na drobnější části. Prostřednictvím soustavy Fobelových dárků, které respektovaly věk dítěte, docházelo k rozvíjení smyslového

vnímání, pozornosti, tvůrčí fantazie i mravních pojmů.

Během vývoje této instituce došel Fróbel do fáze, kdy umožnil matkám a vychovatelkám si v jeho instituci podle Fróbelových dárků a návodů hrát. Proto při otevření první německé dětské zahrádky v roce 1840 zdůrazňoval potřebu hry matky a dítěte. Kindergarten bylo proti ostatním zařízením se sociálním posláním - jako byly opatrovny, vždy výchovným zařízením, kde s dětmi pracovaly proškolené vychovatelky podle připraveného programu, daných metod, pomůcek a materiálu.

Fróbel kladl velký důraz na tělesný vývoj dětí, organizování pohybových aktivit a různých cvičení v přírodě. Z tohoto důvodu byla součástí každé Kindergarten zahrada, kde děti měly záhony a obdělávaly je. Byl to prostředek kontaktu s přírodou a zároveň k otužování dětí.

Fróbelova koncepce předškolní výchovy se po roce 1848 velmi rychle šířila i mimo německy mluvící území. V roce 1864 byla založena první německá Dětská zahrádka v Čechách. J. Henrich ji uvedl jako soukromý ústav Volkskindergarten pro děti z německých rodin z vyšších společenských tříd ve Spálené ulici na Praze 1. Nejdříve byla určena pro děti ze zámožných rodin, jejichž rodiče platili vysoké školné. Dále Kindergarten otvíraly i německé spolky, např. pražský německý spolek Schulverein. Spolky postupně umožnily docházet do dětských zahrádek i dětem z chudých poměrů. K velké oblibě u nás nepřispívalo ani to, že předpisem bylo nařízeno dětem při vstupu do dětské zahrádky německy pozdravit. Docházelo zde k postupnému poněmčování, jedné z germanizačních snah, což vedlo k nesouhlasu českých vlastenců. V roce 1871 Německý školský spolek (Deutscher Schulverein) začal zakládat dětské zahrádky na území Cech, Moravy a Terstu. Rozšiřování dětských zahrádek na našem území vedlo k urychlené snaze vybudovat české instituce, aby se tak zamezilo šíření germanizačních vlivů (Opravilová, 1982).

Zakládání českých institucí zapustilo u lidí pevné kořeny a tak raději dávali své děti do opatroven, nebo mateřských škol než do německých ústavů. V roce 1885 docházelo v Čechách k uzavření velké části dětských zahrádek. Na valné hromadě Schulvereinu ve Vídni bylo vydáno prohlášení ve znění:

„Volkskindergarten nemohou se v Praze ujmout, poněvadž české ústavy městské jsou výborně řízeny.“

(Havlíčková, 1914, s. 11)

3.3 Mateřské školy

První úřední dokumenty, které hovoří o historii mateřských škol, jsou z druhé poloviny 19. století. V říšském zákonu ze 14. 5. 1869 jsou „Zákony a nařízení o věcech obecného školství.“ V článku 1. „O školách obecných“ je podle § 10 povoleno při obecných školách zřídit: „Školy pro opatrování, vychovávání a vyučování dětí, které ještě nejsou povinny do školy chodit.“ Tímto zákonem došlo poprvé v historii k uzákonění statutu mateřské školy s legalizovaným názvem. Šedesátá léta byla obdobím politických změn. 21. 12. 1869 vznikla „prosincová ústava“, která měnila politickou strukturu habsburské monarchie. Šedesátá léta předcházející ústavě, byla obdobím boje za české právo, to se promítalo ve výchovné oblasti v tom, aby výchova a vzdělávání dětí ve škole bylo v mateřském jazyce.

První mateřská škola byla z podnětu Marie Riegrové-Palacké (1833-1891) a za podpory zastupitelstva Pražské obce, otevřena v roce 1862. F. Tesař v diskusi kolem koncepce první mateřské školy navrhoval odvodit koncepci od Svobodovy Školky, čímž oponoval návrhu, aby pro českou mateřskou školu byla vzorem německá dětská zahrádka. Protiváhou Tesaře byla Marie R. Palacká, která se upínala k francouzskému předškolnímu systému. Riegrová zdůrazňovala potřebu změny personálu v předškolní mateřské škole a doporučovala odstoupit od mužů učitelů, a otevřít prostor ženám. Proto umožnila dvěma budoucím pěstounkám Barboře Ledvinkové a Marii Müllerové studium v Paříži u generální inspektorky dětských azylů u Marie Pape-Carpentier. Po svém návratu měly obě studentky v mateřské škole působit (Mišurcová, Vobořilová, 1980). Po úspěšně vykonané zkoušce na pařížské radnici z vychovatelství se vracely přes Frankfurt nad Mohanem, Berlín a Drážďany. Zde navštívily několik institucí starajících se o děti mladšího věku (Bolina, 1914).

První mateřská škola byla otevřena 1. 1. 1869 v pronajatých prostorách bývalého kláštera u sv. Jakuba. Výchovná koncepce, která není původní, ale můžeme ji charakterizovat jako eklektickou, vznikla ze tří zdrojů. Celkový charakter byl postaven na francouzské tradici, to jest předškolní instituce je postavena na citovém vztahu pěstounky a dítěte v němž dochází k mravnímu rozvoji dítěte. Druhý zdroj F. Fróbela, z něhož byla vyčerpána práce s dárky a doporučení k pohybovým hrám - německá tradice. Česká tradice je opřena o Svobodu a jeho Školku, která je do jisté

míry konkretizací Komenského Informatoria. Svobodův klad vycházel z pojetí vyučujících celků, v níž je kombinované trivium (čtení, psaní, počty), ale i hra, zpěv i mravní poučení. České mateřské školy jsou tedy vzdělávací instituce, kde je výchovná koncepce postavena na vzájemném vřelém citovém vztahu pěstounky a dítěte, jež se podílí na rozvoji mravního základu dítěte a vede ke zbožnosti (Uhlířová, 2003b).

Mateřská škola u sv. Jakuba byla první veřejná výchovná instituce svého typu pro děti předškolního věku na Starém městě v Praze. Mateřská škola poskytovala péči dětem ve věku 3 - 6 let. Zajišťovala na prvním místě výchovně vzdělávací aktivity a dále i péči o výživu a podle potřeby pomáhala s ošacením dětí na základě charitativních sbírek. Personální a materiální podmínky výchovy zajišťovala Pražská obec. Při zápisu se rodiče dětí prokazovali zápisem z matriky, který potvrzoval věk dítěte. Dále rodiče předkládali lékařské vysvědčení o zdraví dětí. Po otevření bylo přijato 100 dětí. Tento počet brzy vzrostl na 314 dětí (Morkes, 2008). O oblast stravování, čistoty místností se staraly dobročinné spolky např. Komitét dam založený r. 1869 M. Riegrovou-Palackou a různí mecenáši (Mišurcová, Vobořilová, 1980).

První učitelkou byla ustanovena B. Ledvinková, druhou učitelkou byla M. Mullerová. Práce s dětmi byla od této doby, přesně od roku 1868, svěřována ženám. Mateřská škola byla moderně vybavenou institucí, vzhledem k poměrům té doby. Ústav měl svou vlastní kuchyni, kde se stravovalo 80 - 90 strávníků. Zaměstnán zde byl i pomocný personál. Uzavření mateřské školy v letních měsících (čtyři týdny) odpovídala školním prázdninám (Bolina, 1914). Do tříd byly děti rozděleny podle pohlaví a věku. Péči zajišťovaly ženy - pěstounky. Z počátku zde děti trávily dvě až tři hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne. Mateřské školy byly otevřeny šest dní v týdnu. Rodiče přiváděli své děti do MS v neděli. Péče v ní byla zcela bezplatná. Děti zde získávaly základy elementárního vzdělávání v mateřském jazyce (Morkes, 2008).

Velký říšský zákon z roku 1869 uzákonil osmiletou povinnou školní docházku pro děti od 6 do 14 let. Všem dětem se tak otevřela možnost získání elementárního vzdělání.

Roku 1872 vyšel v platnost ministerský výnos číslo 4711 o mateřských školách a ústavech jim příbuzným. Navazoval na školský zákon z roku 1869 a zdůraznil, že mateřské školy jsou institucemi především výchovnými.

„Ministerské nařízení č. 4711 rozlišuje tři typy výchovných ústavů pro mládež: a) mateřské školy, jakožto typ vyšší s úkoly převážně výchovnými, b) opatrovny, jakožto typ nižší především s úkoly ústavů ošetrovacích, c) jesle jakožto typ lidumilných ústavů ošetrovacích pro děti do třetího roku. “

(Rathaus, 1929, s. 159)

Z něho je potřeba zdůraznit, že:

- a) U mateřských škol došlo k úpravě týkající se organizace mateřské školy. Tento ministerský výnos mění a definuje charakter mateřské školy v oblasti funkce a obsahu. Mateřská škola se má podílet na výchově dětí, které ještě nepodléhají školní povinnosti. Jeden z hlavních pilířů je prostřednictvím cvičení těla a smyslů rozvíjet stránky duševní, tělesné a smyslové, které jsou podstatné pro úspěšné plnění a zvládnutí školního vyučování. Vhodnými prostředky pro výchovu dětí jsou hry tělesné, se zpěvem, i bez zpěvu. Zaměstnání, které rozvíjí napodobivost a tvořivost, povídky, básničky. Využívána by měla být i lehká práce na zahradě.
- b) Opatrovny, které mají charakter převážně pečovatelský.
- c) Jesle, jako opatrovny dětí do tří let.

(Rathaus, 1929)

Ministerská novela č. 4711 ukládá, že „*všeliké vyučování na způsoby školní naprosto se vylučuje*“. Definitivně se tak vyloučilo z mateřských škol „vyučování“ a tedy i trivium (čtení, psaní, počty). Tento ministerský výnos doporučoval všem obcím a okresům zřizovat bezplatně mateřské školy. Novelizací zákona došlo k zvýšení prestiže výchovných zařízení a k jejich sjednocení na našem území. Ve III. díle zákona je definováno vzdělávání učitelek ve školách mateřských. Pokud nejsou k vzdělávání veřejné ústavy, je potřeba zřídit zvláštní kurzy ke vzdělávání učitelek. Pro zřízení vyučovacích kurzů byla vymezena ustanovení, která vymezila délku kurzu, podmínky přijetí ke studiu a učební látku (Chlup, Angelis, 1955). V roce 1873 byl otevřen v Praze při pedagogickém ženském ústavu jednorocní kurz pro pěstounky. Jeho řízení bylo svěřeno Barboře Ledvinkové. Zde byly vzdělávány budoucí pracovnice mateřských škol, kterým se teprve ve 20. letech 20. století dostalo titulu učitelky mateřských škol (Bolína, 1914).

Úloha mateřských škol byla sociální, ideová i politická. V mateřských školách byly k dispozici pouze pracovní plány, které vypracovávalo pedagogické vedení školy. Tyto plány byly závaznou formou pro konkrétní instituci, kde byly podle vlastních potřeb a možností vytvořeny. Následně prošly schválením zemské školní rady. Závazné, jednotné centrální pracovní plány a obsah pro mateřské školy neexistovaly (Mišurcová, 1978). Obsah předškolní výchovy měl do roku 1872 zcela intelektualistický ráz v souladu s chápáním celého školského vzdělávacího systému té doby, založeném na hromadném učení dětí. Přestože došlo novelizací zákona r. 1872 k vyloučení trivie z předškolních institucí vzdělávání dětí v mateřských školách mělo i nadále „školský ráz“. Převládal slovní výklad, napodobování, využívání názorných pomůcek. Toto pojetí vzdělávání připomínalo školský způsob vyučování (Štverák, 1983).

Velký říšský zákon z roku 1869, který přinesl obecná ustanovení týkajících se předškolních zařízení, byl doplněn novelou školní v zákoně ze dne 2. 5. 1883, č. 53 ř. z.

Koncem 19. století a na počátku 20. století se začíná rozvíjet reforma školství, která vychází z kritiky „tradiční školní výchovy“ a jejích výsledků. Hnutí za novou výchovu je jedním z nejvýznamnějších proudů v buržoazní pedagogice první poloviny 20. století. Bylo to silné pedagogické hnutí, které odmítalo teorii frobelismu a proklamovalo porozumění dítěti (Singule, 1966).

Hnutí nové výchovy mělo celosvětový rozsah. Mezi představiteli jsou osobnosti odlišných národností: E. Keyová (Švédsko), O. Neill (Velká Británie), F. Freinet (Francie), O. Decroly (Belgie), J. Dewey (USA). Tyto reformní snahy ovlivnily pojetí a chápání české mateřské školy (Singule, 1966).

Na V. sjezdu pěstunek československých mateřských škol v roce 1908 byl vyhlášen program reformního hnutí, jehož základní teze prosazovaly odmítání:

- 1) pasivity dětí, nedostatek spontánnosti, volnost a svobodu pohybu;
- 2) požadavek odstranění školských způsobů a přiblížení prostředí MŠ k prostředí rodiny. Rezoluce sjezdu formulovaná Idou Jarníkovou, obsahovala požadavky, které by vedly k zlepšení úrovně mateřských škol. Byly to tyto požadavky:

- "7. Dvouletý vzdělávací kurs pro učitelky*
- 2. Zřízení cvičné školy pro učitelky*
- 3. Zřízení doplňovacích vzdělávacích kursů a pořádání odborných přednášek pro učitelky při universitním semináři pedagogickém*
- 4. Zřizovat další mateřské školy a prohlásit je za veřejné*
- 5. Zlepšit vybavení škol podle daných návrhů*
- 6. Zřizovat vzorné, moderní školy v Král. hl. městě Praze*
- 7. Zřídit dětské kliniky pro ošetření náhle onemocnělých dětí ve škole a pro vzdělávání pěstounek v oboru hygieny*
- 8. Nedávat podjednu správu jesle a mateřskou školu*
- 9. Upravit hmotné, právní a společenské postavení takto:*
 - a) Stanovit základní služné pro všechny kategorie učitelek*
 - b) Zajistit učitelkám penzi*
 - c) Stanovit dobu nároku na penzi*
- 10. Obsazovat místa ředitelek osvědčenými a zasloužilými učitelkami*
- 11. Všude změnit název pěstounka za titul učitelka mateřské školy*
- 12. Zavést hlavní prázdniny souhlasně s ostatními školami*
- 13. Povolit volnou výměnu míst ze školy na školu*
- 14. Vydat moderní školní a disciplinární řád*
- 15. Zavést ve městech, kde je více než deset mateřských škol, pravidelné konference učitelek, tak jak jsou zavedeny na ostatních školách "*

(Mišurcová, Vobořilová, 1980, s. 32)

Již v roce 1909 byly některé požadavky z rezoluce pěstounek uvedeny v život. Bylo to u příležitosti vydání nového statutu pro školy mateřské (Mišurcová, Vobořilová, 1980).

Na našem území se začaly vyvíjet dva reformní proudy, které se týkají rozvoje mateřských škol. První proud vychází z didaktického hlediska v mateřské škole. Zastánci tohoto proudu byli L. Rathaus a M. Volek. Nesouhlasili s rodinným pojetím mateřské školy, jehož byly propagátorkami I. Jarníková a A. Sussová, které upřednostňovaly spíše přípravný a společenský ráz mateřské školy (Uhlířová, 1999/2000).

Učitelka Anna Sussová (1857-1941), představitelka moravského reformního proudu, usilovala o reformu mateřské školy, jejímž prostřednictvím by zajistila zlepšení úrovně v současných mateřských školách. Na sjezdu moravských pěstounek v květnu 1907 přednášela o činnosti v mateřských školách. Vize mateřské školy, podle Siissově, by měla mít podobu útulného, čistého domova, ve kterém se o děti starají pěstounky. Děti nemají být do jednotlivých oddělení rozděleny podle věku. Nesouhlasila také s pamětním učením, které prosazoval F. Fröbel. Podle svých představ otevřela v brněnské Matici školské v roce 1910 pokusnou mateřskou školu, kde působila jako ředitelka. Podle jejího konceptu vznikaly mateřské školy v Brně, Boskovicích, Hustopečích, Holešově. Svě zkušenosti v roce 1912 sepsala v knize „Kam jsme dospěli v hromadné výchově dětí“. Ve svém díle vycházela z díla Komenského. Jeho Informatorium pro školy mateřské považovala za učebnici všech pěstounek. Stejně jako Ellen Keyová, švédská spisovatelka a pedagogická reformátorka, která ve svém spisu „Škola budoucnosti“ popisuje svou vizi o budoucnosti školství. Keyová požadovala, aby pěstounky, které se starají o nejmenší děti, měly podobu starší sestry.

Mezi pokrokové názory patří myšlenka kvalitní tělesné péče jak v oblasti lékařské, tak i pedagogické. Součástí její školy v brněnské Matici školské byla herna i pracovna. Místnosti byly malé, ale útulně zařízené, připomínaly domov. Pro děti zavedla malé, kulaté stolky a židle. První část dne trávily děti v herně. Zde byly tzv. sklápěcí stoly. Ty se mohly díky více funkcím proměnit v stůl, tabuli, i v rám pro obraz. Na zdech v herně byly tabule určené pro volné kreslení dětí. Pro hračky a knihy byly v místnosti postavené police. Ve vybavení pracovny nechyběl stůl, skříň, stoly a stoličky pro děti. Nábytek v místnosti měl bílou barvu, zajišťoval tak dostatek světla. Podle svého zájmu si děti v pracovně sedaly ke stolům, kde dělaly různé ruční práce. O svých výrobcích pak měly možnost hovořit. Mezi ruční práce patřily činnosti, z kterých se v životě vychází: lepení papírů, balení, zavazování předmětů. Při zpěvu využívala pouze lidové písně, např. ze sbírek K. J. Erbena, F. Sušila, J. V. Sládka. Písně umělé vyřadila z dětského repertoáru. Zpívalo se většinou při hrách. Děti si osvojovaly písně metodou nápodoby. Text, rytmus a melodii odposlouchaly od zpěvu pěstounky. Podle svého zájmu si děti hrály např. s panenkami, loutkami, zvířátky, knoflíky, domky. Zcela odstranila Frobelovy dárky.

Škola měla vlastní zahradu. Děti zde žily v blízkém kontaktu s živou přírodou. V teplých letních měsících měly možnost pohybu na čerstvém vzduchu. Získávaly zde nové vědomosti a zkušenosti. V krytých verandách byly záhony, kde děti pěstovaly kytky. Pěstounky se staraly o zvířata, která byla součástí zahrady. Mezi ně patřili: psi, kočky, holubi a králíci.

Šišsová byla účastnicí prvního sjezdu československého učitelstva, které se konalo 1. - 3. 6. 1920 v Praze. Zde společně s dalšími aktéry, mimo jiné i s Idou Jarníkovou, otevřeně vystoupila proti byrokratickému řízení školy. Předložila zde vlastní návrh reformy mateřských škol. Ve vlastní práci vycházela z myšlenek a zkušeností J. A. Komenského, E. Keyové, a M. Montessoriové. Cílem Šissově bylo porozumět dítěti a zachovat jeho přirozenou radost (Spěváček, 1978).

Včele reformních snah stála Ida Jarníková (1879 - 1966). Ve svém návrhu se opírala o kritiku současné mateřské školy. Vycházela především z chápání a respektování přirozených potřeb a svobody dítěte. V roce 1898 se stala absolventkou ústavu pro vzdělávání učitelek mateřských škol při ženském učitelském ústavu v Praze (Spěváček, 1975). Dva roky bezplatně hospitovala v Dušní ulici a po čtyřech letech služby polední dozorkyně se stala pěstounkou v mateřské škole U Studánky na Praze 7. V letech 1908/1911 absolvovala kurzy, které se týkaly dětí předškolního věku, např. O dětech s porušenou mluvou (Lacinová, 1991/1992). V roce 1922 byla povolána na cvičnou mateřskou školu při Státním učitelském ústavu. Vyдалa „Index pomůcek pro školy mateřské" /1908/, který lze chápat jako návrh na reformu mateřské školy. Jarníková vycházela ze zásady, že učitel má využít dětského zájmu a má mít tak vždy připraven dostatek materiálu, který by dítě mohl zajímat. Vymezuje zde vhodnou látku pro mateřské školy a první třídy školy obecné. Za pokračování lze považovat „Příručku pro školy mateřské" /1911/, v níž je sestaven celý obsah výchovné práce v mateřské škole. Patřil k prvním návrhům celého programu v MŠ. Látka je zde rozdělena chronologicky podle trimestrů a týdnů. Je autorkou „Školy mateřské - jejich význam, účel a organizace" a také úřední předpisy /1926/. V roce 1926 byla Jarníkové udělena státní cena Ministerstva školství a národní osvěty. Dále napsala „Výchovný program mateřských škol" /1927/, „Dětská zaměstnání" /1929/, „Cvičení smyslových schopností" /1931/. Ve Výchovném programu mateřských škol z roku 1927 se zaměřila na zlepšení obsahu a metod v oblasti předškolní výchovy. Při tvorbě obsahu vycházela

ze životních zkušeností dítěte a z respektování touhy dítěte po činnostech a poznání. Výchovný program předkládal učitelkám tři hlavní úkoly:

- 1) chránit zdraví dětí
- 2) připravit je na činnost v národní škole
- 3) zajistit dětem právo na hru a radostně prožité dětství (Trubíniová, 2006/2007).

V období první republiky se vzhledem k chybějícím se osnovám pracovalo podle výchovného programu Jarníkové. Cílem výchovy ve věku předškolním byl podle Jarníkové všestranný rozvoj, který se týkal: zdravého těla, rozvíjení smyslů, přemýšlení, pozornosti, správné výslovnosti, tvořivosti, probouzení zájmu o okolí blízké i daleké a sociální adaptability.

Ve spisu Sussové „Kam jsme dospěli v hromadné výchově dítek“ kritizuje Jarníková zařazení pohádek k vyprávění, které podle jejího úsudku nepřispívá k realistickému poučení dítěte (Jarníková, 1928).

V roce 1910 byla založena „Jednota učitelek mateřských škol hlavního města Prahy“. Této organizaci se podařilo u pražské městské rady prosadit změnu označení pěstounky mateřské školy, které bylo zavedeno roku 1872 v době založení českých opatroven a nahradit jí označením učitelka mateřské školy (Časopis učitelek mateřských škol, 1910). Předpisem č. 3832 z 3. 6. 1914 došlo k prodloužení studijní doby učitelských kurzů z jednoho na dva roky.

V letech 1917 se začíná projevovat krize týkající se mateřských škol. Jednalo se o příslušnost předškolních institucí v oblasti veřejné zprávy. Mateřské školy donedávna příslušely Ministerstvu kultu a osvěty. Nově byly nařízením z r. 1917 dány pod správu Ministerstva sociální péče. Na tuto skutečnost reagoval „Spolek pro zájmy mateřských škol“ a požadoval v duchu tradice a výchovného poslání podle „Informatoria školy mateřské“ navrácení k Ministerstvu kultu a osvěty. Jejich snahy nebyly naplněny (Rathaus, 1929).

3.3.1 Mateřské školy za první republiky 1918

Po vytvoření samostatné Československé republiky v roce 1918 dochází k velkému rozmachu české pedagogiky. V době první republiky byla snaha o sjednocení školního zákonodárství na našem území. Snaha skrze školskou reformu vytvořit české pojetí školství. Postupně za dvacetiletého trvání první republiky se objevovaly pokusy o školskou reformu, které by ve svém důsledku řešily otázku jednotnosti školství. Rozporná pojetí (školský rej) však vedla k přijímání a legislativnímu zakotvení pouze jednotlivých školských otázek.

Na rozvoj pražského předškolního školství měl značný vliv zákon ze dne 6. 2. 1920, který vzešel v platnost 1. 1. 1922 a rozhodl o rozšíření Prahy o 37 okolních měst a obcí. Tento zákon sjednotil tzv. Hlavní město Praha - Velká Praha (Janáček, 1983). Připojením okolních měst a obcí došlo k rozšíření sítě pražských mateřských škol. Na území hlavního města Prahy bylo 42 předškolních institucí se 121 třídami. Mateřské školy z nově připojených měst a obcí byly často v nevyhovujících podmínkách, umístěné v nevhodných budovách s nedostatečným vybavením. Hlavní snahou Městské rady pražské bylo proto vytvořit a zajistit dostatečně kvalitní podmínky, které sjednotí úroveň všech pražských mateřských škol. Dalším úkolem bylo přemístit mateřské školy, které byly dosud umístěny v budovách obecných škol tak, aby se jim zajistila samostatnost. Město začíná získávat pozemky, které jsou v blízkosti sadů, hřišť a jsou tak vhodné pro výstavbu mateřských škol. Tím vznikají nové typy mateřských škol. Jsou to objekty, stavěné jako účelové budovy, sloužící k předškolním účelům. Nejdříve se stavěly provizorní vzdušné dřevěné přenosné pavilony, které odpovídaly požadavkům předškolního vzdělávání. Tyto pavilony byly později nahrazeny definitivními budovami (Bartušková, 1948).

Rozvoj mateřských škol byl velmi zdoluhavý. Městská správa hlavního města Prahy si uvědomovala význam mateřských škol a jeho výchovné funkce. Bohužel se stejné podpory nedostávalo z vlády i Ministerstva osvěty a kultury. Mateřským školám se stále přisuzovala úloha výhradně sociální. Po roce 1918 převzalo Československo systém školství, které bylo z dob Rakousko - Uherska.

Na základě usnesení I. sjezdu českého a slovenského učitelstva v roce 1920 byla vypracována resoluce, která žádala, aby místo dosavadního ministerského nařízení z r. 1872 byl přijat řádný zákon o předškolních institucích.

Hlavní požadavky pro rozvoj mateřských škol byly:

- „1) zákon o povinném zřizování škol mateřských*
- 2) zákon o povinné docházce dětí ohrožených ve vývoji tělesném, duševním nebo mravním*
- 3) zákon o právním a hmotném zabezpečení učitelek škol mateřských*
- 4) zařazení mateřských škol do organizace školství národního*
- 5) pedagogické samosprávy a zastoupení učitelek mateřských škol v učitelských komorách, úřadech korporací, jež se obírají výchovou dětí*
- 6) odborné správy*
- 1) hygienického zařízení mateřských škol, součinnosti školních lékařů a tzv. školských důvěrníků*
- 8) poraden lékařských, právnických a pedagogických, převahy výchovy tělesné a péče o tělo*
- 9) příležitosti ke styku s přírodou a okolím*
- 10) výchovy, postavené na vědecký základ, styku s pedologickými ústavami*
- 11) vzájemného styku učitelstvem tříd elementárních školy národní*
- 12) vysokoškolského základního vzdělání uči. škol mateřských a prohloubení a doplnění jeho po stránce hygieny, sociologie, duševědy, výběru lidové tradice a umění o dětech a pro děti, přípravy pro lidovýchovnou činnost. Pro přechodnou dobu alespoň prohloubení a doplnění vzdělání naznačeným směrem. ”*

(Časopis učitelek mateřských škol, X., 1920, č. 10, str. 62 - 63)

Přes veškeré úsilí pokrokových pedagogů, zůstávaly mateřské školy stále institucemi soukromými nebo státními odkázané na rozhodnutí zřizovatelů (Kádner, 1926). Vládní návrh zákona o mateřských školách, který se projednával celých deset let, byl rozsáhlý a snažil se stanovit právní rámec týkajících se mateřské školy. I. díl

obsahoval obecná ustanovení, která určovala funkci, statut, vybavení a organizaci práce v mateřské škole. Ve II. díle jsou podrobněji zpracovány otázky:

- A) Zřizování, zařízení a zrušení veřejných mateřských školek
- B) Vyržování veřejných mateřských školek
- C) Docházka dětí do veřejných mateřských školek
- D) O vychovatelkách veřejných mateřských školek

III. a IV. díl se věnuje zřizování soukromých mateřských škol a kontroly a dozoru nad správou a fungování mateřských škol (Vládní návrh zákona o mateřských školách, 1920).

13. 6. 1922 byl přijat tzv. Malý školský zákon, jehož prostřednictvím byla provedena unifikace českých a slovenských škol. Spolek pro zájmy mateřských škol se odhodlal v roce 1922 k manifestační schůzi, kde vyjádřil své požadavky týkající se mateřskoškolské politiky. Spolek zažádal o vydání školského zákona a přiřazení mateřských škol pod Ministerstvo školství a osvěty. Požadavky nebyly vyslyšeny. Změnou režimu v roce 1925 došlo k odlišnému nazírání na úkoly mateřské školy (Časopis učitelek mateřských škol, 1925).

Reakcí na memorandum byl výnos Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 6. 4. 1928 č. 105 312, který je adresován „Svazu čsl. učitelek škol mateřských“ ve znění:

„ Utěšený vzrůst mateřských škol, jakož i zvýšená pozornost, která se v přítomné době u nás i v cizině věnuje výchově dětí před školní povinností, vyžaduje, aby pro mateřské školy v republice Československé byly vydány výchovné osnovy jednotné, odpovídající novodobým názorům pedagogickým, které nejsou vystiženy ani 3. bodem výnosu Ministerstva kultu a vyučování z 22. června 1872, ani výnosem z 18. dubna 1921, č. 22385. “

Nové osnovy byly vydány 18. 4. 1929. V osnovách je ustanoveno, že do mateřské školy se přijímají děti ve věku od 4 - 6 let bez náboženských a majetkových rozdílů. Počet dětí v jedné třídě nepřesahuje přes 40. Na přímé výchovné zaměstnání připadají dvě hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne. Mateřské školy by

měly mít místnosti světlé a vzdušné. V budově by neměly chybět: herna pro hry, místnost pro zaměstnání dětí, šatny, umývárna, sprchy, kabinet, hřiště, zahrádka a pokojík pro učitele. Ve vybavení se upozorňuje na nevhodnost lavic pro děti. Pokud se dětem zajišťuje stravování i mimo přesnídávku, musí být v budově jídelna. Nedílnou součástí jsou kroniky, jednací protokol a inventář. Osnovy se snaží korespondovat a vycházet z potřeb moderní mateřské školy (Rathaus, 1929). V roce 1930 byl návrh zákona z roku 1920 odložen z důvodu hospodářské krize, která neumožňovala přijetí tohoto zákona. Pro oblast předškolního školství byly státem vydané směrnice o zřizování menšinových mateřských škol při obecných školách.

Nelze opomenout vznik Ligy pro novou výchovu r. 1921, která vzniká na mezinárodním kongresu v Calais. Hlavním z cílů sdružených národních i mezinárodních organizací bylo zařazení mateřské školy do školské soustavy a přeměně výchovného systému v mateřských školách (Mišurcová, 1980).

Ve své studii „Škola budoucnosti“ z roku 1927 Otakar Chlup (1875-1965) jasně definuje své pokrokové názory na školu. Nevyhýbá se kritice stávající školy, která v dítěti pěstuje individuální hodnoty. Velký význam přikládá mateřské škole, ve které vidí základ reformní pedagogiky. Zdůrazňuje přínos výchovy v prvních letech života a neopomíná důležitost vzdělávání učitelek mateřských škol. Stat' „O pedagogickém významu školy mateřské“ (Chlup, 1957).

Ministr školství a národní osvěty Dr. O. Srdínko v roce 1926 ve veřejné anketě projednával otázky příslušnosti mateřské školy.

Program ankety:

„ 1) *Výchovný ústav pro mládež ve věku předškolním, jejich úkol, kategorie, názvy*

2) *Mateřské školy jako vyšší typ těchto ústavů*

- a) *zřizování*
- b) *vydržování*
- c) *docházka do nich*
- d) *vzdělávání vychovatelek*
- e) *dosazování vychovatelek*
- f) *platy a pense*
- g) *disciplinární odpovědnost*
- h) *soukromé mateřské školy*

3) *Útulky dětské jako nižší typ výchovných ústavů*

4) *Správa výchovných ústavů a dozor k nim a) mateřských škol*

b) útulků"

(Časopis učitelek mateřských škol, XVI., 1926, č. 3 - 4, s. 39)

Anketa měla hlavně rozhodnout o kompetenci úřadů nad mateřskými školami. Účastníci ankety se vyslovili pro příslušnost mateřské školy k veřejné správě. To byl jeden z hlavních podnětů pro „Svaz Československých učitelek škol mateřských“, který uspořádal o velikonočních roku 1927 v Praze a v Brně vysokoškolské kurzy pro vyšší pedagogické vzdělávání učitelek škol mateřských. Ke kurzu byly připojeny výstavy, kde byly vzorové ukázky prací dětí i učitelek z mateřských škol. Tyto výstavy se pořádaly v mateřské škole U Studánky na Praze 7 a na Karlově v Praze 2.

Organizaci vysokoškolských kurzů měl z žádosti delegátek Svazu Československých učitelek škol mateřských ve své péči Ladislav Rathaus. Mezi přednášejícími byly univerzitní profesori z Prahy a Brna, profesori státní konzervatoře hudby, člen Národního divadla, sbor výzkumné školy mateřské U Studánky v Praze 7, učitelé z řad mateřských a národních škol. Snahou vysokoškolského kurzu bylo vědecky přiblížit učitelkám mateřských škol nejnovější poznatky v oblasti předškolní výchovy. Kurs navštívilo přes 800 posluchačů. Byly zde účastnice z celé republiky. Ze zahraničí studentky Komenského škol vídeňských i učitelky opatroven z Podkarpatské Rusi a učitelky z dalších národnostních menšin. Byl to určitý druh manifestu za vyšší odborné vzdělávání učitelek škol mateřských a za reformu, která by odpovídala současnému významu mateřské školy (Šeracký, 1928). Velký ohlas účastnic velikonočních kursů v Praze a Brně vedl k uspořádání druhého kursu rovněž o velikonočních roku 1928 v Plzni. Ze shrnutí obou kurzů vyplynul požadavek, aby stát jednal s mateřskou školou jako „*opravdovým organismem sociálním*“. A výzvou, aby se stát primárně zajímal o její kvalitu. Měl by mít zájem, aby výsledky, kterých v oblasti předškolní výchovy dosahují, byly co nejlepší (Rathaus, 1929).

Vydání sborníků „Mateřská škola“ r. 1928 a „Nová škola“ r. 1929 je dokladem pokroku v mateřských školách. V tomto sborníku přednášek je nastíněn historický vývoj mateřské školy. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány rozboru základních otázek, týkajících se výchovného působení na děti předškolního věku. V prvním sborníku byla

snaha o položení obecných základů pro výchovu dítěte v mateřské škole. Druhý sborník byl věnován rozboru jednotného cíle mateřské školy: „*svobodnému, postupnému vývoji všech schopností dítěte ve škole mateřské*“ (Rathaus, 1929). Redaktor těchto sborníků byl Otakar Chlup, který se již od vzniku mateřských škol v Československu aktivně zabýval jejich problematikou. Projevoval snahu o přenesení teoretických poznatků do praxe předškolního vzdělávání. V období předmnichovské republiky se aktivně podílel na demokratizaci československého školství (Jůva, 1981).

V roce 1930 za přispění P. Griffinové, L. Rathause a S. Svobody vznikl pod vedením O. Chlupa „Návrh osnov pro školy mateřské“. Bezesporu je toto dílo nadčasové a jeho myšlenky přetrvávají dodnes. Konkrétně jsou definovány výchovné cíle, jejich odůvodnění vystihuje duševní a fyzický vývoj dítěte předškolního věku a upozorňuje na respektování individuálních odlišností u dítěte. Vyzdvihuje význam osobnosti učitelek mateřských škol a důležitosti jejich vzdělání (Mišurcová, 1980).

Ve třicátých letech se na vybraných pražských mateřských školách začalo pracovat s novými výchovnými systémy, např. podle M. Montessoriové, B. Froebela, Decroly a Domu Malých v Ženevě. Žádná ze jmenovaných metod nebyla zcela převedena na mateřské školy. Pouze zjednotlivých metod byly učitelkami vybrány vhodné návrhy hraček a didaktických pomůcek.

V roce 1935 vzniklo z rozhodnutí školské správy a inspektorky Milady Kellerové středisko „Studovna učitelek pražských mateřských škol“ pod správou Marty Řezníčkové a odborným vedením Marie Bartůškové. Cílem tohoto střediska bylo zvýšit úroveň vzdělávání v mateřských školách. Bylo to centrum společenských a kulturních setkání (pořádání výstavek), středisko vzdělávání a sebevzdělávání. Učitelky měly možnost se zde prostřednictvím kursů a přednášek, pořádaných studovnou seznámit s novými směry a trendy v pedagogice. Součástí studovny byla také odborná knihovna (Bartůšková, 1948). Studovna byla navštěvovaná i učitelkami ze Slovenska. Pražské učitelky pracovaly na zlepšení metodik v oblasti jazykové, hudební, tělesné, dramatické výchovy. Soustavně se zde věnovaly přípravě kurikula „Výchovné osnovy pro mateřské školy hlavního města Prahy“, které byly vydány vr. 1938 (Trubíniová, 2006/2007). Tento dokument se rozšířil za území Prahy a stal se výchozím pro utváření prvních poválečných osnov. Vydáním těchto osnov vyvrcholily reformní prvorepublikové snahy v oblasti předškolní výchovy.

V roce 1938 postihly československé mateřské školy značné ztráty. Po mnichovském rozhodnutí došlo k obsazení českého pohraničního území. Na tomto území byla rozsáhlá síť předškolních institucí, které byly tak nenávratně zničeny. Tato situace znamenala pro stovky učitelek ztráty pracovních míst. Ty se tak obrátily na odborovou organizaci učitelek mateřských škol, která vyzvala Ústředí měst a okresů, aby otevřely ve svých obcích mateřské školy. Pokud tak učiní, získají kvalifikovanou pracovní sílu, jejíž plat půjde ze státních prostředků a tak obce finančně nezatíží. Reakce obcí byla velmi uspokojivá a tak školská správa začala učitelky ze zrušených pohraničních mateřských škol přesouvat do menších obcí v Československu. Mateřské školy se po zásahu Mnichovského diktátu začaly pomalu vzpamatovávat. Další rozvoj mateřských škol značně poznamenala německá okupace a její četné persekucní nařízení týkajících se českých škol a s tím související zákaz zřizování nových českých mateřských škol (Bartušková, 1948).

Roku 1938 bylo v českých zemích 679 mateřských škol, do nichž chodilo 31 161 dětí (Příhoda, 1966).

4 Historické zdroje

Po celou dobu sledování vývoje mateřské školy U Studánky vychází autorka pouze z primárních zdrojů. Za primární zdroje jsou považovány: Pamětní kniha Opatrovny a školy mateřské Král. hlav. města Prahy V Bubnech U Studánky (Kronika od roku 1902/40), Protokol domácích porad (1902/29), Seznamy ošacení dětí, přehled nemocí, strážníků (1902/38), Učitelský sbor, hospitantky, služební personál (1902/38), Kniha účtů mateřské školy U Studánky (1902/48), Měsíční tabulky (1926/56), časopisecké články a studie, kde se objevují zmínky o této instituci (viz bibliografie).

Přestože kroniky vedené od roku 1902 do současnosti jsou na jedné straně cenným zdrojem materiálu, na straně druhé zachycují jen některé výběrové okamžiky ze života opatrovny a mateřské školy, proto v nich diplomantka dělá sama ještě další výběr. Tyto poznámky formuluje autorka proto, aby bylo možno porozumět někdy nekonzistentním časovým skokům. Výběr událostí v diplomové práci je řízen jak

možnostmi zaznamenanými v kronice na jedné straně, tak významnými a zvláštními událostmi na straně druhé. Je tedy zřejmé, že kroniky nezachytily podrobný kontinuální vývoj, ale pisatelé či pisatelky se zastavovali u okamžiků historického děje, který byl buď charakteristický pro danou etapu vývoje instituce, nebo významný lokálně, či zdůrazňoval sociální okamžiky umožňující další fungování opatrovny a mateřské školy.

Autorka původně měla v úmyslu jít po jednotlivých letech a zdůraznit v nich vývoj opatrovny a mateřské školy U Studánky. Po bližším seznámení s materií v kronikách, byla nucena od tohoto záměru ustoupit a vytvořit rámcové časové bloky, které jí umožnily alespoň někde z útržkovitých poznámek, vytvořit souvislou linii.

4.1 Historie obce a městské části Bubny a regionální charakteristika

Základem Bubnů byl původně královský ovčí dvůr, který se nacházel v blízkosti Královské obory. Prvotní název osady byl odvozen od své činnosti a tak byl pojmenován Ovenec. Roku 1880 došlo na základě zemského zákona k přejmenování na Bubeneč (Bubny) (Broncová, 2004).

Bubny byly původně chudou rybářskou a dělnickou osadou, která se nacházela v oblasti severních břehů vltavského ohybu. Její obyvatelé byli hlavně rybáři, vinaři, pastevcí a dělníci pracující v bubenském pivovaru (Pytlík, 2004).

V 19. století tvořily Bubny a Dejvice specifické okolí Prahy. Tato oblast se stala předměstím dělnických obydlí, kde nebylo příliš zeleně. Průmyslová výroba se vzhledem k poloze, která neumožňovala dostatečný kontakt s vnitřní Prahou, nemohla dostatečně rozvinout. Mezi hlavní pracovní činnosti tak patřilo plavení dřeva, rybaření, drobná řemeslnická výroba a vaření piva. Ke změně došlo v roce 1850 spojením Bubnů s Holešovicemi. V té době se zde rozvíjel nebývalý stavební ruch. Došlo k výstavbě většinou *chudších* jednopatrových domků a selských stavení.

S Prahou byly Bubny spojeny nejdříve přívozy a až roku 1871 došlo ke spojení Prahy s Bubny řetězovým mostem. Ekonomická situace se po propojení s hlavním Pražským tržištěm zlepšila, ale i nadále zůstávaly spíše chudší oblasti.

Pro chudší a dělnické části velkých měst bylo typické, že právě v nich vznikaly

instituce pro péči o dítě v raném a „předškolním věku“ neboť, tak jako v Bubnech, zde mnoho matek kvůli výdělků své děti musí na část dne svěřit do péče jiné osobě.

V době vzniku opatrovny a mateřské školy u Studánky (roku 1901) stálo v Bubnech 189 domů s 5 253 obyvateli. K dalšímu rozvoji obce a nárůstu obyvatel přispělo povýšení vídeňské vlády. V roce 1904 byly Bubny povýšeny z obce na město. Získáním tohoto statutu došlo k posílení pozice a samostatnosti Bubnů. S tím souvisel i velký nárůst zaměstnanosti v této čtvrti a proto nás nepřekvapuje množství žen - matek, které zde vstoupily do výrobního procesu. Nárůst obyvatel i nadále stoupal a po připojení k Velké Praze roku 1922 se staly Bubny jednou z nejlidnatějších čtvrtí Prahy. Sedmá část se stala moderní, silně obydlenou a vyhledávanou pražskou částí (Janáček, 1955).

4.2 Historie vzniku mateřské školy U Studánky

Opatrovna a mateřská škola U Studánky byla postavena na žádost rady královského hlavního města Prahy roku 1901 na Praze 7 v Bubnech. Od doby svého postavení slouží až do současnosti a je věrná svému účelu.

Opatrovna a mateřská škola U Studánky číslo popisné 851 se nachází v Bubnech na Praze 7 v blízkosti parku Stromovka. Název ulice U Studánky je opředen legendou o studánce s čistou a léčivou vodou. Z jedné strany sousedí budova s Holešovickým hřbitovem založeným v roce 1827, který byl ke svým účelům využíván do roku 1886. Z druhé strany sousedí s parkem Stromovka. Městská opatrovna je postavena v novorenesančním slohu. Na fasádě mateřské školy je pod pseudogotickým arkýřem obraz Anděla Strážného chránící dvě děti - dívku a chlapce.

Opatrovna byla postavena jako samostatná budova navržená architektem Františkem Velichem tehdejším šéfem Stavebního úřadu v Praze. Se stavbou se začalo 26. 6. 1901. K užívání byla budova předána v září 1902. Provoz opatrovny a mateřské školy začal v říjnu 1902.

Jak z historie víme, nejdříve vznikají opatrovny a teprve později mateřské školy. V názvu instituce U Studánky jsou vedle sebe postaveny, jak opatrovna, tak i mateřská škola.

Vyplývá z toho, že nejdříve pravděpodobně koexistovaly, později se propojily v jednu instituci.

Ústav měl čtyři oddělení. Dvě oddělení byla využívána pro opatrovnu a dvě oddělení pro mateřskou školu. Do jednotlivých oddělení byly děti rozděleny podle pohlaví a věku. V přízemí budovy byly umístěny jesle pro děti od 1,5 do 3 let (Bolína, 1914). Péči o děti zajišťovaly ženy - opatrovnice a pěstounky, které byly stanoveny radou královského města Prahy. Pro předem přihlášené děti bylo zajištěno stravování z centrální kuchyně. Komitét dam poskytl pro městskou opatrovnu vybavení jeslí, kuchyňské nádobí a náčiní. Slavná rada královského města Prahy věnovala finanční obnos ve výši 300 korun na zakoupení pomůcek a nutných potřeb.

Během roku 1903 byl na žádost školy vybudován kolem budovy oplocený sad, kde bylo upraveno hřiště pro děti.

4.3 Historie MŠ do roku 1914

Opatrovna, mateřská škola U Studánky číslo popisné 851 - VII byla postavena na žádost Rady hlavního města Prahy, podle stavebních plánů V. Srdínka a inženýra F. Velicha za 70 000 korun (příloha č. 1, č. 2). Se stavbou se začalo 26. 6. 1901. K užívání byla stavba předána v září 1902.

Od 1. do 15. 9. 1902 se konal zápis dětí do opatrovny a mateřské školy. Přihlášeno bylo 224 dětí (z toho bylo 38 dětí ve věku 1,5-3 let zapsáno do jeslí). Provoz začal v mateřské škole a opatrovně 1. 10. 1902 a v jeslích 8. 10. 1902. První týden byl provoz opatrovny a mateřské školy omezen pouze na 3 hodiny a to od 8 do 11 hodin dopoledne. Od druhého týdne byla opatrovna a mateřská škola otevřena od 8. hodiny ráno do 17. hodiny večer. Dětem z vyšších oddělení se prodloužení provozu oznámilo za předpokladu, že si toto zapamatují. Malé děti pro neschopnost zapamatovat si obsah zprávy, ji dostaly napsanou na lístek, který předaly rodičům.

Při zahájení provozu byl zaveden domácí řád, který obsahoval pravidla týkající se bezpečnosti dětí (tento řád měl být v jednotlivých odděleních vyvěšen a dodržován). Při příchodu do opatrovny a mateřské školy děti dostávaly od slečny řídící lístek se svým jménem a jménem osoby, která si dítě vyzvedne po ukončení provozu. Tento

lístek byl dětem pravděpodobně zavěšen na krk. Toto opatření mělo pouze přechodný charakter. Po dvou týdnech již nebylo lístku potřeba, pedagogický sbor měl již přehled o tom, kdo dítě vyzvedává.

Děti se v opatrovně a mateřské škole scházely v centrální místnosti a do jednotlivých oddělení byly rozváděny po 8. hodině ráno. Do 8. hodiny měly mít slečny připravené pomůcky (obrazy, knihy). Pracovnice (služka) je pak rozesla do jednotlivých oddělení. Dětem byl ráno připomínán domácí řád, který sestavila slečna řídící:

- do školy jdou děti čisté a zdravé
- při pochodu děti nemají dupat, při zpěvu křičet
- po chodbě se nesmí běhat, předbíhat (zabránění úrazům)
- do školy se nesmí nosit cukroví a peckovité ovoce (možnost zadušení)
- zakázané jsou ostré hračky a předměty

Součástí domácího řádu byla i pravidla pro učitelský sbor:

- děti nesmí zůstat bez dozoru
- v jednotlivém oddělení se děti zaměstnávají podle rozvrhů
- pro vycházky na chodbu byl stanoven přesný časový plán pro jednotlivá oddělení
- dohlížet na dostatečné větrání v místnostech

Ukončení provozu opatrovny bylo organizováno následovně: 10 minut Před ukončením provozu děti uklidily hračky a přichystaly se k odchodu (vyčkávaly na příchod osoby, která je vyzvedne.) Pedagogický sbor dohlížel, aby děti neodcházely z ústavu samy, a aby byly osobami pověřenými na lístku vyzvedávány včas. Pokud by pro dítě nikdo nepřišel, odvádělo se do jídelny, kde čekalo na příchod rodičů. Při pobytu v opatrovně a mateřské škole byly děti pod neustálým dohledem a nenechávaly se bez dozoru. Je jasné, že denní režim se už tehdy odvíjel především podle platných pravidel, která platila pro všechny účastníky opatrovny a mateřské školy. Uplatňování pravidel mělo preventivní charakter (zabránění úrazu při velkém počtu dětí, zamezení vstupu cizích osob do budovy).

„Při odvádění dítek ze školy, má udrželi lidi na vykázaném místě a nedovoliti jim vcházeli na chodbu, schodiště a vůbec má udržeti pořádek, by se lidé nestavěli dítkám do cesty. “

(Protokol domácích porad, 12. 3. 1903)

Zajištění bezpečnosti dětí bylo více ošetřeno v průběhu roku vnitřním nařízením, ve kterém se doporučovalo nevycházet s dětmi do blízkého parku - Stromovka. Pro vycházky se měly využívat sady, které jsou v těsné blízkosti opatrovny a školy mateřské. Nově se také děti nepouštěly domů, pokud byla bouřka, déšť nebo sněhová vánice. V budově čekaly, až se počasí zlepšilo, přestože to někdy znamenalo být v opatrovně až do večera.

Významným aktem bylo slavnostní svěcení městské opatrovny a mateřské školy v Bubnech U Studánky, které se konalo 19. 10. 1902 od 9 hodiny za účasti reprezentace královského města Prahy. Přítomen byl starosta V. Srba, dozorce pro městské opatrovny J. Kühn, dále členové dozorčí komise nad městskými opatrovnami, výbor Komitétu dam pro městské opatrovny, zástupci školního úřadu magistrátu, zástupci ředitelstva a správci škol. Dle složení zúčastněných je zřejmé, že tento akt vysvěcení městské opatrovny a mateřské školy, byl významnou událostí, kde se sešel reprezentativní výběr osobností zabývajících se a odpovídajících za tuto oblast. Svěcení probíhalo za přítomnosti veřejnosti. Děti byly této slavnostní akci povinně přítomny. Nacvičily si krátkou modlitbu, kterou přednesly při příchodu důstojného pražského biskupa Dr. Františka Krásla (síně byly slavnostně vyzdobeny květinovou výzdobou, která pocházela z městských zahrad).

4. 12. 1903 se díky organizaci Komitétu dam v opatrovně a mateřské škole konala vánoční nadílka.

Dne 4 12 1903 konalo se soukromé podělování dítek za přítomnosti velectěné paní předsedkyně Boženy Augustinové a dam Komitétu. Šaty a obuv rozdány 38 dítkám, obuv obdrželo 36 dítek. Vjeslích poděleno šaty 17 dítek. Celkem ošaceno 91 dítek. Vánočky, cukrovinky a obrázky dostalo 198 dětí."

(Pamětní kniha U Studánky, 1902/03)

V den podělování byla opatrovna a mateřská škola otevřena pouze dopoledne, neboť odpoledne se konala nadílka. Před nadílkou byl odevzdán soupis s počty dětí a návrhy na ošacení. Vedení docházky s tím, že se počet dětí před nadílkou výrazně zvýšil, ukazoval na zájem rodičů o tuto nadílku, ale i to, že všechny děti byly zahrnuty do součtu nadílky. Každé dítě tak bylo obdarováno. V deníku byl zaznamenán nejvyšší počet dětí v týdnu před podělováním. Tím byl zajištěn dostatek vánoček pro všechny děti.

Od školního roku 1912/13 bylo zavedeno na všech mateřských školách vybírání školného. Tyto peníze byly uloženy v Městské spořitelně, ve fondu určeném na zřizování feriálních osad pro děti.

4.3.1 1. světová válka a mateřská škola (1914 - 1918)

Život vopatrovně a mateřské škole se během války odlet předešlých příliš nelišil. Děti byly malé, aby si uvědomovaly důsledky a dopady války. Závažnější situace byla v rodinách, kde matky po odchodu otců na frontu přejímaly nově roli živitele rodiny a tak neměly čas se dětem dostatečně věnovat. Aby se následky války projevíly na dětech co nejméně, rozšiřovaly mateřské školy a opatrovny zřízené pražskou obcí svou činnost tím, že zakládaly válečné útulky a útulny. Kde již podobné ústavy byly, rozšiřovaly svou podporu rodinám tím, že zajišťovaly péči o děti o prázdninách a umožňovaly stravování i pro děti z měšťanských škol.

Na základě žádosti opatrovny a mateřské školy U Studánky bylo v lednu 1914 Povoleno zřídit zkušebně v prostoru jídelny útulek. Toto povolení a následné otevření svědčí o stále zvyšující se ochranné péči o předškolní děti v našem hlavním městě. Útulek byl otevřen dne 26. 1. 1914. V útulku nebyla prozatím ustanovena definitivní síla a tak byl dozor dočasně svěřen polední dozorkyni. Náplní útulku byly hry, jejichž obsah společně s počtem dětí zapisovala polední dozorkyně do deníku. To dokazuje, že dětem byla i v útulku věnovaná náležitá péče.

Potřeby útulku dokazoval zájem ze strany rodičů a stále vzrůstající počet dětí, které ho navštěvovaly. V zimních měsících byla denní návštěvnost až 45 dětí, v letních měsících docházka stejně, jako v opatrovně a v mateřské škole mírně klesala.

Stravování dětí v útulku zajišťoval Komitét dam. Dětem byl zdarma rozdáván chléb a pokud rodiče mohli, přispívali denně finanční částkou 4 - 6 haléřů. Z vybraného finančního obnosu se nakupovaly dětem v útulku potraviny na přilepšení, např. tvaroh, med, máslo, ovoce nebo mléko.

Válka ovlivnila vánoční slavnosti spojené s vánoční nadílkou. Městská rada vydala 29. 9. 1914 nařízení, v němž doporučovala organizaci vánočních slavností v mateřských školách a opatrovnách. Slavnosti měly být omezeny pouze na poskytnutí zimního oblečení, eventuálně potravin. Vzhledem k válečným poměrům a nedostatku finančních prostředků mělo vše proběhnout ve vší skromnosti, bez přítomnosti veřejnosti. Dobročinnost, která zajišťovala ošacení dětí, byla ve válečné době silně omezena. Finanční prostředky Komitétu dam byly vyčerpány. Oproti předešlým rokům se nedostalo Komitétu dam podpory od městské rady ve formě finanční subvence. Z tohoto důvodu musel být omezen počet obdarovaných dětí. Oblečení dostaly pouze děti z nejchudších rodin.

Nedostatek peněz měl dopad i na útulek, v březnu 1915 přestaly děti dostávat chléb, který byl doposud zdarma. Jediným přilepšením byla pro děti zelenina, kterou učitelky vypěstovaly na záhonech školní zahrady. Na tuto situaci okamžitě reagoval pedagogický inspektor K. Bolina a společně se slečnami řídícími z mateřských škol a opatroven podal návrh, aby úřednictvo, učitelstvo a zřízení královského hlavního města dali příspěvek na chleba pro děti do útulků. Výtěžek z této akce ve výši 1 600 K byl skutečně použit na nákup chleba.

Hana Bořková (řídící mateřské školy U Studánky) byla pozvána na schůzi řídících učitelek, která se konala 17. 5. 1915. Na schůzi doporučila urychlené založení první dětské prázdninové kolonie, jež měla být místem, kam by pražské děti byly vysílány na ozdravné pobyty. V době války bylo založení kolonie, vzhledem k zdravotnímu stavu dětí neodkladné. Finanční možnosti Letního domova (prázdninové kolonie) byly bohužel vzhledem k těžkým poměrům nedostatečné, a proto nemohl být otevřen.

Letní domov nemohl být otevřen ani v letech následujících. Vzhledem k stále trvající válce, velkému nedostatku surovin a drahotě, nebylo možné zajistit dostatek Potravin pro děti v kolonii. Učitelky z mateřských škol si uvědomovaly význam prázdninové dětské kolonie a tak se aktivně zapojovaly do získávání finančních

byly věnovány vdovám, sirotkům a raněným vojákům. Pomocná činnost učitelek byla velká, mnohé z nich byly často i členkami chlebových a moučných komisí.

Učitelky byly vyzývány inspektorem, aby zapisovaly rozhovory dětí vztahujících se k válce. Současně měly podle vyprávění žen a matek vojáků zaznamenávat obsahy z polních lístků. Shromažďovat se měly také obrázky, které děti nakreslily. Souhrn těchto materiálů měl být podle slov inspektora zpracován a být jasným důkazem negativního vlivu a dopadu války na děti. Ve stálé výstavce mateřských škol v Praze 2 ve Školské ulici byl otevřen válečný koutek, kde byly vystaveny dětské práce související s válkou.

Obdarování dětí bylo roku 1916 silně omezeno nedostatkem šatstva a obuví. Aby mohlo být obdarováno větší množství dětí, dostaly oproti předešlým rokům buď pouze boty, nebo šaty. Mezi děti bylo rozděleno 50 párů bot a 55 balíků šatstva. Krize se projevila i v oblasti hygieny. Mýdlo, kartáče a hadry na podlahy se staly nedostatkovým a drahým zbožím. Došlo k omezení úklidů společných prostor (chodby, schody) v opatrovně a mateřské škole. Dříve se myly síně každý měsíc a jesle každý týden. Nově se myly jednou za dva měsíce a jesle jednou za čtrnáct dní. Mateřské školy byly přepisem městské rady informovány o šetření paliva a správném větrání.

Nepříznivé období války roku 1917 poznamenalo obdarování dětí. Na základě osobní domácí návštěvy, jež nebyla v předešlých letech běžná, rozhodl Komitét dam o výběru obdarovaných dětí. Díky této dobročinnosti umožnil velkému množství dětí navštěvovat ústavy i v zimních měsících. Komitét dam dětem věnoval dřevěnou obuv a šaty.

Na závěr školního roku došlo k nařízení městské rady, aby pro předem přihlášené děti byla zajištěna péče během letních měsíců. Společně s nařízením vydala městská rada pravidla, ve kterých stanovila potřebný počet pro otevření mateřské školy během letních prázdnin. Mateřská škola a opatrovna měla být otevřena za předpokladu, že se přihlásí nejméně 15 dětí. Jesle měly být otevřeny bez ohledu na počet přihlášených dětí. Zpráva byla uveřejněna v novinách a na návěsti. Přihlášeno bylo celkem 10 dětí. Tento počet nebyl na základě stanoveného počtu dostatečný pro otevření třídy v mateřské škole. Na základě žádosti správy školy, které bylo vyhověno, bylo přihlášeným dětem povoleno navštěvovat oddělení jeslí na zdejší škole. Komitét dam žádal, aby dětem bylo během prázdninové péče zajištěno, oproti rokům předešlým,

i polední stravování. Žádost byla vzhledem k nedostatečným finančním prostředkům zamítnuta.

Čtvrtý válečný rok se projevil nedostatkem paliva a tak musela být mateřská škola od 14. 12. do 17. 1. 1918 uzavřena. Krize tento rok vyvrcholila. Komitét dam měl velké problémy se zajištěním jídla, často tak děti nedostávaly základní potraviny.

„Dětem se nedostávalo ani chlebičku. Šly ze školy hladové do hladového domova, do náručí zoufalé matky. “

(Pamětní kniha U Studánky, 1918/19)

Velkou pomocí bylo zřízení odboru České srdce na Praze 7. Tento odbor zajišťoval materiální pomoc (oblečení, potraviny) rodinám s dětmi. Současně vysílal oslabené děti na venkov. Několik dětí z opatrovny a mateřské školy U Studánky chodilo denně do prostor společnosti Českého srdce na oběd nebo večeři.

Na poradě řídících pěstounek v únoru 1918 vyzval opět pedagogický inspektor K. Bolina učitelky mateřských škol, aby za účelem vydání památníku podrobně sepsaly, jakým způsobem se děti dotkla světová válka. Důkladně měly být zaznamenány negativní vlivy a dopady války, jako byl nedostatek potravin, oblečení, zvýšená nemocnost, úmrtnost dětí a další. Pro úplnost neměly chybět obrázky od dětí, které se k válce vztahovaly. Na zadní straně papíru měl být podpis učitelky s plným křestním jménem a začátečním písmenem příjmení dítěte. Pro doložení hodnověrnosti měly být zapůjčeny dopisy od otců z front.

Škola byla roku 1919 dobře zásobena palivem, díky tomu mohly být děti ve škole až do pozdních odpoledních hodin.

Dámy z komitétu věnovaly letošního roku dětem velké množství oblečení a dřevěné obuvi. Některé z dětí neměly už ani základní oblečení a tak nemohly školu v zimních měsících navštěvovat. Např. většina dětí (90%) nemělo košilku.

Ke konci školního roku 1919 dostala zdejší škola příspěvek na stravování v podobě 90 legitimací na kakao od československé péče o dítě Prahy 7. 20 legitimací muselo být z důvodu nepřítomnosti dětí odboru vráceno. Některé děti odjely na venkov a jiné přestaly bez omluvy do mateřské školy chodit. Kakao se rozdávalo denně

pro všechny děti i pro ty, které školku nenavštěvovaly. Ty přicházely ke škole, vypily si kakao a opět odcházely domů.

Mateřská škola byla opět otevřená i o letních prázdninách. V provozu bylo jedno oddělení.

„Nouze a bída válečná dostoupila právě letošního roku stupně nejvyššího a možná říci, že to byl skutečný div, že rodiče mohli své děti ještě oblékati i obouvat při tak úplném vyčerpání a nesmírné drahotě látek i obuvi. Bohu - děkovati, že dopřál nám 28. říjen, den to naší samostatnosti. Dnem tím nastala nám nejen svoboda, ale den ten otevřel nám cestu k dobrému srdci Ameriky a dohody vůbec, která ihned po složení zbraní hleděla dovozem potravin, hlavně tuku a mouky, odvrátiti hlad. Drahota ovšem nepolevila a bída dosud veliká, ale přece jenom sílí nás naděje, že jdeme vstříc lepší budoucnosti.“

(Pamětní kniha U Studánky, 1919/20)

4.3.2 Proměny úsilí o hledání nového charakteru Studánky a angažovanost pedagogických pracovníků za zakotvení MŠ v ČSR

Cíl opatrovny a mateřské školy U Studánky:

J j y s d í t k y bylo pracováno s láskou, trpělivostí a shovívavostí, tak aby nikdy nepostrádaly náručí matky.“

(Pamětní kniha U Studánky, 1902/03)

Lze říci, že z něj mateřská škola vychází a rozvíjí jej dodnes.

Předpisem městské rady z roku 1902 byly vybízeny pěstounky v mateřských školách, aby působily na rodiče i děti, aby šestileté děti chodily do českých škol. Tímto nařízením se projevovala snaha o zajištění základního vzdělání dětem v českém jazyce.

Od roku 1904 se opakovaně řešila problematika prázdninové péče. Jako první byl návrh od pana Vanička, který žádal, aby na opatrovních a mateřských školách bylo otevřeno i o prázdninách. Dozorce pro městské opatrovny K. Bulíř tento návrh zamítl. Jedním z důvodů, které uvedl, byla únava a vyčerpání sil pěstounek, které potřebují

v době prázdnin odpočinek. Dále je nutné v době prázdnin zajistit opravy v budovách opatroven a mateřských škol.

Na V. sjezdu mateřských škol byly předloženy nové návrhy, které vycházely ze zkušeností z pražských mateřských škol. Jednalo se především o zjištěné nedostatky, které se týkaly nevyhovujících prostor, ve kterých byly školky umístěny a velkých počtů dětí ve třídách. Dále bylo upozorňováno na rozdílné úlohy našich mateřských škol. V Praze nahrazovaly mateřské školy rodinnou výchovu. Děti zde trávily celý den. V jiných městech, např. v Brně, plnila mateřská škola spíše funkci výchovně politickou. Děti tam trávily pouze dvě hodiny dopoledne a dvě hodiny odpoledne. Tuto péči bylo možné považovat za doplněk rodinné výchovy. Účastnice sjezdu měly do budoucna představu společného a sjednoceného obsahu a náplně mateřských škol na našem území.

Dne 29. 10. 1909 se konala okresní učitelská konference od 9 hodin na Žofině. Mimo jiné, zde byly předneseny volné návrhy B. Brožové, ve kterých upozorňovala na nedostatky a potřebné změny v našich institucích:

- 1) Nižší oddělení mateřské školy a opatrovny vybavit stolky (dosud jsou vybaveny pouze lavicemi).
- 2) Děti prohlížet ihned po příchodu do mateřské školy a opatrovny (nyní se děti prohlížely hromadně a až po příchodu většího počtu dětí).
- 3) Do všech oddělení zavést umyvadlo pro děti.
- 4) Každé dítě by si mělo donést svůj hrnek k pití.

Tyto návrhy svědčí o snaze učitelek bojovat o zlepšení a zajištění kvalitativních podmínek, které by splňovaly základní hygienické normy.

V Národních listech ze dne 16. 10. 1910 byl uveřejněn článek „Dětské útulky“, který opět upozorňoval na problematiku prázdninové péče. A. Mojžíš, autor článku se věnoval otázce prázdninové péče a vyslovil zásadu, že uzavření opatroven, mateřských škol a jeslí o prázdninách škodí dětem. Jako reakce na tento článek byla v Časopisu učitelek mateřských škol uveřejněna stať „Humanita ve školách mateřských“, jehož byla autorkou I. Jarníková. Otevřeně vyslovila nesouhlas s názorem A. Mojžíše a upozorňovala, že budovy, ve kterých sídlí opatrovny, mateřské školy a jesle nejsou vzorové a tak zcela nevyhovují celoročnímu pobytu dětí. Vzorové ústavy by měly být

samostatné budovy se samostatným vchodem, které by stály uprostřed zahrad, aby zde děti v letních měsících mohly být venku. Jak upozorňuje I. Jarníková v současné době většina budov zahradou nedisponuje, pokud ano, tak malou, a tak se až 40 dětí tisíní v jednotlivých odděleních a čekají, až se budou moci na zahradě vystřídat. Jako vhodně uspořádaný prostor uvádí Jarníková budovu opatrovny a mateřské školy U Studánky.

I. Jarníková tak učinila návrh, aby v každém větším městě, kde je zvýšená potřeba zajistit celoroční péči o děti, byl zřízen letní útulek. Tento útulek by byl využíván jako pobočka mateřské školy a byl by pouze pro děti, o které se přes den nemohl nikdo z rodiny starat (Časopis učitelek mateřských škol, 1910).

Dne 5. 3. 1910 se konala první samostatná konference pěstounek pražských mateřských škol na Žofině. Za předsednictví dozorčí rady, členů Komitétu dam s předsedkyní paní Boženou Augustinovou. Na konferenci byla zvolena Anna Gabrielová řídící od svatého Tomáše, jako druhá zástupkyně dozorčí rady. Pražské pěstounky zde založily spolek s názvem „Jednota učitelek pražských škol mateřských“ a tím se odloučily od „Spolku pro zájmy škol mateřských.“

V zájmu učitelek mateřských škol pořádala „Ženská organizace národní strany svobodomyslné“ dne 3. 12. 1910 schůzi, kde byla přijata resoluce s následujícími body:

- „ 1. *Základní služné definitivně ustanovené učitelky mateřské školy budiž K 1000,-. Definitivně ustanovená učitelka mateřské školy, nemající ještě 8 let služebních, budiž jmenována učitelkou mateřské školy II. tř.*
2. *Prozatímní ustanovení netrvej déle jednoho roku.*
3. *Po osmileté službě budiž učitelka mateřské školy jmenována učitelkou I. třídy a základní její služné budiž zvýšeno na K 1200,-. Léta počítají se ode dne nastoupení.*
4. *Po Mleté službě činiž základní služné učitelky mateřské školy K 1400,-.*
5. *Mimo toto zvýšení základního platu buď též po prvním, druhém, třetím, čtvrtém a pátém čtyřletí služby dány 10% přídavky.*
6. *V místech, kde je více oddělení na mateřské škole, budiž učitelka této školy, nejvíce let služebních čítající, jmenována řídící učitelkou mateřské školy. V místech, kde jen jedno oddělení mateřské školy se nalézá, budiž učitelka, na škole té působící, jmenována správkyní školy.*

7. *Správkyně na školách o jednom oddělení a zástupkyně, volená sborem učitelek mateř. škol na škole o více odděleních bud'těž připuštěny do dozorčích orgánů, aby tam zájmy školy i učitelek hájily.*
8. *Trvalé i dočasné výslužné budiž učitelce mateřské školy vyměřeno tím způsobem, aby za prvních 10 let ve službě strávených připadla jim kvóta 40% platu ročního, který ve službě činné posléze na penězích braly. Každým dalším rokem kvóta tato vzrůstá o 2%. Plná pense rovněž se poslednímu služebnému.*
9. *Tam, kde nestává fondů pensijních (jako např. spolků), budiž upraven plat učitelce mat školy tak, aby mohla býti přijata do zemského fondu pensijního pro soukromé úředníky.*
10. *Učitelky mateřských škol bud' též považovány za úřednice obecní dle §32. ob. zř. zem. zákona ze dne 29. května 1908.*
11. *Doba služební budiž 35letá. Léta počítají se ode dne nastoupení služby.*
12. *Kde nedostává se učitelce mateř. Školy naturálního bytu, budiž ji dáno 30% přebytečného.*
13. *Výměna ze školy na školu bud' volná.*
14. *Dosavadní oficielní název „pěstounka“ budiž změněn v název „učitelka mateřské školy“.*
15. *Prázdniny hlavní i během školního roku shodujte se na mateřských školách vesměs s prázdninami na škole obecné.*
16. *Žádáme, by pro školky tyto byly jmenovány inspektorky s odbornou zkušeností"*

(Časopis učitelek škol mateřských, I., 1910, č. 4, s. 1)

Sbor opatrovny a mateřské školy U Studánky se zúčastnil jubilejní oslavy Pořádané k45letého trvání pražských mateřských škol. V zasedací místnosti Staroměstské radnice se konalo v neděli 26. 4. 1914 slavnostní shromáždění. V neděli byla k 45. výročí mateřských škol zahájena slavnostní schůze.

Program obsahoval tyto body:

- 1) zahájení schůze pedagogickým inspektorem K. Bolinou, ocenění humanitní a pedagogické důležitosti mateřských škol, kterých má v současné době Praha 23
- 2) odevzdání zlatého záslužného kříže panem starostou řídícím sl. El. Jelínkové a A. Ritterové, řídícím učitelkám ve výslužbě
- 3) řeč pí předsedkyně Komitétu dam Boženy Augustinové o činnosti spolku Komitétu dam
- 4) inspektor Švadlenka hovořil o pevném základu pražských mateřských škol (ty se skládají ze tří činitelů: městské rady, Komitétu dam a učitelek mateřských škol). Dále upozorňuje na nebezpečí školského vyučování v mateřských školách a odkazuje se na Fróbela, který hlásal, že *„mateřská škola má být školou hravé práce, místem hry a ne školního vyučování!“*
(Časopis učitelek mateřských škol, 1914, s. 76).
- 5) řídící učitelka sl. Havlíčková přednesla zprávu o historii pražských mateřských škol
- 6) profesor Novák: Komenského „Informatorium školy mateřské“ o jako první teorii výchovy dětí ve věku předškolním

K 45. výročí byla vydána publikace (pamětní spis): „Mateřské školy pražské jejich rozvoj v době 45letého trvání“. Z prací redakčního Komitétu vybral a pro tisk je upravil pedagogický inspektor K. Bolina.

Slavnost byla spojena s výstavkou ve Školské ulici, která byla zahájena v sobotu 25. 4. a trvala do 3. 5. 1914. Mateřské školy a opatrovny byly v týdnu, kdy se výstava pořádala, uzavřeny.

Na výstavě byly vystaveny modely k poučování, písně, básně, říkadla, hračky, divadla, práce dětí i učitelek, ozdobený vánoční strom, modely a podobizny pražských mateřských škol, přehled činnosti Komitétu dam. Sbor opatrovny a mateřské školy U Studánky přispěl zhotovením maňáskového divadla s výpravou divadelních her „Kašpárek mezi indiány“ a „Princezna Loupačička“. Z II. oddělení hochů a dívek byly vystaveny dětské práce - nalepování a vyšívání. Pedagogický sbor vypomáhal

při uspořádání výstavy, konal dozor a zajistil prodej blokových lístků ve prospěch Letního domova.

Dne 20. 6. 1914 se od 9 hodin konala ve velké zasedací síni Staroměstské radnice V. výroční konference učitelek městských mateřských škol za přítomnosti pedagogického inspektora K. Boliny, členů dozorčí rady nad mateřskými školami a členek Komitétu dam. Úvodního slova se ujal K. Bolina a ocenil humanitní snahy našich opatroven a škol mateřských. Ve své inspekční zprávě za uplynulý rok kladně hodnotil oslavu k 45. výročí, výstavku a vydání pamětního spisu.

„Oslava, výstavka i pamětní spis odstranily mnohé naše nepřátele a získaly si uznání všech. Leckdo přišel k názoru, kdyby mateřských škol nebylo, že by se musily zřídit i a že hřeší ten, kdo jimi pohrdá. “

(Časopis učitelek mateřských škol, VIV., 1914, č. 9, s. 95)

Jednou z přednášejících byla slečna Hana Bořková řídící učitelka z opatrovny a mateřské školy U Studánky. Přednesla referát: „Pražské školy mateřské po 45letém trvání, další naše snahy a výchova matek.“ Ve svém referátu popisuje význam předškolních institucí. Doporučovala užší spolupráci s rodinou, především s matkami. Pro ně by bylo vhodné vydat brožury a zajistit společné přednášky, schůzky. Žádala, aby bylo pro učitelky zajištěno vyšší vzdělávání a navrhla dvouletý kurs. Tento referát sklidil velkou podporu od účastníků konference.

V Časopisu učitelek škol mateřských byl v roce 1919 uveřejněn návrh „Pracovního programu mateřských škol“, který nastínil organizaci ministerstva školství. S tímto návrhem seznámila učitelky předsedkyně poradního sboru I. Jarníková 17. 1. 1919. Poradní sbor navrhl rozdělení ministerstva na I. organizace školství, II. učební pomůcky, osnovy, řád, III. vzdělání, hmotné poměry, IV. mimorodinná a mimoškolní péče.

Body, které nebyly zahrnuty do návrhu ministerstva školství:

- „ 1. Právní, hmotné a společenské postavení učitelek škol mateřských bud' postaveno na pevný základ, určeno zákonem pro školy mateřské*
- 2. Budiž zrušen celibát*
- 3. Válečná léta bud' též započítána dvojnásobně do služby i do postupu*

4. *Prázdniny učitelek škol mateřských a veškeryferiální dny mezi rokem jsou stejné s prázdninami učitelstva škol obecných. Celodenní a celoroční péči o děti ochrany potřebné určeny budou útulky pro mládež předškolní, jež se budou o ni starati v době prázdná. Klášterní a palácové zahrady bud' též aspoň částečně přiznány mateřským školám.*
5. *Zastoupení ve školním výboru měst a obcí a ve všech korporacích, obírajících se výchovou předškolní*
6. *Okamžité převzetí klášterních škol mateřských do správy veřejné při eventuálně zrušení řádových učitelek škol mateřských "*
(Časopis učitelek škol mateřských, VIV., 1919, č. 5 a 6, s. 29 - 30)

Součástí návrhu byl „Dotazník mateřských škol, opatroven, jeslí a dětských útulků“, (příloha č. 8)

Na poradě řídících učitelek ze dne 8. 10. 1920 přiblížila inspektorka M. Kellerová hlavní body všeučitelského sjezdu ze dne 3. 7. 1920.

Na sjezdu bylo projednáno:

- hlasování pro školu mateřskou
- snížení dosavadního počtu dětí na 30 dětí na jednu učitelku
- bylo požadováno zařazení umělecké výchovy do mateřských škol
- zdůraznění významu tělesné výchovy
- zajištění tvorby pedagogického volna, které by mělo vycházet z myšlenek J. A. Komenského
- jednáno o poměru školy a církve, při hlasování vysloveno pro rozluhu

Sjezd byl zakončen projevem prezidenta T. G. Masaryka. Mateřských škol se dotýkala tato část projevu:

„ A pokud jde o školu a poměr učitelstva k dětem, získáme každou, uděláme-li z každé školy i poslední školičky kulturní ústav. Dítě přijde do školy z domova někdy

nezdravého, nečistého. Dejte dítěti především vzduch, slunce a čistotu, obklopte ho obrazy a vším, co by dětstvíjeho obšťastnilo a zradostnilo. Mezi dítětem a učitelkou - vychovatelkou zůstane správný poměr, když dítě bude mít školu i učitelku rádo. "

(Protokol porady řídících učitelek ze dne 8. 10. 1920)

Po sjezdu vyzývala inspektorka M. Kellerová, aby učitelky mateřských škol založily učitelskou organizaci, která by sledovala a hájila práva týkajících se učitelek a mateřských škol. Tento fakt svědčí o tom, že ne vždy byla práva učitelek řádně dodržována a proto bylo žádoucí vytvořit organizaci, která by vše sledovala a prováděla potřebné kroky vedoucí k nápravě.

V roce 1921 se začalo uvažovat o otevření ústředního střediska pro učitelky ve Školské ulici. Středisko by mělo být místem, kde by se učitelky mohly scházet a předávat si své zkušenosti a získávat nové informace prostřednictvím knih a časopisů z čítárny, knihovny, která by měla být 1x až 2x v týdnu přístupná. Současně zahájila Česká obec učitelská začátkem školního roku experimentální pedagogický dvouroční kurz na vysoké škole v Praze, na který se mohly přihlásit učitelky mateřských škol.

Dne 17. 5. 1921 se konala schůze učitelek pražských mateřských škol na Albertově za účelem volby pracovního sboru. Hlavní aktivitou tohoto sboru bylo zajištění informovanosti učitelek z mimopražských mateřských škol o nových směrech ve výchově dítěte, po stránce tělovýchovné a pedagogické. Tímto pokračovala snaha o další sjednocování výchovné péče v předškolních zařízeních na našem území. Mimo jiné se sbor zajímal o zahraničních knihy a časopisy týkající se výchovy dítěte s cílem přinášet pedagogické veřejnosti nové trendy a metody.

V březnu 1923 byla pro rodiny s dětmi otevřena sociální poradna v Praze 1 na Malém náměstí v Richterově domě. Mohli ji navštěvovat i rodiče, jejichž děti do mateřské školy nechodily tím, že její služby byly poskytovány zcela bezplatně. Poradna žádala, vzhledem k odbornosti a zkušenostem, učitelky mateřských škol o podporu a vzájemnou spolupráci.

Pro mateřské školy byly během roku 1924 zřízeny různé odbory, v nichž se měly řešit potřeby a zájmy škol. Byl to odbor tělovýchovný, hračkářský a odbor životosprávy. Učitelky měly možnost se do těchto odborů přihlásit, zasílat tam své náměty i návrhy,

kteře měly být následně zpracovány. Ve výchovném vzdělávání se mělo na mateřských školách postupovat na základě informací, získaných z výzkumu tělovýchovného odboru. Tyto informace byly pro mateřskou školu závazné s tím, že pedagogická inspektorka M. Kellerová při inspekcích sledovala jejich plnění.

V lednu 1925 bylo mateřským školám sděleno, že byly přiděleny pod ministerstvo školství. Sociální otázky (funkce rodiny, finanční zajištění), které se vztahovaly k mateřským školám, řešilo ministerstvo sociální péče.

Odvaha a spolupráce pražských učitelek se projeví v roce 1926, kdy Jednota pražských učitelek předala M. Kellerové dvě stížnosti:

- 1) Protest proti výrokům samotné inspektorky, jež pronesla na jedné z porad řídících učitelek, kde upozornila, že Jednota pražských učitelek nemá žádný kulturní program.
- 2) V memorandu Jednota upozorňovala, že se učitelkám mateřských škol vytýká žádání volna po prázdninách. Jednota nesouhlasila s tímto jednáním a poukazovala na fakt, že jsou učitelky přepracované, a to ze dvou důvodů:
 - počet hodin přímé práce u dětí,
 - velké počty dětí v jednotlivých odděleních.

Tomuto stavu nepřispívaly ani dlouhé, povinné porady učitelek v mateřských školách. Inspektorka M. Kellerová na obě stížnosti reagovala a snažila se najít řešení. Jedním z návrhů bylo přijetí nových učitelských sil, které ale záviselo na finančních možnostech města. Dalším návrhem bylo nepřerušování služby učitelky v průběhu prázdnin s tím, že by si dovolenou oprávněně vybírala v průběhu školního roku. Na druhou stranu se zmínila o svých zjištěních z inspekcí. Na některých školách si všimla, že se učitelky dětem příliš nevěnovaly, hovořily mezi sebou, četly si, atd.

V roce 1926 se v Praze konal III. sjezd pro výzkum dítěte. Hlavním cílem sjezdu byl důraz na hmotnou a sociální ochranu dítěte, tzv. Ženevskou deklaraci práv dítěte. V souladu s touto deklarací byla během sjezdu sestavena resoluce, která obsahovala tyto body:

- „ I. Sjezd staví se za takzvanou ženevskou deklaraci, která byla přijata Společností národů a vyjadřuje základní práva dítěte.
- II. Sjezd zásadně trvá na požadavku vysokoškolského vzdělání učitelstva.
- III. Zdůrazňuje uzákonění školy mateřské, vyzdvižení výchovného jejího cíle, jednotnost jejího názvu i celkového pojetí.
- IV. Při výchově budiž zdůrazněna stránka citová a volní a věnován patřičný zřetel pokusnictví na škole občanské.
- V. Zdůrazňuje se princip svobody pedagogických pracovníků.
- VI. Proti jednostrannému zdůrazňování učiva budiž zdůrazněno dítě a vytyčeny zásady jeho metodického pozorování.
- VII. Studium učitelské budiž doplněno pedologickými, abiturientskými i opakovacími kursy.
- VIII. Reforma školství budiž provedena v jednotném duchu od škol mateřských až po školy vysoké.
- IX. Pro mládež ohroženou zřizovány bud' též školy v přírodě, patřičná a soustavná péče necht' jest věnována chrupu mládeže.
- X. Apeluje se na všechny činitele veřejné, aby věnovali zvýšenou pozornost sociálně zdravotní péči.
- XI. Zvýšený zdravotní zájem budiž obrácen k mládeži chudých a zanedbaných horských okresů.
- XII. Sjezd požaduje zákonnou úpravu školního lékařství na školách všech kategorií. "

(Časopis učitelek mateřských škol, XVI., 1926, č. 10, s. 138 - 139)

Prostřednictvím této resoluce dali účastníci sjezdu (učitelé, přednášející) jasně najevo, jaký význam má pro stát péče o dítě. Stejně jako dnes prosazovali pochopení jedinečnosti každého jednotlivého žáka.

V roce 1930 vydaly učitelky pražských mateřských škol resoluci, která byla vedena reformní snahou zlepšit úroveň mateřských škol. Hlavními požadavky bylo:

„ Urychlené parlamentní projednání a vydání detailně propracovaného zákona o mateřských školách, jakož i příslušných vládních nařízení a předpisů, jež by vyřešily tyto naše hlavní požadavky. "

(Časopis učitelek mateřských škol, 1930, č. 6, s. 96 - 97)

Jednotná organizace mateřských škol na celém území našeho státu.

- Aby každé dítě mělo právo na předškolní vzdělávání.
- Závazná pravidla a povinnosti pro vydržovatele mateřských škol.
- Upravení poměru mateřské školy ke školním radám a úřadům.
- Na mateřské škole by měl být jmenován odborný pedagogický dozor, který by splňoval požadavek 10. praxe.
- Zajištění mateřských škol v oblasti vybavení a výstavby.
- Stanovení maximálního počtu dětí v jednotlivých odděleních. Při tomto počtu se musí vycházet z velikosti místnosti a počtu vychovatelských sil.
- Zajištění právního a hmotného postavení učitele.
- Upravena otázka prázdnin a feriálních dnů.
- Prodloužení studijní doby na učitelském ústavu z doby dvouleté na čtyřletou.
- Doplnění dosavadních osnov.

(Časopis učitelek mateřských škol, 1930, č. 6)

Učitelky mateřských škol, dříve pěstounky se po celou dobu trvání opatroven a mateřských škol snažily o hledání nových cest, které by vedly k naplnění jejich požadavků a cílů. Tyto požadavky směřovaly na jedné straně k porozumění a pochopení dítěte, tak na straně druhé k upevnění postavení předškolních institucí v našem státě. Projevovaly se vzájemnou podporou, soudržností a pospolitostí (velkou účastí na sjezdech, požadování vysokoškolského vzdělání, vydávání příruček, resolucí, psaní článků do novin, podávání protestů, atd.), jež vedla k naplnění jejich cílů. Veškeré snahy směřovaly k reformě mateřských škol, která pozitivně ovlivnila současný stav našich předškolních institucí.

4.3.3 Vývoj opatrovny a mateřské školy po roce 1920

Po roce 1920 bylo možné se soustředit na prostory opatrovny a mateřské školy, které utrpěly válkou. V mateřské škole bylo nutno provést řemeslnické opravy, na které během války nebyl vzhledem k prázdninové péči čas. V opatrovně a mateřské škole byly nově postaveny šatny pro děti a v oddělení jeslí vzniklo přepažení na uschování žinek. Současně byla vymalována celá budova.

Pozornost se také věnovala inovaci vybavení a estetické výzdobě v opatrovně a v mateřské škole. Do všech oddělení byly zakoupeny police na vystavení uměleckých předmětů. Sochař J. Novák navrhl a následně instaloval uměleckou výzdobu v odděleních. Pracovní materiály pro potřeby jednotlivých zařízení se nakupovaly společně a následně se rozdělovaly do jednotlivých mateřských škol a opatroven (hygienické potřeby, materiál pro práci dětí - papír na kreslení, nalepování, tužky, barevné křídly, barevné lýko a další). Za účelem zlepšení kvality výživy a posílení zdravotního a fyzického stavu se pro děti během prázdnin 1920 vařila mléčná kaše s chlebem a suchary. Válečný nedostatek jídla se na dětech značně projevil, jak v nemocnosti (stále stoupalo procento nakažených dětí tuberkulózou), tak i v tělesném vývoji. Na základě tohoto stavu proběhlo v listopadu jednání o vhodném způsobu stravování dětí. Stravu bylo potřeba zkvalitnit, zvýšit výživovou hodnotu jídel. Nejdříve se nový způsob vyzkoušel na Hradčanech a po jeho kladném ověření byl zaveden i v dalších mateřských školách.

Pokud počasí dovoľovalo, byly děti po celý den venku. Pouze na svačinu a oběd chodily do budovy. Zvýšený pobyt na čerstvém vzduchu a časté výlety do blízkého (např. Trója) i dalekého okolí (např. výlet vlakem do Roztok) přispívaly k zlepšení zdravotního stavu dětí.

Stále zvyšující se tendence o zlepšení kvality podmínek pro děti je patrná z žádosti slečny řídící. V roce 1921 podala žádost o nové vybavení (především stolky a židle pro děti) a zhotovení tvrdé podlahy v jednotlivých odděleních. Návrh k obnovení podlahy byl zamítnut. Při opakovaném podávání a urgování žádosti bylo návrhu po půl roce vyhověno. Současně se zaváděla nová bezpečnostní pravidla, která svědčila o stále rostoucí ochranné péči o děti. Pravidla se týkala odchodu dětí z mateřské školy a opatrovny. Učitelky musely mít u dětí, které odcházely po ukončení provozu samy

domů písemné potvrzení, v němž rodiče souhlasí a zároveň svému dítěti povolují, odcházet v jimi stanovenou dobu bez doprovodu druhé osoby (rodiče, sourozence). Pro přehlednost byly seznamy těchto dětí k dispozici v každé třídě.

V roce 1922 se pozornost více soustředila na nejmladší děti v jeslích. Podmínky, ve kterých děti trávily čas, byly vzhledem k požadavkům té doby nevyhovující. Jednalo se především o modernizaci hygienického vybavení. Vzorem byly karlínské jesle, které modernizaci měly již za sebou. Do jeslí byly pro jednotlivé děti zavedeny postýlky, ložní prádlo, vaničky, ručníky a žínky. Zvyšující se zájem ze strany rodičů o umístění svého dítěte v jeslích vedl, vzhledem k nedostatku míst, k otevření nových jeslí v Rajske ulici, Na Manínách a Palmovce.

Vzhledem ke špatné ekonomické situaci došlo v tomtéž roce ke stanovení nejnižšího zákonného počtu dětí najedno oddělení. Počet nesměl být nižší než 20 dětí. Pokud počet dětí klesl, byla jednotlivá oddělení uzavřena.

Zavedený způsob stravování z roku 1921 byl i nadále nedostačující a tak muselo dojít v květnu 1923 k přípravě příkonů pro děti z jeslí a mateřské školy. Příkrmy se vařily dvakrát týdně v kuchyni v Letohradské ulici. V příkrmech se pokračovalo i v školním roce 1924/25. Modernizace postupovala i v dalších letech. Ve třech odděleních byly položeny parkety. Jesle byly vybaveny novými hygienickými lehátky a umyvadlem s tekoucí vodou. Voda byla zavedena do kuchyně i prádelny. Došlo k úpravě zahrady a dětského hřiště nákladem 9 000,- K.

Ošacování a stravování dětí měl stále ve své kompetenci Komitétu dam, který stanovil kritéria pro získání oblečení:

- 1) nezaměstnanost rodičů
- 2) více dětí v rodině
- 3) nepřítomnost otce v rodině (úmrtí, opustil rodinu)

Do seznamu obdarovaných dětí, který sepisovaly učitelky, se nově uváděla adresa dítěte.

K 31. 5. 1923 se vzdal své činnosti Komitét dam, který po celou dobu svého trvání zajišťoval stravování a ošacení dětí v útulcích, mateřských školách a jeslích. Ošacování na mateřských školách tak bylo přeloženo pod správu spolku Péče o mládež. Učitelky mateřských škol podávaly pouze návrhy na ošacení a předávaly je k ověření chudinskému úřadu. Pro lepší přehled byla přijata evidence, která umožňovala

přehledné označení obuvi a oblečení. Boty byly označeny čísly a šaty byly rozděleny podle velikosti na tři stupně. Matky přebíraly oblečení osobně, přičemž byly upozorňovány, aby dětem neříkaly, že oblečení je dar ze školy. Svým podpisem toto přijetí stvrzovaly. Seznamy byly pro následnou kontrolu odevzdány a uloženy na radnici. Evidence podpisů sloužila k zamezení zneužívání při rozdělování oblečení.

Od roku 1924 bylo podmínkou získání ošacení doporučení „důvěrníků“, kteří prováděli vyšetřování rodinných poměrů v domácnosti žadatelů.

V kronice zdejší školy je roku 1925 podrobnější zmínka o vedení třídní dokumentace. Ve výchovných zařízeních byl k dispozici deník, do kterého se zapisoval obsah výchovné práce. Součástí deníků byl seznam s vhodnými písněmi, básněmi, říkadly, dramatizací, výtvarných prací a námětů k učební látce. Tento deník sloužil k přehledu výchovné práce jednotlivých oddělení.

Dalším záznamem v denících byl přehled o počtu dětí. Podle skutečného počtu dětí se zaznamenávala odděleně ranní a odpolední návštěva. Pokud bylo dítě ráno nepřítomné, označilo se v seznamu šikmou čarou. Přišlo-li odpoledne, přeškrtno se čarou proti šikmé. Omluvené děti se značily vodorovnou dlouhou čarou, až do dne, kdy přišly.

Od roku 1925 bylo mateřským školám doporučeno zaznamenat počet nepřijatých dětí během zápisu z důvodu nedostatku místa. Kromě toho měl být porovnán zápis dětí před válkou a po ní.

Nově vydané tiskopisy byly rozšířeny o rubriku s názvem: „vystoupení dítěte“. Pokud došlo k přerušení docházky dítěte do mateřské školy za účelem stěhování, byla učitelka povinna doporučit rodičům dítěte nejbližší mateřskou školu. Za tímto účelem byla vydána mapa Prahy, která byla na každé mateřské škole. Současně byla o odstěhování dítěte informovaná místní škola, která ho vyřadila z evidence školní docházky. Dále se ověřovalo, zda rodiče dítě skutečně přihlásili do nové školy, kterou nahlásili při ukončení docházky do mateřské školy. Počty dětí se hlásily v měsíčních tabulkách krajskému úřadu.

Do mateřských škol byly pořízeny vývojové deníky dětských kreseb. Každé z dětí mělo svůj deník, do něhož kreslilo stejný předmět ve 3., 4. a 5. roce svého věku. Tyto deníky lze považovat ze předchůdce dnešního portfolia.

Běžnou praxí bylo v roce 1925 posílání dětí oslabených nemocí a podvýživou

do ozdravoven. Dělo se tak na základě doporučení mateřských škol a lékařů. Pražské děti v ozdravovně v Krči byly často nedostatečně oblečeny. Pražské mateřské školy se svolením městské správy vybíraly od majetných rodičů obnošené šaty, které byly pak zasílány přímo do ozdravovny. Bylo to prvně, kdy byla k zajištění oblečení pro chudé děti využita spolupráce veřejnosti. Ozdravovna v Krči jako jediná přijímala nejmladší děti. Její kapacita nebyla dostatečná a tak se uvažovalo o jejím rozšíření pro 150 dětí.

Od roku 1927 se kronika a protokoly domácích porad soustředily především na činnost výzkumné mateřské školy, viz. Experimentální činnost s. 70.

Od školního roku 1938/39 došlo v mateřské škole k uzavření jeslí. Děti do dvou let přešly do jeslí v Letohradské ulici a děti starší dvou let byly zapsány v I. oddělení mateřské školy.

5 Učitelský sbor

Vychovatelský sbor pro opatrovnu a mateřskou školu U Studánky byl na ústav přidělen na základě dekretů, který vydala rada města Prahy. O děti se staral sbor pěstounek: slečna řídící, dvě pomocné pěstounky, dvě definitivní opatrovnice, výpomocná opatrovnice pro jesle, dvě polední dozorkyně. Nadřízeným v roce 1903 byl pro opatrovny a jesle inspektor Dr. Jan Kuhn. Po jeho úmrtí 25. 2. 1904 byl jmenován radou hlavního města Prahy dozorcem opatroven a mateřských škol Karel Bulíř.

Před zahájením školního roku 1902/03 pedagogický sbor obdržel: osnovu učební látky, časový pořádek, deník na poznámky k učení paměti, podnos pod sklenici, násadku, tužku, pera, pisátko, měkkou tabulku, houbu, pryž, lenoch, nůž a nůžky (nic z uvedeného se bohužel nedochovalo).

V opatrovně a mateřské škole se pravidelně konaly každý měsíc porady za přítomnosti celého vychovatelského sboru. Na poradách byl učitelský sbor informován např. o poledním dozoru, podělování dětí, dokupování a opravě pomůcek, byly čteny předpisy a nařízení okresní školské rady, předávány informace z porad řídících pěstounek, projednávány žádosti o zvýšení platů, atd.

Povinností učitelského sboru bylo dohlížet na čistotu v síních, kontrolovat v nich přiměřenou teplotu a zajistit dostatečné větrání. Za deštivého počasí dohlížely, aby rodiče nechodili po chodbách, schodech a síních. Dále zajišťovaly prohlížení dětí, zda jsou čisté a nevykazují známky infekčních nemocí. Vlastní výrobou přispívaly k rozšíření pomůcek pro děti, např. zhotovení kupeckého krámu, domácího divadla, šití šatů, atd.

Dne 10. 1. 1903 byl opatrovně a mateřské škole doručen předpis, ve kterém se ukládalo správě opatrovny mateřské školy, pořídit knihu, do níž byly zapsány slečny, které odešly z budovy v době vyučování. Tímto nařízením došlo k evidenci a kontrole pracovní doby a jejího případného porušení.

Na poradě řídících pěstunek dne 11. 2. 1904 upozorňovala Božena Studničková, že je nedostatečný pouze jeden výtisk učitelského časopisu na opatrovnách. Tato stížnost poukazovala na nevyhovující podmínky, které směřovaly k nedostatečné informovanosti učitelek mateřských škol.

Na základě žádosti pěstunek ze dne 4. 7. 1905 odsouhlasil sbor obecních starších, aby titul pro pěstounky pro příští rok byl: pěstounka I. třídy a pěstounka II. třídy podle dekretu č. 7240 ze dne 7. 12. 1905. Tím došlo ke zrušení titulu definitivní opatrovnice. Společně s tímto usnesením došlo ke zvýšení z 20% na 30% ze základního služebného splatností od 1. 1. 1906 s podmínkou, že každá definitivní sílaje povinná bydlet v Praze.

Dne 19. 6. 1906 navštívil mateřskou opatrovnu a mateřskou školu U Studánky (dále jen Studánka) dozorce městských opatroven K. Bulíř. Celé zařízení pečlivě prohlédl a s jeho vedením byl spokojen.

Pro porady řídících učitelek byly pedagogickým inspektorem vybrány vždy třetí středy v měsíci. Na poradě vyslovil přání, aby řídící učitelky informovaly svůj učitelský sbor o obsahu hlavních porad. S obsahem porad řídících učitelek, měl být pedagogický sbor informován vždy na začátku domácích porad na jednotlivých ústavech.

V prosinci 1908 K. Bulíř odstoupil ze své funkce a na jeho místo byl zvolen ředitel malostranského gymnázia pan F. Hansi. Na první poradě řídících pěstunek ze dne 20. 12. 1908 vyzýval heslem: *Jiné blažiti znamená šťastným býti*". Tímto žádal všechny sbory pěstunek, aby výchovatelský úkol plnily s láskou a tak svěřeným dětem nahrazovaly v době strávené v mateřské škole a opatrovně domov.

Roku 1908 došlo ke snížení délky služební doby pěstounek, ze 40 let na 35 let. Dle předpisu městské rady bylo povoleno pěstounkám zvýšení služebních přídavků ze 100 K na 120 K, které byly po 4leté službě s úpravou doplatků za nepřetržitou výpomocnou službu pěstounkám II. třídy vyplaceny. Poledním dozorkyním se zvýšila měsíční odměna na 30 korun.

Dekretem ze dne 13. 5. 1909 č. j. 8958 - VI bylo stanoveno navýšení základního služebného všech definitivních pěstounek o 200 K. Toto služebné bylo vypláceno všem osobám s podmínkou, že odváděly výslužné do městského důchodu formou ročního příspěvku ve výši 4% ze základu služebného.

Roku 1910 udělila slavná městská rada pěstounkám titul „učitelky mateřských škol“.

Městská rada král, hlav, města Prahy usnesením svým ze dne. 6. prosince t. r. všemi hlasy rozhodla, aby titul »pěstounkám změněn v učitelka mateřských škol.

(Časopis učitelek mateřských škol, I., 1910)

Haně Bořkové učitelka zdejšího ústavu a slečně Listové z Karlova byla udělena čtyřnedělní dovolená k studijní cestě do Anglie. Za tímto účelem získaly stipendium od městské rady.

Na poradě řídících pěstounek r. 1912 odpovídal pedagogický inspektor na dotazy týkajících se připravované konference a zdůrazňoval, že si nepřeje volných návrhů od učitelek mateřských škol, jako tomu bylo na předešlé konferenci. Učitelky, které chtěly přednést na konferenci referát, byly povinny se přihlásit během roku u správy, která vše oznámila v měsíční schůzi inspektorovi.

Dne 8. 3. 1912 se konala výroční konference učitelek mateřských škol, která byla pro učitelky mateřských škol povinná. Byly zde předčítány osnovy pro mateřské školy a školní řád. H. Bořková, řídící učitelka U Studánky, hovořila na konferenci o zaměstnání dětí v mateřské škole. Dále přednášela o výtvarných pracích dětí, které byly při konferenci vystaveny. Výtvarné práce hochů z II. oddělení, byly umístěny ve stálé výstavce pro školy mateřské v opatrovně ve Školské ulici.

V lednu 1913 odstoupil pedagogický inspektor K. Bulíř, na jeho místo byl zvolen městskou radou pedagog pan K. Bolina, který se velice zajímal o mateřské školy. Po svém jmenování vybízel učitelky k dalšímu vzdělávání a doporučil hlavně čtení knih, které se věnují výchově ve škole mateřské.

„Dítka jsou pravým obrazem učitelky, podle dětí lze posouditi učitelku, která je ovládá.“

(Protokol domácí rady, 18. 4. 1913)

Město Praha se rozhodlo postavit „obilný ústav“, který by dostatečně zásobil pražské obyvatelstvo. Každá z učitelek musela uvést u správy škol přesnou adresu místa pobytu o prázdninách. V případě potřeby mohly být povolány k stavbě obilného ústavu.

Školního roku 1916/17 byla zrušena kategorie poledních dozorkyň. Každá slečna povolána městskou radou začínala službu, jako výpomocná učitelka. Bylo nutno upravit služební hodiny. Doba služby: 1) od 8.00 - 11.30 a od 14.00 - 16. 00

2) od 8.45-13.45

3) od 7.45-13.00

4) od 13.00-18.00

Prázdninovou péči, která byla vzhledem k válce prodloužena, připadlo každé učitelce navíc povinnost 18 dnů jednoduché frekvence.

Roku 1920 byla jmenovaná pedagogickou inspektorkou odborná učitelka M. Kellerová. V prosinci 1920 byly zavedeny nové blankety na měsíční tabulky. Na poradě řídících učitelek vytýkala učitelkám mateřských škol kvalitu prázdninové péče. Učitelky se dostatečně nevěnují dětem a věnují se vlastním aktivitám (ruční práce, čtení novin).

Pí inspektorka sděluje:

„Takové pracovnice jsou hrobaři našich ústavů a ničí náš stav“.

(Protokol mateřské školy U Studánky, 21. 6. 1922)

Učitelky mají mít 33 hodin služby týdně.

Na poradě řídících učitelek ze dne 26. 9. 1924 bylo projednáno přijímání nových učitelských sil a postup do tříd. Vše bylo závislé na kvalifikaci učitelky. U stejně kvalifikovaných učitelek při přijímání rozhodovaly její sociální poměry (rodinný stav).

Inspektorka doporučovala, aby byl založen odbor vdaných, který by spolupracoval s ženskou radou a sledoval zájmy vdaných žen. Pokud se snížil počet dětí ve třídě, učitelky se měly věnovat opravě pomůcek a hraček.

V roce 1925 byly učitelky povinné být přítomné na pracovišti 15 minut před zahájením služby. Během této doby si měly připravit pomůcky, které ten den měly v úmyslu s dětmi používat. Toto opatření zajistilo, že se učitelky při otevření opatrovny a mateřské školy věnovaly pouze dětem. Součástí tohoto nařízení byla pro učitelky povinnost dodržovat předepsanou služební frekvenci o prázdninách s tím, že pokud nebyly vyšetřeny pražským fyzikátem, nesměly odjet z Prahy.

5.1 Pedagogické doporučení pro učitelky mateřských škol

V současnosti pracujeme v mateřských školách podle určitých výchovných principů (např. respektujeme osobnost dítěte, vývojové zvláštnosti), které jsou pro nás v této době samozřejmé. Abychom si je osvojily, musely být v minulosti zavedeny, ověřeny a následně uvedeny v praxi.

Působením na děti prostřednictvím pěstounek, učitelek prošlo vlivem doby, na základě různých zjištění, doporučení, značným vývojem. S těmito návrhy se pěstounky a učitelky seznamovaly prostřednictvím inspektorů mateřských škol a slečen řídících.

Zde je ukázka některých doporučení, která byla zaznamenána v průběhu fungování Studánky v protokolech domácích porad.

V roce 1902 žádal inspektor K. Bulíř slečny, aby písně, které děti učí, byly národní, měly lehký nápěv a slova byla pro děti srozumitelná. Dětský hlas se neměl přepínat, aby byl jemný, libozvučný. Při prostocvicích se nesmí zpívat.

Na poradě ze dne 21.4. 1903 bylo slečnám vytýkáno, že při výkladu používaly abstraktní pojmy. Z tohoto důvodu upravila slečna řídící látku i témata k rozhovorům na snadnější způsob. Slečny měly také vhodným způsobem s dětmi nakládat a pobízet je k pilnému chození do školy.

Na základě osobní návštěvy pedagogického inspektora K. Bulíře v roce 1906 bylo doporučeno, aby bylo ve II. oddělení používáno více různých zaměstnání. Dále,

aby při volném kreslení bylo co nejvíce tvarů věcných. Před zpěvem bylo vhodné děti upozornit, např: „Děti, zazpíváme si“, zpěv by měl být pro děti v přirozené poloze. Na závěr upozornil pěstounky, aby se nenechaly inspekcí rušit a pracovaly tak jako obvykle.

Na základě vzájemné domluvy mezi inspektorem K. Bulířem a I. Jarníkovou došlo v roce 1909 k úpravě školní knihovny, která se tak měla stát přehlednou a měla obsahovat tyto spisy: I. - pedagogické, II. - zdravotnické, III. - didaktické, IV. - povídky, V. - pohádky, VI. - hry, VII. - básně, VIII. - písně, IX. - různé časopisy.

Na poradě ze dne 15.6. 1909 bylo vysloveno přání pedagogického inspektora.

„Pan inspektor žádá řídící pěstounky, aby sborům sdělily, jak překvapen a nemile dotknut je vědomím, že některé pěstounky povrchně povinnosti své plní. Žádá, aby všem jménem jeho bylo připomenuto pravidel zachovávat, a dobré jméno ústavů nekazit i.“

(Protokol porady ze dne 15. 6. 1909)

V květnu 1911 bylo pedagogickým inspektorem učitelkám vytýkáno, že zapisují často do deníků látku, kterou s dětmi neprobíraly. Deník měl sloužit k přehledu výchovné práce, a tak v něm mělo být zapsáno zaměstnání, které se s dětmi skutečně dělalo. Do příručního sešitu, který byl v té době součástí deníku, se měly zapisovat názvy a začáteční slova písní, básní se jménem autora. Obsah písní a básní by měl být pro děti vhodný, snadno pochopitelný s vysvětlením neznámých slov.

V roce 1912 vyslovil nesouhlas a tím tak nedoporučil „Příručku pro školy mateřské“, kterou sestavila Ida Jarníková a to pro těžké, nevhodné návody a pojmy. Naopak jako vhodnou literaturu doporučil Svobodovu Školku, kde je dostatek vhodné látky pro cvičení dětských smyslů.

Učitelkám byla připomínána důležitost psaní zpráv týkajících se mateřských škol. Prostřednictvím těchto zpráv docházelo k prezentaci mateřských škol na veřejnosti. Z tohoto důvodu byl založen redakční Komitét, jehož členky psaly nebo navrhovaly jednotlivá témata týkajících se vzdělávání dětí.

Zástupkyně správy informovala pedagogický sbor o doporučení nově zvoleného inspektora K. Boliny, které přednesl na poradě řídících učitelek v prosinci 1912 a v lednu 1913:

- učitelky si musí neustále doplňovat své vzdělání, např. účasti na kurzech, přednáškách, výstavách, četbou doporučené literatury
- doporučeno samostudium (čtení knih týkajících se výchovy dítěte)
- klást důraz na správnou výslovnost o odstranění vad výslovnosti u dětí
- učitelky si mají při volném kreslení s dětmi povídat
- při učení nové písně, má nejdříve učitelka píseň zazpívat a následně po jednom slově text písně děti učit
- při hromadném vyprávění mají mít děti kvalitní obrazový materiál, který jim umožňuje snadné poznávání
- jedna učitelka může mít v jednom oddělení až 40 dětí
- vytýkán je prach v místnostech, který má za následek kašel u dětí

Ve školním roce 1915/16 byly jako vhodný studijní materiál pro samostudium učitelek doporučovány: Úvahy Komenského - Informatorium, spisy Pestalozziho, Sýkory, Krejčího a Durdíka.

Na domácí poradě roku 1920 bylo učitelkám mateřských škol navrženo, aby všechny činnosti s dětmi, jako je poučování, zábavy, hry, tance, básničky a písně byly ve smyslu národním. Písně měly být, vzhledem k událostem (1. světová válka), vybírány z našeho národního fondu a říkanky z lidové poezie. Po celou dobu pobytu v mateřské škole, útulku a jeslích měly být děti dostatečně zabaveny.

V roce 1923 zamítl pedagogický sbor účinkování malých dětí na veřejných produkcích. Tato veřejná dětská představení byla pořádána za účelem získání finančních prostředků a současně k propagaci mateřské školy. Již v předešlých letech byla tato vystoupení odsouzena dětskými lékaři a předními pedagogy, z důvodu, že byla pro děti často nepřiměřeně dlouhá (1,5 hodiny). Děti musely zpívat a tančit v přeplněných, nevětraných místnostech. Nově se na dětská představení měli zvat pouze rodiče dětí, které do mateřské školy chodily a to ke společným hrám a besedám.

V roce 1924 byly doporučeny vycházky do zahrady a rozhovory o přírodě, kde se děti měly věnovat společným hrám, např. s míčem, kroužky, kruhy, skákadly a lehkým prostocvikům. Zaměstnání se vždy mělo přizpůsobit počtu dětí.

V roce 1925 vyšla obecná doporučení, která se týkala organizace dětského zaměstnání:

- zaměstnání přizpůsobit počtu dětí
- zaměstnání organizovat ve skupinách
- vyhýbat se hromadným aktivitám ve stísněných podmínkách
více se věnovat divadlu
- v přírodě se věnovat tělocvik, plavání a rytmy
- vyjíždět s dětmi na výlety (Na základě tohoto návrhu byly učitelky informovány o provozu elektrické dráhy. Podle dekretu 3865 bylo povoleno jednou týdně jet s dětmi zdarma. K tomuto účelu byly vydány blankety, kde bylo potřeba zapsat cíl výletu a počet dětí se jménem učitelky, která děti doprovázela.)

V březnu 1925 inspektorka M. Kellerová žádala o kultivovanou úpravu uchovávání dětských prací, které měly být nově seřazeny podle motivů (např. knížka zimních motivů, knížka ptáčků, atd.). Toto seřazení lépe umožňovalo rozpoznat, jak které dítě chápe motiv a jak pracuje jeho fantazie. Při dětském výtvarném vyjadřování se měla respektovat individualita dítěte (tj. některé děti raději kreslí na velké formáty, jiné na malé). Dětské výtvarné práce se měly shromažďovat, učitelky tak měly možnost se prokázat činností, jakou s dětmi dělaly a zároveň měly dostatek materiálu k obeslání dětských výstav. Pro cvičení lehkosti ruky (rozvoj lehké motoriky) se doporučovalo dávat dětem, z důvodu šetření, papír již z jedné strany popsáný.

Jako vhodné zaměstnání doporučovala rytmiku, tělocvik, plavání. Kritizovala přílišné trestání dětí (vystrčení ze třídy, postavení na hanbu) a nesouhlasila s ním.

Jako pozitivum viděla ve vybavenosti hračkami v mateřských školách, které ale nebyly dobře využívány pro výchovu dítěte. Proto navrhla změnu pracovní organizace dětí. Od 8.00 do 9.00 si děti měly volně hrát ve skupinách a učitelky měly tento čas

využít k pozorování a zapisování informací o jednotlivých dětech (oblíbené hry, dětskou slovní zásobu).

V roce 1927 bylo doporučeno, aby nedocházelo k přetěžování dětí velkým množstvím podnětů (např. pokud se vypravují dětem tři pohádky týdně, není dostatek času pohádku dramatizovat, nakreslit, převyprávět). Hlavní snahou je vzbudit v dítěti chuť a zájem.

Výše popsaná doporučení jsou pouze výtahem z protokolů domácích porad. Z dnešního pohledu je pro nás jako pedagogy nesmírně zajímavé, že se stejně jako dnes tak i v minulosti řešily stejné problémy týkající se dítěte předškolního věku. Je zřejmé, že díky těmto doporučením byly položeny základy současné pedagogiky.

5.2 Opatrovna a mateřská škola jako nástroj k poučování budoucích učitelů

Pravidelným hospitacím (dnes praxím), které se konaly po celou dobu trvání opatrovny a mateřské školy, byla věnována náležitá pozornost. Hospitujícími dívkami byly většinou žákyně měšťanských škol z Prahy (hospitování byla jedna z forem budoucí přípravy zájemců o toto povolání, dívky byly ve věku 14 až 15 let).

Na jednotlivé instituce byly dívky přidělovány na základě předpisu s povolením správy školy. Během svých návštěv nechodily k nejmenším dětem do oddělení jeslí. Hospitantky byly na svých hospitacích doprovázené ředitelem nebo učitelkou z dané měšťanské školy.

Vývoj předškolních institucí měl vliv na samotný průběh hospitací. V roce 1910 řídící Rais vyslovil návrh, aby dívky při hospitacích pouze pasivně nepřihlížely (jak tomu bylo doposud), ale aby nově poznaly důležité činnosti dětí. Pro hospitage navrhnul následující postup:

- „ - při I. hospitaci výstavu hraček slečnami vyrobených - věcné učení*
- při II. hospitaci výstavu ozdob na vánoční strom - lepení řetězů*
- při III. hospitaci - mravouka*
- při IV. hospitaci výstavu hraček, modelů - zábavné kreslení"*

(Protokol z domácích porad, 22. 12. 1910)

Na základě tohoto návrhu je zřejmé, že byla snaha o změnu dosavadních hospitací. Dívky tak měly nově možnost se blíže seznámit s dětmi a jejich prací.

Od 18. 12. 1912 začaly v opatrovně a mateřské škole pravidelně hospítovat dívky ze III. ročníku z měšťanské školy U Studánky. Studentky byly rozděleny do skupin. Střídaly se v I. i v II. oddělení (dvakrát v měsíci, vždy ve čtvrtek). Na závěr školního roku 1912/13 byla pro dívky z III. měšťanské školy U Studánky, které v opatrovně pravidelně hospitovaly, uspořádána výstava dětských prací. Dívky měly možnost vidět a seznámit se s činnostmi, které děti v opatrovně a škole mateřské v předškolním věku zaměstnávaly. Z toho je zřejmé, že pedagogický sbor hledal nástroj, jak nejlépe poučit budoucí zájemkyně o učitelském povolání.

V roce 1913 byl podle nařízení inspektora K. Boliny změněn dosavadní průběh hospitací. Hospitantkám byly nově (stejně tak i poledním dozorkyním) zavedeny výstupy, na které dohlížela slečna řídící. Dívky tak měly možnost se lépe seznámit s chodem instituce a vedením výchovné práce.

V roce 1927 podaly učitelky mateřských škol volný návrh inspektorce M. Kellerové týkající se zdravotního stavu hospitantek.

„Žádá se, aby hospitantky na naše ústavy byly doporučovány zdravý, aby netrpěly infekčními chorobami a dále tělesnými vadami. “

(Domácí porada, 4. 10. 1927)

Tento návrh byl jistým opatřením kontrolujícím zdravotní stav jednotlivých hospitantek. Je zcela možné, že to mohl být prvopočátkem předkládání potvrzení o zdravotním stavu studentek hlásících se na pedagogické školy.

6 Docházka dětí

Sociální rozvrstvení pražského obyvatelstva souviselo s požadavky na opatrovny, mateřské školy a jesle. Bubny byly silně obydleny dělnickými rodinami s malými dětmi, jejichž matky byly po celý den zaměstnány.

„A ty příčiny jsou zde: jest je to nedostatek práce vůbec. Kdežto dříve stačil výdělek manželův na výživu domácnosti, musí nyní i matka dětí sháněti se po výživě, neboť při omezení práce v továrnách na 3 nebo 2 dny v týdnu, stlačen byl výdělek na míru nejmenší. Což zbývá tu pak nežli děti dát v opatrování mimo dům a domácnost.“

(Věstník obecní Král. hlav. města Prahy, 1913, č. 24, s. 543)

Přestože na území Prahy 7 byly již čtyři zařízení pro malé děti (V Holešovicích, V Zátíší, Na Maninách, V Bubnech), zájem o umístění dětí zde nebyl zcela uspokojen (Bolina, 1914). Dosavadní kapacita v těchto zařízeních nepokryla počty zájemců o umístění. Proto bylo vyhověno silicím požadavkům o rozšíření kapacity, postavením opatrovny a mateřské školy U Studánky.

Zápis do Studánky se konal 1. 9. 1902. Celkem bylo přijato 186 dětí ve věku od 3 do 6 let. Z toho 106 dívek a 80 hochů. V jeslích bylo zapsáno 38 dětí od 1,5 do 3 let. Provoz opatrovny byl zahájen 1.10. 1902, pro jesle 8. 10. 1902. Přijímány byly pouze děti rodičů bydlících v Praze. V jiném případě si museli rodiče zajistit zvláštní povolení. Tento fakt svědčí o tom, že město Praha se staralo především o zájmy svého obyvatelstva a zajišťovalo přednostně umístění pražských dětí do předškolních institucí.

První týden v říjnu byl provoz opatrovny pouze pro starší děti, a to od 8.00 do 11.00 hodin dopoledne. Děti měly čas se v prvním týdnu dostatečně seznámit s prostředím a řádem instituce. V prvním týdnu se sbor pěstounek s těmito dětmi seznamoval. Ve druhém týdnu nastoupily malé děti. Pedagogický sbor se tak v druhém týdnu mohl více věnovat malým dětem, které si mnohem hůře zvykaly na nepřítomnost matky.

Stravování bylo zajištěno pro předem přihlášené děti od 16. 10. z centrální

kuchyně Na Hradčanech. Na začátku školního roku bylo ke stravování přihlášeno 42 dětí. V zimních měsících počet strážníků stoupal.

Na konci měsíce se odevzdávaly měsíční tabulky s počtem dětí a počtem strážníků sloužící k evidenci a kontrole správě škol. U dětí, které byly z docházky vyškrtuty, bylo nutno uvést:

- 1) z jakého důvodu byly vyškrtuty
- 2) při odstěhování rodiny dítěte byla uvedena nová adresa
- 3) pokud došlo k úmrtí dítěte, měla být uvedena příčina

K zápisu do opatrovny v září 1906 přicházeli rodiče s dětmi, kteří se museli nově prokázat popisným listem a očkovacím vysvědčením dítěte. Děti rodičů žijící mimo Prahu přijímány nebyly, stejně jako roky předešlé. Pokud, ale rodiče donesli povolení od městské rady, mohla jim být udělena výjimka. Kdo si z rodičů přál, aby jejich děti byly stravovány nebo zůstávaly v opatrovně do 18. hodiny, museli si o to při zápisu požádat. Stejně tak pokud měli zájem, aby jejich děti byly obdarovány obuví nebo oblečením od Komitétu dam. Současně byli rodiče při zápisu poučeni o důležitosti pravidelné návštěvy dětí do škol a zároveň upozorněni, aby netolerovali dětem potulování po ulicích a polích, kde by děti mohly přijít k úrazu.

Ve školním roce 1914/15 byla vyhlášena mobilizace a z tohoto důvodu byla opatrovna a mateřská škola otevřena již 12. 8. Děti se k tomuto datu přihlásilo zpočátku dost. V průběhu měsíce se však počet dětí stále zmenšoval. Mnoho matek, jejichž muži nastoupili na vojenskou službu, odjelo během měsíce srpna na venkov ke svým příbuzným a některé rodiny se na venkov odstěhovaly. Řádný zápis se konal 14. a 15. 9. Návštěva školy byla po celý rok malá a dosti nepravidelná.

Příčiny malé docházky během války:

- 1) Mnohé matky odjely na venkov ke svým příbuzným.
- 2) Některé matky ponechaly své děti doma. Nebylo dostatek zaměstnání v továrnách, a tak se práce omezila na práci výdělkovou. Matky tak měly dostatek času se svým dítětem věnovat.
- 3) Následkem nepravidelného vyučování v obecných měšťanských školách se

starší sourozenci mohli o mladší sourozence starat.

Děti zapsaných do opatrovny a mateřské školy bylo proti předešlým rokům méně. Navzdory tomu vstoupil počet dětí přihlášených ke stravování. A to ze dvou důvodů:

- 1) pro nedostatek potravin neměly matky možnost připravit dětem jídlo doma,
- 2) matky dětí měly potíže se sháněním a čekáním na potraviny.

Děti z Bubenče většinou za stravu platily.

Po skončení války začínala docházka dětí opět pozvolna stoupat. Ke změně došlo až ve školním roce 1933/34, kdy bylo zrušeno jedno oddělení. Příčinou poklesu dětí bylo zrušení okolních továren. Na jejich místě byl postaven Veletržní palác. Mnoho lidí se z důvodu ztráty zaměstnání z Prahy 7 odstěhovalo.

Návštěvnost dětí chodících do opatroven a mateřských škol byla odrazem sociálních poměrů čtvrti, z kterých děti do instituce docházely. Poměry v Bubnech se začínaly značně měnit. Malé chudinské domy byly zbourány a nahrazeny novostavbami s drahými byty. Rodiny zde byly většinou bezdětné nebo pouze s jedním dítětem. Tato demografická změna ovlivnila chod mateřské školy, která tak ve školním roce 1937/38 měla pouze jesle a dvě oddělení.

6.1 Zdravotní stav dětí na mateřské škole U Studánky od roku 1902 do roku 1938

1902/03 - Zdravotní stav dětí byl v tomto školním roce uspokojivý. Na konci března vypukla epidemie spalniček a tak musela být celá škola od 28. 3. do 15. 4. uzavřena. Mezi preventivní opatření, které měla vést k lepšímu zdravotnímu stavu dětí, se zavedlo převařování vody k pití. Voda se převařila, následně se ochlazovala a po vychladnutí se podávala k pití.

1903/04 - Letošního roku byl zdravotní stav uspokojivý. Děti se denně prohlížely, aby se zamezilo šíření vyrážek, které se u dětí objevily. Děti, u kterých se vyskytla vyrážka, byly nahlášeny městskému fyzikátu. Mateřská škola byla vybavena

lékárnou s podrobným seznamem léků. Personál byl podrobně seznámen s obsahem lékárny a využitím jednotlivých léků.

1904/05 - Pro velký výskyt spalniček bylo uzavřeno od 21. 1. do 6. 2. oddělení jeslí. V tomto oddělení bylo 5 případů úmrtí.

1905/06 - V zimním období se u dětí projevíly různé vyrážky, dusivý kašel, zarděnky - v důsledku zanedbaných rodinných poměrů, které ohrožovaly zdraví dětí.

1906/07 - Od 7. do 20. 3. byla škola pro výskyt spalniček uzavřena, ani na jaře návštěva dětí v důsledku nachlazení příliš nestoupala.

1907/08 - Zdravotní stav dětí byl velmi dobrý.

1908/09 - Zdravotní stav pražské mládeže byl na začátku roku neuspokojivý. Objevilo se mnoho případů spály a spalniček. Jejich výskyt se stupňoval, a tak došlo v celém pražském obvodu od 3. 12. do 6. 1. k všeobecnému zavření škol. Tímto opatřením nebyla ale epidemie zcela potřena. Uzavírání jednotlivých oddělení trvalo až do konce roku. Studánky byla celkem uzavřena 5krát. Onemocnění skončila, až na čtyři případy, uzdravením.

1909/10 - V tomto školním roce není zaznamenán v kronikách mateřské školy zdravotní stav dětí.

1910/11 - Pro případ záškrtu byly jesle na 8 dní uzavřeny. V každém oddělení se objevila spála, proto byla všechna oddělení střídavě uzavřena na 5 až 9 dní a desinfikována formalínem.

1911/12 - Zdravotní stav dětí nebyl tento rok uspokojivý. Oddělení hochů bylo pro výskyt spály uzavřeno. Ve II. oddělení byl případ záškrtu, který končil úmrtím dítěte. Další dvě úmrtí následovaly v jeslích, kde se rozmohly spalničky a neštovice. Z toho důvodu byly jesle od 29. 1. do 11. 2. uzavřeny.

1912/13 - Objevily se spalničky, spála a také několik případů planých neštovic - oddělení hochů bylo na 14 dní uzavřeno. Jeden chlapec zemřel na tuberkulózu.

1913/14 - Zdravotní stav letošního roku byl velmi uspokojivý. Pouze oddělení jeslí bylo uzavřeno projeden výskyt difterie.

1914/15 - Od 8. do 20. 11. byly jesle uzavřeny pro epidemii spalniček.

1915/16 - Zdravotní stav dětí byl uspokojivý. Žádné oddělení nebylo uzavřeno. Celkem bylo z opatrovny a mateřské školy očkováno 66 dětí proti neštovicím.

1916/17 - V listopadu se u dětí objevily příušnice a spalničky. Jeden případ záškrtu skončil smrtí.

„Je věru spodivem, že dosud smutná doba válečná a s ní spojený hrozný, ba úplný nedostatek řádné výživy nejví se v nemocech a úmrtnosti dítek. Bledé tvářičky, slabounké údy, vyhublá tělíčka nasvědčují však velmi znatelně, že katastrofa není daleko a potrvá-li válka ještě delší dobu, těžko asi vzpamatují se ti, kteří nejvíce na zdraví válkou utrpěli a to hlavně jsou dítky a staří lidé. Dej Bůh, aby válka brzy skončila“.

(Pamětní kniha U Studánky, 1916/17)

1917/18 - Na jaře propukly spalničky, po kterých většinou následoval zápal plic. Na toto onemocnění zemřelo 8 dětí. V jeslích zemřelo dalších 6 dětí a v opatrovně 2.

1918/19 - Z důvodu epidemie španělské chřipky byl celý ústav od 7. 10. do 4. 11. uzavřen. Vyskytly se spalničky a různé vyrážky. Ty byly podle školního lékaře V. Výšina následkem podvýživy.

1919/20 - Zdravotní stav dětí v tomto školním roce není zaznamenán.

1920/21 - Ve větší míře se u dětí vyskytly příušnice. Správa školy apelovala na dodržování pravidelného větrání místností a doporučovala pobyt dětí na čerstvém vzduchu (vycházky). Velký důraz byl kladen na desinfekci a větrání záchodů.

1921/22 - Od 16. 12. bylo do 1. 1. uzavřeno jedno oddělení pro výskyt difterie. Jedno dítě zemřelo. Dva případy difterie se opakovaně objevily v únoru, a tak byl celý ústav od 6. 2. do 13. 2. uzavřen.

1922/23 - Mezi dětmi bylo 10 případů zarděnek, v jeslích měly dvě děti spalničky. V tomto školním roce mělo mnoho dětí angínu a chřipku. Od 9. do 17. 2. byl pro výskyt spály (všechna oddělení) ústav uzavřen. Dvě děti následkem onemocnění zemřely. I. oddělení bylo od 3. do 7. 3. uzavřeno - opakovaná spála. V tomto oddělení jedno dítě zemřelo.

1923/24 - Koncem listopadu a začátkem prosince vypukly ve větší míře spalničky a plané neštovice. Docházka dětí poklesla na polovinu. II. oddělení bylo v období od 10. do 16. 12. pro výskyt spály uzavřeno. V lednu zemřelo jedno dítě na záškrt. Celý ústav byl od 20. 12. do 2. 1. uzavřen a desinfikován.

1924/25 - V jeslích zemřelo jedno dítě na zánět mozkových blan. Od 6. do 15. 12. bylo uzavřeno II. oddělení, kde byl jeden případ spály, který skončil úmrtím dítěte. Od 22. 12. do 6. 1. byla uzavřena škola pro čtyři případy spály. Celý ústav byl následně desinfikován. V únoru a březnu byl velký výskyt spalniček.

1925/26 - V listopadu poklesla návštěvnost mateřské školy. Příčinou byly obvyklé dětské nemoci, jako kašel a rýma. Od 30. 4. do 5. 5. bylo uzavřeno jedno oddělení projeden těžký případ spály.

1926/27 - Od 13. do 21. 11. byly uzavřeny jesle pro výskyt spály. V zimních měsících poklesla docházka dětí. Trpěly nastydnutím, rýmou a kašlem. Čtyři děti onemocněly zápallem plic. V důsledku chřipkové epidemie byl celý ústav v lednu na čtrnáct dní uzavřen.

1927/28 - Zdravotní stav dětí v tomto školním roce byl až na výskyt zarděnek uspokojivý. 23. 5. proběhlo na Studánce somatické měření a vážení dětí, které provedla Dr. L. Lukášová. Školní lékař Dr. Rossler vytvořil pro školský ústav diagram nakažlivých nemocí.

1928/29 - Pro časté uzavírání jednotlivých oddělení v důsledku zvýšeného výskytu zarděnek a spalniček došlo od zdravotního rady Dr. V. Výšina v prosinci k nařízení, které ukládalo uzavření a desinfikování celé školy. Následkem chřipkové epidemie došlo k uzavření školy od 1. do 6. 2. Velmi poklesla návštěvnost dětí. Průměrná denní docházka v únoru byla při 137 zapsaných dětech do mateřské školy 43 dětí.

1929/30 - V tomto školním roce byla mateřská škola uzavřena celkem 4krát. U dětí se projevila spála a záškrť.

1930/31 - Celá budova byly celkem 3krát uzavřena a desinfikována. Děti onemocněly záškrtem, spalničkami a planými neštovicemi. V tomto školním roce podlehlly nemoci dvě děti.

1931/32 - Docházka v tomto školním roce byla nízká. Zdravotní stav dětí nebyl uspokojivý. Ve zvýšené míře se u dětí projevíly plané neštovice, příušnice, spalničky, záškrť a spála. Dvě děti na následky nemoci zemřely. Celá budova byla od 3. do 11. 11. uzavřena a desinfikována. V prosinci a únoru bylo uzavřeno II. oddělení.

1932/33 - Celá škola byla uzavřena celkem 2krát. I v tomto školním roce děti trpěly ve zvýšené míře planými neštovicemi, spálou a záškrtem.

1933/34 - Během celého roku nemusela být škola uzavřena. Od března děti trpěly na průduškový černý kašel, spalničky a plané neštovice. Tři děti onemocněly žloutenkou.

1934/35 - V listopadu bylo uzavřeno II. oddělení. Objevila se zde spála a záškrť. Na následky onemocnění jedno dítě zemřelo. V prosinci byla celá škola uzavřena a následně desinfikována. Celkem bylo pět výskytů spály.

1935/36 - Ve větší míře děti onemocněly zarděnkami a planými neštovicemi. Objevil se záškrť a spála.

1936/37 - Zdravotní stav dětí byl velmi uspokojivý, až na výskyt spály a záškrť. Aby se zcela zamezilo výskytu záškrť, pořádal městský fyzikát očkování proti této nemoci. Z mateřské školy bylo očkováno celkem 38 dětí.

1937/38 - Zdravotní stav dětí byl i nadále špatný. 8% dětí bylo na Studánce zavšivených. Proto začal do mateřské školy dvakrát týdně docházet nově ustanovený školní lékař pan J. Kratochvíl. Městský fyzikát pokračoval v očkování proti záškrť. K očkování bylo přihlášeno z mateřské školy 29 dětí, z nichž 15 dětí zaplatilo 15 Kč. Městskému fyzikátu tak bylo odevzdáno 225 Kč.

Mezi nejčastější dětské onemocnění patřily v uplynulých letech spalničky, plané neštovice, zarděnky, záškrť a černý kašel. Proti těmto dětským nemocem nebylo ještě v té době očkování. Pro zlepšení zdravotního stavu se proto mateřská škola obracela k prevenci. Na poradě pedagogických pracovníků z 21. 9. 1904 bylo vydáno nařízení slečny řídící, které stanoví, že ve škole budou pouze děti zdravé (nemocné děti a děti bez obuvi budou mateřskou školou odmítnuty). Pokus o vnesení pravidel do styku mezi rodiči a pěstounkami v mateřské škole bylo vidět z požadavku, že mateřská škola oznamovala zhoršení zdravotního stavu dítěte rodičům písemně. Toto oznámení dostávalo do ruky dítě při odchodu z mateřské školy a předávalo ho doma rodičům. Rovněž požadavek omluv dětí v případě nepřítomnosti byl zaveden jako jedno z pravidel kontaktu rodiny a mateřské školy (jak nemocnost, tak nepřítomnost dětí evidovala slečna řídící).

Zvýšená péče a zájem o kontrolu zdravotního stavu dětí, je zřejmá z předpisu ze 17. 2. 1905 č. j. 1526, ve kterém za účelem ochrany proti neštovicím, nařizovala městská rada, aby při přijímání dětí do opatrovny, mateřské školy a jeslí bylo

předloženo očkovací vysvědčení. V případě, že se rodiče dítěte takovým vysvědčením nemohli prokázat, museli být nahlášeni na městském fyzikátu. Kontrola očkovacích průkazů se týkala i dětí, které již opatrovny, mateřské školy a jesle navštěvovaly.

Toto nařízení donutilo mnohé rodiče, kteří měli zájem o umístění svého dítěte do opatrovny či mateřské školy, své dítě nechat očkovat. Tímto preventivním opatřením došlo ke snížení úmrtnosti na neštovice a zajistilo se tak, aby v institucích starajících se o předškolní děti, byly děti proti této nemoci očkovány.

Předpisem ze dne 25. 4. 1906 č. j. 792 se správa opatrovny a jeslí vybízí, aby se každé onemocnění spálou oznámilo magistrátu. Ten pak zajistil příslušné opatření (desinfekce, uzavření školy).

Úroveň péče byla z hlediska zdravotního na takové úrovni, že Studánka obdržela v roce 1907 diplom z „Hygienické školní výstavy v Londýně“. Tato výstava byla spojená s 2. mezinárodním kongresem o školní hygieně. Učitelským sborem opatrovny a mateřské školy U Studánky byly královskému sanitnímu institutu zaslány fotografie, které přibližovaly zařízení ústavu a života v něm (děti při hře, zaměstnání, odpočinku a pobytu na zahradě). Fotografie byly doplněny zprávou, ve které byla činnost dětí blíže popsána.

V případě, že byla některá z opatroven a mateřských škol uzavřena z důvodu zamoření nemocí, hledala správa škol možnosti, jak zdravým dětem z daného ústavu zajistit řádnou péči. Proto bylo běžnou praxí umístění jednotlivých oddělení v nejbližších opatrovnách a mateřských školách. Také na Studánce byla od 6. do 11. 12. 1911 v prostorách jídelny provizorně umístěna mateřská škola Ze Zátíší, jejíž budova byla zamořena spálou. Otázkou je, zda se nemoci prostřednictvím stěhování oddělení ze zamořených škol nešířily mezi dětmi podstatně rychleji.

V roce 1912 doporučoval pedagogický inspektor K. Bolina učitelkám mateřských škol účast na lékařských kurzech za účelem rozpoznávání nakažlivých onemocnění. Ve školním roce 1921/22 byli školám a jeslím přiděleni školní lékaři, kteří vedli záznamy o zdravotním stavu dětí. Pro tyto záznamy byly vytvořeny speciální rubriky. Každé z dětí mělo svůj arch, kde byl uveden aktuální věk dítěte, datum narození, stav rodičů, stav dítěte a statistika dětských nemocí. Školní lékař dále schvaloval rozvržení zaměstnání dětí a her během dne. V těchto letech se také

uvažovalo o zdravotní sestře, která by docházela do rodin k nemocným dětem. Docházelo by ke kontrole domácího ošetřování.

V době letních prázdnin 1923 byly otevřeny pro potřebné děti ozdravovny:

- ústav v Krči pro děti slabé a chudokrevné
- ústav v Kostelci nad Labem pro děti rachitické
- ústav v Luži pro děti krtičnaté

V roce 1927 se v mateřských školách propagovalo především mytí rukou, čištění zubů a přezouvání.

V roce 1930 se vedlo jednání o zdravotní službě na mateřských školách. Došlo ke schválení „zvláštních lékařů“, kteří nebyli ve službě. Byl zvolen okresní školní lékař (školně lékařský), který služebně podléhal městskému fyzikátu. Povinností lékaře bylo vyšetřování zdravotního stavu a snaha o nápravu dětského zdraví. Každé dítě mělo být vyšetřeno 3krát za rok. Probíhalo tak soustavné vyšetřování na začátku školního roku a v II. pololetí. Podle potřeby byly vyšetřovány děti, které se vrátily po nemoci do mateřské školy. Mateřská škola tak měla možnost kontroly, že do ní přicházejí pouze děti zdravé.

Lékařský dozor od roku 1931 vykonával úřední lékař, jehož povinností bylo bezplatně každoročně očkovat děti v mateřských školách. V době epidemie se musel dostavit a být k dispozici správě mateřské školy. Nové snahy směřovaly k pravidelné kontrole zubů, smyslů, páteře a poslechu srdce.

Od roku 1937 začal městský fyzikát s očkováním proti záškrtu. Očkování nebylo povinné, zcela záviselo na vůli rodičů, zda nechají své dítě očkovat. 90% rodičů souhlasilo s očkováním. Tím problém zcela nevymizel. Nebyl valný preventivní charakter ve větším vydání, který by zaručoval plošné očkování. Celoplošné povinné očkování proti záškrtu začalo až v roce 1946. Ještě v roce 1952 onemocnělo záškrtem až 9 000 osob a umíralo 300 nemocných. Od roku 1958 bylo zahájeno v České republice celoplošné očkování proti černému kašli, který především postihoval děti předškolního věku. Onemocnění někdy končilo i smrtí. Vakcína obsahovala i očkovací látky proti tetanu a záškrtu. Od roku 1969 začalo celoplošné očkování proti spalničkám. Toto onemocnění bylo dříve častou příčinou úmrtí dětí.

(http://www.vykciny.net/pravidelne_ockovani/DTP.htm)

Prevence, jak o ní mluvíme v 21. století, vyjíždění s dětmi na ozdravné pobyty,

saunování, plavecký výcvik, návštěva solné jeskyně, nebyla možná. Neodpovídala možnostem ani charakteru doby. Dnes jdeme po těchto běžných aktivitách, tak aby se posílila imunita dítěte. Tento typ aktivit je pro běžnou mateřskou školu ve velkém městě naprosto charakteristický. Pro mateřskou školu venkovského charakteru jsou typické odlišné aktivity - vycházka do blízkého okolí - lesy, louky. Pro dalekou dostupnost, a tak velkou finanční náročnost, nemohou mateřské školy z malých měst a vesnic využívat všech možných aktivit sloužících k prevenci a zdraví dítěte.

7 Experimentální činnost

Na základě žádosti pedopsychologického odboru oznámila pedagogická inspektorka M. Kellerová (na poradě řídících pěstounek) dne 6. 2. 1926, že má v úmyslu, společně s profesorem Dr. F. Šerackým, zavést studium pro psychologický výzkum českého dítěte. Pedopsychologický odbor vznikl z účastnic psychologických seminářů F. Šerackého, kde byly probírány zahraniční výchovné metody (Montessoriové, Decrolyho, Frobela, ženevská metoda - Discat). Cílem odboru bylo vyzkoušet v praxi metody, které byly již teoreticky v semináři prostudovány.

V minulosti se psychologické výzkumy většinou týkaly dítěte staršího šesti let, pouze výjimečně se zabývaly dětmi mladšími, jako např. v díle Preyerové a Perézové. Tyto studie byly zaměřeny pouze na jednotlivé děti, a tak závěry z těchto studií nemohly vejít v obecnou platnost. Výjimkou byl Binet, který testoval dětskou inteligenci u většího počtu tříletých dětí. Z Binetova způsobu práce se bude inspirovat experimentálně - psychologický výzkum českého dítěte, který bude aplikován na větší skupinu dětí mladších šesti let (Šeracký, 1926). K výzkumu budou využity metody Montessoriové, Frobela, Discata a Decrolyho. Jednotlivé systémy a didaktické pomůcky bude možné prakticky vyzkoušet v českých mateřských školách, porovnávat a zjistit, který z již jmenovaných výchovných směrů nejlépe přispívá k vývoji dítěte předškolního věku.

Pro tuto činnost vybrala rada hlavního města Prahy vzorovou mateřskou školu U Studánky na Praze 7.

„ Prvním programem této školy je vyzkoušení praktické metody, jež jsme teoreticky v seminářích prostudovali. Práce je zorganizována tak, že každé ze čtyř oddělení, jež jsou na škole, bude pracovali podle určité metody, ovšem s použitím příslušného didaktického materiálu. "

(Třetí sjezd pro výzkum českého dítěte v Praze 1926, 1927, Šeracký, s. 236)

Správou školy byla pověřena B. Morávková a vědeckým poradcem pro výzkum byl jmenován radou hl. města Prahy profesor F. Šeracký. Dále byly na poradě vyzvány slečny, které mají zájem, aby se přihlásily ke spolupráci. Mateřská škola U Studánky se tak mění na „Výzkumnou školu českého dítěte".

V září 1926 byl na mateřské škole U Studánky za přítomnosti učitelského sboru, inspektorky M. Kellerové a prof. F. Šerackého projednáván vhodný počet dětí ve třídách. Počet dětí v jednotlivých odděleních bylo nutné přizpůsobit výzkumu a individuální práci. Dle společného uvážení výše jmenovaných došlo ke snížení z dosavadního počtu 30 dětí na 25 dětí ve třídě. Na základě tohoto rozhodnutí byl zápis do mateřské školy, který probíhal již od 30. 8. 1926 přerušen. Přesto bylo v každém oddělení již zapsáno 30 dětí, 20 z nich tak bylo na čtyři třídy přespočetných. Na základě žádosti prof. F. Šerackého byly zapsané děti ve třídách ponechány. Sporné případy při rozdělování dětí do oddělení podle věku byly řešeny s ohledem na dětskou inteligenci. Testování logického myšlení u dětí vycházelo z Piagetova díla „Světový názor dítěte". V době testování dětské inteligence byla do mateřské školy přidělena výpomoc. Ta nad dětmi vykonávala pedagogický dozor. Výzkumný sbor měl tak možnost se dostatečně soustředit na samotné testování.

Počet dětí v jednotlivých odděleních:

- jesle 25 dětí
- I. A 36 dětí
- I. B 32 dětí
- II. A 32 dětí
- II. B 34 dětí

Původní záměr, kdy mělo být v každém oddělení pouze 25 dětí, nebyl dodržen. Podmínky pro výzkumnou práci byly těmito počty ztíženy. Zvýšený zájem ze strany rodičů potvrzovalo dalších 70 žádostí o přijetí do výzkumné mateřské školy, které byly vzhledem k nedostatku míst během školního roku zamítnuty.

Metody, podle kterých učitelský sbor pracoval, byly rozděleny následovně:

Morávková metoda Decrolyho

- Marklová metoda Montessoriové

Krčmářová metoda Frobela

Jarolínková metoda Discata

Kromě výše jmenovaných metod probíhal v mateřské škole tělesný výzkum předškolního dítěte, který zajišťovala Dr. L. Lukášová z Pedologického pražského ústavu. Dvakrát ročně probíhalo pedometrické šetření (měření výšky, váhy a obvodu dětského hrudníku). Tato zjištění vedly k přehledu o vývoji jednotlivého dítěte a umožnily mateřské škole zajistit kvalitní podmínky pro jeho harmonický tělesný vývoj. Lékařský dozor, který zajišťoval kontrolu zdravotního stavu dětí na Studánce, byl svěřen Dr. Rösslerovi. Společně s pedometrickým šetřením byly u dětí předškolního věku zkoumány psychické funkce (především smyslová oblast). U sluchu se zjišťovala ostrost sluchu např. metodou šeptavého hlasu. U zraku byla vyšetřena:

- ostrost vidění (s využitím Binetovy metody),
- tvarové vnímání (rozlišování malých rozdílů ve formě),
- vnímání různosti a podobnosti jednoduchých těles,
- synkretické vnímání (u složitějších obrazů předmětů),
- vnímání barev.

Od výzkumu metody Discat muselo být vzhledem k nedostupnosti materiálu v průběhu roku odstoupeno. Finanční prostředky určeny na získání pomůcek byly využity na zakoupení didaktického materiálu zbývajících metod. Pozornost se více soustředila zvláště na ověření a vyzkoušení metody Montessoriové, které probíhalo ve dvou odděleních.

Dne 26. 10. 1926 se uskutečnila II. schůze, kde byly projednávány podrobnosti týkající se III. sjezdu výzkumu českého dítěte, který se konal 30. - 31. 10 a 1. - 2. 11.

1926 v histologickém ústavu v Praze. Na sjezdu přednesl svůj referát F. Šeracký a J. Rameš s názvem „Psychologický výzkum dítěte ve věku od tří do šesti let“, kde prezentovali své závěry ze zkoumání dětské inteligence a upozorňovali na důležitost pokračování započatého výzkumu. Následoval společný referát M. Morávkové a F. Šerackého „Naše reformní snažení v mateřské škole“, kde byl nastíněn výzkum v mateřské škole U Studánky.

O důležitosti doplňkového vzdělání a znalosti dětské psychologie učitelského sboru U Studánky bylo jednáno v listopadu 1926 (jednání proběhlo za přítomnosti učitelského sboru, pedagogické inspektorky M. Kellerové, prof. F. Šerackého a odborného učitele Rathause). Učitelský sbor se na doporučení výše jmenovaných účastnil povinně seminářů a schůzí organizovaných pedopsychologickým odborem, které se konaly jednou za čtrnáct dní.

V dubnu 1927 pořádal pedagogický sbor na Studánce výstavu z metod. Podkladem pro tuto výstavu byl pedopsychologický a didaktický materiál. VI. a II. oddělení byla umístěna výstava, kde byla ukázka dětského kreslení a modelování. Současně byla v přízemí instalována výstava ruských mateřských škol.

Učitelský sbor uspořádal na mateřské škole U Studánky cyklus přednášek o postupech a výsledcích v oboru pedagogicko - psychologického výzkumu zjeslí a z nižších oddělení mateřské školy. Pedagogická inspektorka M. Kellerová se těchto přednášek účastnila.

Původní záměr, kdy se porady výzkumného sboru měly konat vždy jednou za čtrnáct dní za účasti Dr. F. Šerackého, nebyl zcela naplněn. Profesor F. Šeracký se vzhledem ke své pracovní vytíženosti na porady pravidelně nedostavoval. Pedagogický sbor, který se potýkal v začátku výzkumu s určitými těžkostmi, požadoval větší spolupráci a účast ze strany Dr. F. Šerackého. Žádosti, aby profesor docházel do jednotlivých tříd vždy na celé dopoledne, nebylo z důvodu jeho pracovního zaneprázdnění vyhověno.

Nedůvěra v pedagogického poradce ještě zesílila, když obvinil členku výzkumného sboru B. Morávkovou z nevhodného chování, zanedbávání výzkumu a neoprávněné soukromé přednášky o výzkumných metodách. Na základě těchto obvinění vyzval B. Morávkovou, aby ukončila svou činnost na Studánce. Ta se odmítla vzdát svého působení a žádala po Dr. F. Šerackém důkazy jeho obviňujících tvrzení.

Této situaci byl přítomen i odborný učitel Rathaus a upozorňoval, že tento spor negativně ovlivňuje výsledky výzkumné práce. Své kolegyně se zastaly ostatní učitelky Studánky a společně žádaly vysvětlení celé situace.

„Schází zde objektivní jednání, nechce-li p. profesor podat důkazy pravdy svých tvrzení, nesmí se divit, že ztrácí naši důvěru. Prosí p. profesora, aby ji laskavě sdělil, jakým právem zakazuje kolegyni Morávkové přednášku o metodách, jež sama soukromě prostudovala. Bez svobody nemůže existovat harmonie. ”

(Schůze učitelského sboru 8. 11. 1927)

Tento spor byl ukončen odpovědí Dr. F. Šerackého

„Nemluvte nesmysly, kde byste byly beze mne? Na konec řeknete, že můj seminář nebyl ničím? Co jste beze mne? ”

(Schůze učitelského sboru 8. 11. 1927)

Učinil rozhodnutí, ve kterém zakázal, aby výsledky výzkumné práce na Studánce nebyly bez jeho souhlasu učitelským sborem prezentovány veřejnosti. Pedagogický sbor nesouhlasil s danou situací a podal městské radě zápis protokolu ze dne 8. 11. 1927 za účelem vyšetřování.

V lednu 1928 byla na základě žádosti Dr. F. Šerackého B. Morávková přeložena a na její místo dosazena F. Štěpničková. B. Morávková byla vyzvaná, aby poskytla své záznamy z výzkumu.

„ Odpověděno sl. Morávkovou, že metodu neprobírala a co studovala, je jejím duševním majetkem, který nikomu nedá. ”

(Pamětní kniha U Studánky, 1927/28)

Vzhledem k situaci na Studánce podaly žádost o přeložení sl. Marklová a sl. Jarolínková. Na základě vyhovění jejich přeložení předložil zbylý učitelského sbor žádost o poskytnutí jejich poznámek o probírané látce, který probíhal během 4 měsíců

školního roku na mateřské škole. Obě slečny odmítly (stejně jako B. Morávková) poskytnout své poznámky. Výzkum tak musel začít od začátku.

Na vzniklou situaci reagovala městská rada odvoláním celého pedagogického sboru U Studánky. V lednu 1928 převzala nově zprávu výzkumné mateřské školy ředitelka L. Zápotocká. Nové složení učitelského sboru:

jesle - F. Stěpničková - výzkum dětské výslovnosti

I. A - M. Vinopolová - metoda Decroly

I. B - V. Zárubová - metoda Montessoriové

II. A - K. Miillerová - metoda Fróbel a výzkum rytmiky

II. B - B. Stárová - metoda Montessoriové

Kromě předem daného programu, podle kterého se pracovalo ve čtyřech odděleních i v oddělení jeslí, měly učitelky zadané ještě speciální úkoly. Jednotlivé úkoly se týkaly:

psychologického výzkumu dětské inteligence

dětské hry

slovního projevu

rytmiky

tělovýchovy

Při výzkumu se nesmělo zapomínat na hlavní prvky výchovy a to: vnímání, osvojování a výraz.

V jeslích probíhal u dětí od 1,5 do 3 let výzkum dětské výslovnosti, který se věnoval:

- spontánnímu slovnímu projevu
- projevu dětské výslovnosti
- projevu dětského hraní

V školním roce 1928/29 bylo opět zapsáno dětí více než bylo dříve domluveno. V každém oddělení bylo 31 dětí.

V dubnu 1928 byla pořádána na Studánce výstava všech čtyř metod. Podkladem pro výstavu byl pedopsychologický a didaktický materiál. V I. a II. oddělení bylo vystaveno modelování a dětské obrázky. V III. a IV. oddělení byla výstava životosprávy a tělovýchovy. V listopadu 1928 uspořádal pedagogický sbor s profesorem F. Šerackým

cyklus přednášek, který se týkal výzkumné práce na mateřské škole. Těchto přednášek se zúčastnila pedagogická inspektorka M. Kellerová.

Na poradě výzkumného sboru 19. 2. 1929 vznesl pedagogický sbor protest na redaktora časopisu Učitelek škol mateřských L. Rathause. V lednu ani v únoru nebyly uveřejněny přednášky výzkumné školy U Studánky, přičemž byl nástin přednášek pedagogickým sborem poskytnut v dostatečném předstihu redakci.

Učitelský sbor U Studánky podal 14. 6. 1929 žádost o zrušení titulu výzkumné mateřské školy. Rezignoval a vzdal se výzkumné práce. Hlavní důvodem byly neblahé poměry té doby, nedostatečná spolupráce a pomoc od min. prof. Dr. F. Šerackého.

Žádosti bylo předpisem č. j. 24541- VI. - 29 ze dne 21. 6. 1929 vyhověno. Rada hl. města Prahy podle svého rozhodnutí nepovažovala za nutné, aby se na městské mateřské škole U Studánky dále pokračovalo v pedopsychologických výzkumech, tím současně zanikla i funkce vědeckého poradce F. Šerackého.

Začátkem školního roku 1929/30 ztrácí mateřská škola U Studánky titul „Výzkumná mateřská škola“.

24. 12. 1929 došla správě školy žádost ve znění:

„Pan ministerský profesor Dr. F. Seracký, zamýšleje zpracovati výsledky dvouletého výzkumu v mateřské školy U Studánky 851 VII. A použití k tomu výsledků prací jednotlivých učitelek, požádal městskou radu o zapůjčení těchto prací: uveden seznam prací. Vyřizující tuto žádost vybízíme správu mateřské školy U Studánky, aby zapůjčila ministerskému profesoru Dr. Serackému žádané jím práce, pokud jsou majetkem, při tom se předpokládá, že nebudou dotčena eventuálně autorská práva jednotlivých učitelek. Tento výměr zasílá se zároveň p. prof. Dr. F. Serackému. “

(Pamětní kniha U Studánky, 1929/1930)

14. 1. 1930 bylo odesláno správou školy:

„Radě hlavního města Prahy:

Učitelský sbor mateřské školy U Studánky, nesouhlasí se zapůjčením uvedených prací dle dekretu č. j. 38223, poněvadž se tím poškozují autorská práva učitelek, které

sice před veřejností pracovaly pod vedením vědeckého poradce ministerského profesora Dr. F. Serackého, ale ve skutečnosti pracovaly samostatně.

Poněvadž zájem p. profesora o práci učitelek byl malý (neúčastnil se nikdy pokusů, nebyl radou učitelce, ani na podkladě pedagog, ani psychol.) není možno, aby samostatně zpracoval výsledky výzkumu, kterému věnoval jen zběžnou pozornost na poradách (lx za 14 dní), kde nepřispěl ani radou, ač častokrát byl o ni žádán.

Učitelský sbor na základě uvedených důvodů, necítí se povinen práce vydati a žádá radu hl. města Prahy, aby p. min. prof. o rozhodnutí učitelského sboru uvědomila.

Správa školy."

(Pamětní kniha U Studánky, 1929/30)

7.1 Zařízení a vybavení výzkumné mateřské školy U studánky

Vybavení a didaktický materiál potřebný pro studium dítěte mělo ve své kompetenci hl. město Praha. V listopadu 1926 byla projednávána otázka provizorního a následně definitivního vybavení, jež mělo být k dispozici do března 1927. Pro nedostupnost a finanční náročnost byl materiál doplňován průběžně. Nábytek do oddělení Montessoriové byl objednan až ve Vídni. Velký problém byl v zajištění potřebného množství didaktického materiálu pro děti. Za účelem rozmnožení bylo jednáno s různými firmami, které pak tento materiál na zakázku vyráběly. Hospodářský úřad zajistil finanční obnos ve výši 50 000,- K na zakoupení nového nábytku různých typů do jednotlivých oddělení. Po jednoročním výzkumu byla tak mateřská škola vybavena zcela novým zařízením. Finanční prostředky, které byly důležité pro výzkum (zakoupení pomůcek, sešitů, vazba výzkumu) získávala Studánka prostřednictvím dotací (např. ve školním roce 1927/28 získala dotace na didaktický materiál Decrolyho 462,- Kč, Montessoriové 5 000,-Kč Discata 3 500,- Kč).

Díky Časopisu učitelek mateřských škol z roku 1927 č. 10 máme jedinečnou možnost, se prostřednictvím článku věnovanému vybavení MŠ s názvem „Z nejnovějšího zařízení mateřských škol“, nahlédnout do jednotlivých oddělení výzkumné mateřské školy. Studánka v té době patřila k nejlépe vybaveným mateřským školám v Praze.

V přízemí budovy byly dvě místnosti. Z nichž jedna byla určena pro nejmladší děti (jesle) a druhá místnost, původně jídelna, předělána pro potřeby Frobelovy metody. V prvním patře byla oddělení Decrolyho a Montessoriové.

7.1.1 Zařízení výzkumné místnosti - Frobelovy metody

Bývalá jídelna, předělaná na třídu, odpovídá počtu 30 dětí. Proti dveřím do místnosti je u zdi umístěné podium (estráda), které je zvýšené o dva stupně oproti podlaze. Pro bezpečnost dětí je podium ohraničeno zábradlím. Na zábradlí jsou úchyty, na které si děti mohou zavěsit květináče. Nad podiem je na zdi umístěná otáčivá tabule, jejíž obsluha je velmi náročná. Původní záměr, kdy děti budou s tabulí manipulovat, nemohl být uskutečněn s ohledem na dětskou bezpečnost. Otáčivou tabuli lze označit za nejnebezpečnější část zařízení v celé mateřské škole. Veškerou manipulaci s touto tabulí musí vykonávat pouze učitelka. Tabule je opatřena oboustrannými záclonkami, které by při zatažení měly kresbu na tabuli chránit. Je zřejmé, že efekt je zcela opačný. Při zatažení záclonek se kresba spíše rozmazává.

Místnost je vybavena třemi stoly ve tvaru obdélníku, které jsou pro svou váhu pro děti nepřenositelné. U každého stolu je šest židliček, které mají rovná opěradla. Před jídlem musí učitelky z hygienických důvodů stoly pokrývat voskovaným plátnem. To je zcela v rozporu s přáním inspektorky M. Kellerové, která žádala, aby přípravy spojené s jídlem, včetně úklidu dělaly děti samy.

Na přední stěně jsou umístěny vodovody se stojany na ručníky a hrnečky na svačinu. Vodovod je v místnosti oddělen železnou skládací plentou.

Didaktický materiál je umístěn ve skříních, které jsou nezasklené s plnými dvířky. Z těchto důvodů děti nemají dostatečný přehled o jejich obsahu.

7.1.2 Zařízení výzkumné místnosti - Montessoriové metody

V prvním poschodí je místnost určena pro výzkum dítěte metodou Montessoriové. Jsou zde umístěny obdélníkové stoly vhodné jak pro stolování, tak i pro dětské zaměstnání. Stejně jako ve třídě pro metodu Decrolyho je zde podium se schody a zábradlím. Hračky a didaktický materiál určený pro výzkum je umístěn v otevřených policích, pro děti volně přístupný. Nechybí zde dostatečný prostor pro volnou hru dětí.

Tato místnost je nejpraktičtější a nejlépe vybavena. Zcela vyhovuje potřebám dětí.

7.1.3 Zařízení výzkumné místnosti - Decrolyho metody

Vedle místnosti pro výzkum podle Montessoriové je místnost pro metodu Decrolyho. Zde jsou umístěny těžké rozkládací stoly s dvojitou deskou, aby se mohly stoly rozložit je potřeba nejméně dvou dospělých osob. Stůl učitelky je vyroben na stejném principu jako dětské stoly. Děti mají k dispozici pískovničku (stůl, ve kterém je malé pískoviště), která byla vystavena jako novinka na III. sjezdu pro výzkum dítěte.

V této místnosti jsou stupínky na podium nahrazeny rampou, zřejmě z důvodu lepšího vystupování na podium. Třetina místnosti je po obvodu zdi zastavena nábytkem.

„Asi třetina místnosti je zastavěna skříněmi kolmo na okenní zed', takže máte dojem, že jste navštívili muzeum. Kromě toho mohou háčky na skříních být i dětem nebezpečné. O nějakém volnějším pohybu, jakož i v ostatních místnostech, které jsou všechny přeplněny, nemůže být samozřejmě ani řeči. "

(Časopis učitelek mateřských škol, XVIII., 1927, č. 10, s. 148)

7.2 Výzkum v jeslích

Řeč byla vždy chápána jako jeden z nejdůležitějších dorozumívacích prostředků, který má pro člověka nezastupitelnou roli. Proto byl hlavní zájem soustředěn

na pozorování a následně zaznamenání, jak rychle si malé dítě dokáže osvojit jazykové schopnosti a zároveň si všímat individuálních odlišností. Pro tento výzkum bylo tedy pochopitelně zvoleno oddělení jeslí. Do výzkumu byly zahrnuty děti ve věku od 1,5 do 3 let.

Studie se měla především zabývat:

- spontánním slovním projevem
- projevem dětské výslovnosti
- projevy dětí při hře

Studie dětské výslovnosti byla rozdělena do těchto oblastí:

- a) studování dětských gest a intonací,
- b) záznamy o výslovnosti hlásek, slabik a slov,
- c) záznamy spontánního projevu slovního,
- d) záznamy a reprodukování říkadel, básniček, písní a přístupných pohádek,
- e) fonetický výzkum, který se týkal mnohohlásek retných, jazykových a hrdelních a 25 slov začínajících těmito souhláskami,
- f) individuální záznamy výslovnosti jednotlivých dětí.

Fonetické cvičení probíhalo následovně: každý měsíc bylo probíráno 25 nových slov. Jako první byly probírány souhlásky retné, které jsou pro malé děti nejsnazší. Studie prokázala, že pokud předcházelo vyslovování názorné ukazování a vysvětlení smyslu slova, byla výslovnost slova pro děti jednodušší, než pokud význam slova dítě nezná. Dále byly po delším sledování potvrzeny velké rozdíly ve vývoji řeči. Především dívky dosahovaly lepších výsledků než chlapci.

Během výzkumu bylo prokázáno, že pokud chceme dosáhnout ve vývoji dětské řeči maximálních výsledků, je nezbytné věnovat pozornost stránce tělesné i duševní. Nestačí rozvíjet pouze oblast sluchovou a hlasovou. Dalším předpokladem pro dobrý jazykový vývoj je rozvinutá paměť, pozornost a schopnost soustředit se.

Z této studie byly učiněny tyto závěry, které by měly být pro učitele zavazující:

- 1) sledovat a zabývat se dětskou výslovností
- 2) děti se mají učit vyslovovat pouze slova, u kterých znají jejich význam

- 3) rozvoj dětského hlasového ústrojí
- 4) vhodný hlasový vzor (učitel má hovořit jasně, vyvarovat se zdvořilostem na druhé straně mají svůj slovní projev přizpůsobit věku dítěte)
- 5) rozvoj duševních funkcí (paměti a pozornosti)

Před uveřejněním těchto závěrů z výzkumu se objevila kritika na dokončenou studii dětské výslovnosti v Časopisu učitelek škol mateřských. Zde byl vysloven názor, zda je skutečně nutné sledovat výslovnost dětí a současně byla položena otázka: *Jaké budou důsledky, když se při studii děti učí vyslovovat a opakovat fráze, kterým nerozumí? "*

Za dostačující v článku považují vhodnou stimulaci dětského hlasového ústrojí, která je doplňována vhodným mluvním vzorem, který hovoří zřetelně, výrazně, gramaticky správně a nepoužívá zdvořilosty. Současně by mělo docházet ke stimulaci rozvoje duševních funkcí především pozornosti a paměti, které mají pro vývoj řeči nezastupitelnou roli (Časopis učitelek škol mateřských, 1927).

Současně se studií dětské výslovnosti probíhal v jeslích výzkum dětské hry, který sledoval tyto cíle:

- 1) sledování her individuálních
- 2) pozorování her řízených učitelkou

Pozorování probíhalo u her:

- tělovýchovných (cvičení paží, nohou, trupu)
- napodobivých (na bednáře, kominíka, mlynáře)
- v kruhu
- tance
- hry pro výcvik smyslu (zrak, sluch, hmat, postřeh, úsudek)
- hra s lidskými figurami a maňásky

Postřehy z výzkumu dětské hry v oddělení jeslí:

V prvních dnech školního roku se děti do hry nezapojují, spíše pozorují své okolí a nejeví přílišný zájem o hračky. Po několika dnech dětský zájem o hračky stoupá.

Děti se s hračkami zvolna seznamují, prohlíží si je. Po 14 dnech si děti začínají hrát. I zde byly zaznamenány individuální rozdíly. U některých dětí bylo potřeba vzbudit zájem a ukázat, jak si s hračkami mohou hrát. Chlapci dávají většinou přednost hrám pohybovým, divokým, dívky volí hry klidné.

Při řízené hře závisí na volbě učitelky, která hru vybere. Hra by měla u dětí vzbudit zájem a bavit je. Maňáskové divadlo vzbuzuje u dětí zájem a zvědavost. Často jsou mezi dětmi voleny námětové hry, např. na lékaře, učitelku, kupce, atd.

Při pozorování dětské hry se u dětí projevoval různý rozsah fantazie, tvořivosti, vynalézavosti, obraznosti, ale projevíly se také složky citové a volní např. sobeckosti, ctižádostivosti, soudružnosti. Závěrem lze říci, že při vhodném pozorování dětské hry se projeví charakter dítěte (Nová škola, 1929).

Během školního roku 1927/28 proběhlo a bylo zpracováno v jeslích celkem 16 výzkumů.

Přesně: výzkum slovní, sluchový, pud napodobovací - mimika maličků, city estetické, city libé a nelibé, kreslení maličků na tabuli, kreslení maličků na čtvrtky, hry, atd.

7.3 Teorie experimentů M. Montessoriové

Marie Montessoriová byla první italskou lékařkou, zakladatelkou individuálního systému ve výchově dětí. Představitelka výchovného vědeckého biologismu, který vycházel z dětské přirozenosti a spontánního vývoje. Ke svobodě výchovy přistupovala biologicky. Tento přístup vycházel ze způsobu organizovaného okolí. Podstatnou úlohu má i didaktické prostředí, které respektuje tělesné i duševní potřeby dítěte. Prostřednictvím didaktického materiálu dochází k rozvíjení smyslového vnímání. Materiál umožňoval třídit a katalogizovat vlastnosti věcí, byl původně určen pro děti abnormální, ale nebyl pro ně příliš efektivní. V Domě dětství naopak vedl děti ke svobodné sebevýchově. Ta je založena na kontrole omylů samotným materiálem. Výchova podle Montessoriové umožňuje neustále pokusy a učitelka je zde v pozici, kdy „vyčkává a pozoruje“ (Pedagogická encyklopedie, díl II., 1939). Pomocí didaktických pomůcek, které Montessoriová sestavila, dochází ke cvičení smyslů, které je

nejúčinnější rozvíjet ve věku od 3 - 6 let. Pomůcky jsou sestaveny tak, aby dítě objevilo chyby samo a mohlo si je opravit. K výchově zraku je vytvořeno 5 pomůcek. První pomůckou jsou válce různých rozměrů, které dítě vsunuje do různě velkých otvorů v prkénku. Druhou pomůckou jsou hranoly rostoucí velikosti, z nichž děti skládají schody. Třetí jsou dřevěné, růžové krychle různých velikostí pro stavbu věže. Čtvrtou pomůckou je 10 různě dlouhých tyček. Ty jsou do výšky 10 cm buď červeně nebo modře obarveny. Při hře si děti musí všimnout jak velikosti, tak barvy. Pátou pomůckou jsou cívky s hedvábím. To je v 8 barvách a každá barva má ještě 8 odstínů. Cílem této pomůcky je rozlišování i nejjemnějších odstínů barev. Hmat se rozvíjí pomocí pocitů, které se vyvolávají dotykem povrchu k tomu určených dřevěných desek (s jednou polovinou hladkou a druhou hrubou). Dále desky s hladkými i hrubými pruhy a sroužky různého papíru a látek (samet, hedvábí, plátno, kůže...). Cit pro tepelné změny se cvičí umýváním rukou ve studené, vlažné a teplé vodě. Současně se u dětí pěstuje smysl pro čistotu. Pro rozlišování tepla Montessoriová využívá plechové nádobky s víčky vybavené teploměrem. Děti se tak při určování tepla dotýkají povrchu nádobek (Časopis učitelek mateřských škol, 1928).

7.3.1 Výzkumná činnost podle M. Montessoriové v MŠ U Studánky

Výzkumná činnost podle M. Montessoriové probíhala současně ve dvou odděleních podle odlišného plánu. Jako inspirace a zároveň pomoc byla využita instruktivní příručka „Příručky vědecké pedagogiky“ Montessoriové.

Při jednotlivých činnostech se respektovaly základní body metody Montessoriové, které byly uveřejněny v Časopisu učitelek mateřských škol:

- „ 1. Školáka již jako děcko jest třeba připravovati k soudnosti pořádkem, prostotou a krásou.
2. Dítěti má dána býti ve škole úplná volnost a to volnost v pohybu, volnost smyslová, ale nade vše volnost duševní. Svoboda u dítěte jest činnost.
3. Úloha učitelek je vyčkávání a pozorování. Učitel má pozorovati, jak se

probouzí život intelektuální a má dítěti poskytovat ve vhodné době potravu duševní.

4. *Hlavní požadavek pro smyslový vývoj dítěte je působiti výchovně. Výchovné působení není hrou, je však zevrubné, vábivé a kromě toho kontroluje i své omyly.*

5. *Vyučování děje se metodou analytickou. "*

(Časopis učitelek mateřských škol, XVI., 1926, č. 2, s. 34 - 35)

7.3.2 Výzkum podle M. Montessori v I. A

Jako první děti pracovaly s plátnkem. Měly možnost se cvičit v zapínání stiskacích knoflíků, háčků, řemínků, v šněrování a vázání kliček. Tyto praktické činnosti si děti velmi brzy osvojily a mohly je využít v běžném životě, např. při oblékání. Dále následovalo zaměstnání s krychlemi, koulemi a válci. Děti jednotlivá geometrická tělesa vkládaly a vyklápěly. Pak bylo pokračováno ve cvičení s trojúhelníkem a čtvercem. Děti seje naučily rozlišovat podle zraku i hmatu. Často tak pracovaly se zavřenýma očima. Didaktické pomůcky Montessoriové byly využity při rozlišování barev, procvičování sluchu. Při rozvíjení sluchu se nejvíce osvědčily zvonečky, pokus s papírovými válci naplněnými pískem se neosvědčil. Dále byla dětmi oblíbena chůze po provaze a cvičení rovnováhy. „Hodina ticha“ děti příliš nebavila. Raději se cvičily v domácích pracích, jako je: mytí nádobí, uklízení a manipulaci s nábytkem.

7.3.3 Výzkum podle M. Montessoriové v II. B

Dle metody Montessoriové se začalo s péčí o výchovu smyslů s důrazem na zrak, hmat a sluch. Dále byly dělány průpravné cviky pro čtení, psaní a počty. V lednu 1928 se děti věnovaly ručním zaměstnáním, jako je: zapínání a šněrování, kromě toho dokázaly rozeznat čtverec a kruh. V únoru už děti znaly více měřických tvarů. Nejdříve děti tyto tvary obkreslovaly a později je se zavázanýma očima zasouvaly

do otvoru v rámech. Podobně se postupovalo i u válce, který se zasouval do dřevných stojanů. Tyto aktivity byly zaměřeny na rozvoj hmatu. V březnu děti omotávaly měřické tvary z proutí vlnou a lýkem. Tyto tvary ještě vystříhovaly a barevně kreslily. Velmi brzy dokázaly děti rozlišovat měřické tvary kolem sebe v běžném životě. Jako průprava ke psaní bylo využito kreslení a především Montessoriové krabice s abecedou. Současně se pracovalo s krabicí, ve které byly nejrůznější předměty. Společně s tabulkou s pohyblivými čísly byla tato krabice určena na průpravu počtů.

Pro zdokonalení představy o trojúhelníku děti spolupracovaly ve skupinách, které pracovaly následovně:

1. skupina: osahává hrany a rohy trojúhelníků
2. skupina: obkresluje trojúhelníky
3. skupina: jedno z dětí zaváže druhému z dětí oči, třetí dítě rozloží jednotlivé tvary, úkolem dítěte se zavázanýma očima je vsunout tvary do správných otvorů
4. skupina: modeluje jednotlivé tvary
5. skupina: pracuje s proutím, které si nejdříve namočí a pak ho omotávají lýkem

Podle výzkumu, který probíhal v oddělení A i B lze konstatovat, že metoda M. Montessoriové zdůrazňuje činnost, svobodu a individualitu dítěte. Didaktický materiál dokázal upoutat pozornost dětí i na delší dobu, ale neuspokojoval dostatečně dětský zájem, dětskou představivost a obrazotvornost. Např. geometrické tvary děti doplňovaly vlastními asociacemi a tak tyto tvary oživovaly (pohádkové postavy, zvířata, věci kolem nás). V denním životě naopak děti nacházely tvary, o kterých se učily pomocí metody Montessoriové. Podle probíhajících výzkumů docházelo k nedostatečnému rozvoji obrazotvornosti.

Montessoriová měla v té době mnoho zastánců, ale i odpůrců. Jako pozitivum byla přijímána zásada přizpůsobení dětského okolí, tj. že nábytek splňoval dětské potřeby (velikost, lehkost, manipulativnost) a současně zásada dětské aktivity, což byla základní myšlenka, ze které Montessoriová vycházela. Základem kritiky montessoriovské pedagogiky v té době byl u nás především přístup učitelek, který se od našich poměrů značně lišil. Učitelky byly chladné, hovořily s dětmi pouze individuálně. Zcela chybělo vypravování, které by rozvíjelo dětskou obrazotvornost.

Pokud mělo dítě nějaký problém, učitelky nezasahovaly a pouze ho pozorovaly. Kritizována byla absence hry, hraček, používání stále stejných pomůcek, chybělo modelování, která byla v té době u nás velmi populární. Závěrem lze říci, že montessoriovská pedagogika má své přednosti, ale také nedostatky. Je otázka času a vývoje, kdy budou tyto nedostatky odstraněny (Časopis učitelek mateřských škol, 1928, č. 3).

7.4 Teorie experimentů B. Frobela

Bedřich Fróbel byl německý pedagog, který se zasloužil o vznik novodobé mateřské školy. Posláním výchovy jest podle Frobela spojení s Bohem, které vede přes přírodu. Dítě se správně vyvíjí prostřednictvím přiměřeného zaměstnání. Aby si tuto myšlenku ověřil, sestavil tzv. Fobelovy dárky (míč, koule, válec, krychle, plošky, tyčinky, půlhrášky), které využil v Kindergarten (dětská zahrádka). Pomocí těchto dárek se děti seznamovaly s tvary, které se učily poznávat na základě vlastní činnosti, pomocí přesných znaků. Při manipulaci s předměty, modelování, stříhání, hrou s pískem lze dospět k vlastnímu poznání (Pedagogická encyklopedie, díl I., 1938).

7.4.1 Výzkumná činnost podle B. Frobela v MŠ U Studánky

Výzkum vycházel z Fobelových dárek. Jako první byl zvolen míč, který vzbudil zájem u všech dětí, zvláště po tom, co byl zavěšen na šňůře a uveden v kladkový pohyb. Tento pohyb byl doplněn Fobelovou slovy *bim - bam*. U jednotlivých dětí to vzbudilo potřebu naklánět se v rytmu míče, některým připomínaly slova a pohyb míče kyvadlové hodiny. Po kyvadlovém pohybu následovaly pohyby další: např. míč se zdvihá, klesá, padá, krouží, atd. Děti velmi brzy pochopily abstraktní pojmy: nahoře, dole, vpravo, vlevo, daleko, blízko. Některé děti zapoměly název označení, ale dokázaly pojem vyjádřit pohybem. Po míči následovala koule, krychle a válec. Z předchozího cvičení již měly děti vštípen rozdíl mezi koulí a míčem. To využila učitelka k následujícím cvičením, která byla zaměřena na rozlišování: materiálu (z čeho jsou koule, míč

vyrobena), fyzikálních zákonitostí (koule i míč se koulí, když dopadne na zem, vydává koule odlišný zvuk, než když dopadne míč, zdaje těžší koule či míč, atd.). Krychle byla pro děti neznámá, a proto jí dlouho nazývaly kostkou, které se podobá. Při seznamování s krychlí se postupovalo následovně: dětem byly ukázány plochy, hrany a rohy, dále si děti ověřovaly, že pokud do krychle strčí, tak se nekoulí jako koule. Při tomto pokusu jedno z dětí uvedlo: „*Ta kostka není kulatá, proto se nehýbe.*“ Pomocí učitelky dospěly děti k závěru, že pouze kulaté věci se mohou kutálet. I přes hmatatelný pokus měly děti problém pojmenovat další hranaté věci. Pokud se jim připomnělo a na krabici náhorně ukázaly plochy a hrany dokázaly vyjmenovat: stůl, židle, skříň. Když se učitelka ptala, co má ještě rohy, jeden z chlapců odpověděl „*Čert má rohy*“. Na jeho odpověď zareagovala dívka, která ho opravila „*To jsou ale jiné rohy*“. Po krychli byl válec, který děti znají z běžného života (např. válec na nudle). Učitelka prostrčila protilehlými stranami krychle hůlku a začala hůlkou otáčet. Vysvětlila dětem, po čem se válec může valit, že může stát stejně jako krychle. Dále prováděla další cvičení s válcem podle Fróbela např. na krychli se postavil válec a na něj koule. Děti z předešlých cvičení již znaly pojem nahoře, dole. Prostřednictvím této názorné ukázky, se děti seznámily s pojmem uprostřed. Pokud se vyměnily polohy jednotlivých těles, tělesa padala. Děti věděly, že koule může být pouze nahoře, jinak spadne. Třetím a čtvrtým dárkem byly stavebnice. Činnosti spojené se stavebnicí všechny děti bavily. Samotné stavění bylo doplněno věcným hovorem, při kterém byly děti poučeny. Prostřednictvím manipulace se stavebnicí a samotným stavěním docházelo k rozvoji hbitosti a paměti.

Ve smyslu Fróbelově byla volena i další dětská zaměstnání (např. počítání do pěti, pokládání pěti čtverců, pěti hůlek, pěti kruhů velkých i malých, pěti zrn kukuřice a pěti zrn hrachu). Podle vzoru Fróbela děti zkoušely činnosti jako je modelování, kreslení, skládání, vystřihování, proplétání, nalepování a navlékání řetězů a korálů. Chlapci dosahovali velmi dobrých výsledků při modelování a kladení. Dívky byly v těchto aktivitách méně úspěšné, více se jim dařilo při kladení kruhů a hůlek. Největší obtíže měly děti při vystřihování a skládání.

Výchovné metody podle Fróbela naprosto vyhovují při větším počtu dětí a dají se využít i u dětí méně poslušných a méně duševně vyspělých. Velkou předností je postup od nejjednoduššího ke složitějšímu, které naprosto vyhovuje dětskému chápání.

Nevýhodou je jak přílišná strnulost dárků, tak některých říkadel, které jsou k dárkům připojeny.

V tomto oddělení probíhalo současně testování rytmiky na základě sluchových schopností dětí. K intonaci u dětí bylo přistupováno, až když dokázaly rozeznat podle sluchu více různých zvuků. Děti rozlišovaly reprodukováné zvuky (např. kokrhání, kukání, zvuk zvonku, atd.). Při nácviku rytmizování učitelka dodržovala nejdříve pomalé tempo. Pokud by postupovala rychleji, tak by rychlost vedla děti k nesprávnému rytmickému provedení. Nejdříve bylo při dvouslabičných a později tříslabičných slovech využito pravidelného potlesku do dlaní. Postupně se přidávalo stejnoměrné podupávání nohou vsedě. Dále byl využíván pochod na místě, při kterém byl kladen důraz na ohýbání kolen. Pochod na místě byl pro děti velmi snadný, a tak se přistoupilo k pochodu vpřed. Zpočátku pochodovaly děti samostatně za dozoru učitelky. Po dvou měsících byly schopné děti pochodovat společně. Pokud se ale rozdělily, dělalo pochodování v rytmu dětem obtíže. Při nácviku pochodování byl využit text písně „Já mám koně“. Nejdříve se děti naučily text a následovně melodii. Současně učitelka děti učila básničky a národní písně. Rytmické písně rozvíjejí u dětí chuť k pohybu a umožňují probouzet vlastní individualitu.

7.5 Teorie experimentů O. Decrolyho

Decroly Ovide se zabýval psychologickým studiem abnormálních dětí. Pro tyto děti vytvořil učební metodu, která byla později aplikována i u dětí normálních. Podle Decrolyho se má při výchově a vyučování vycházet ze svobody dítěte. Proto je nezbytné vycházet z dětských zájmů. Školy se mají přebudovat na dílny a pracovny, kde prostřednictvím vlastní práce děti získají nové vědomosti a zkušenosti. Pro potřebu dětské hravosti vytvořil výchovné hry, které doplnila a vydala ženevská učitelka A. Descoedresová. Tyto hry dávají dětem dostatek příležitostí k samostatnému pozorování, přemýšlení a třídění. Jako první zkoušel testy inteligence, které vytvořil Binet a přidal k nim své vlastní. Při vyučování je vhodné vycházet ze zásady individualizace a střídat individuální práci s prací kolektivní (Pedagogická encyklopedie, I. díl, 1938).

Decroly metoda má určité podobnosti s naší praxí. Prostřednictvím analýzy, syntézy, indukce, dedukce, systematizování, třídění má metoda Decroly určitou pružnost, pořádek a řád (Časopis učitelek mateřských škol, 1929, č. 1).

7.5.1 Výzkumná činnost podle O. Decrolyho v MŠ U Studánky

Pro inspiraci byla pedagogickému sboru doporučena instruktivní příručka „Metoda Decroly“ od Hamaidové. Ve školním roce byla látka rozvržena na měsíční oddíly. Jednotlivá témata v oddílech postupovala časově, přičemž práce vycházely z ročního období.

Např.:

- září: podzim, probíráno pouštění draků
- říjen: národní oslava
- listopad: dušičky, peklo, nebe (např. jak si děti představují tyto abstraktní pojmy)

Vzhledem k nedostupnosti materiálu Decrolyho byl výzkum soustředěn na sledování výtvarného projevu dětí. Pozornost byla věnována volbě barevnosti, modelování, činnosti z lýka, korálků, vlny, hedvábného papíru, látek, kůže, atd. Dále byla péče soustředěna na slovní spontánní i vedený dětský projev, který je úzce spjat již s výše uváděným výtvarným projevem.

Prvopočáteční plán metody Decrolyho:

- a) Vnímání barev spektrálních na základě metody poznávací a rozpoznávací.
- b) Postup k vnímání forem a znaků: modelování panáka - bez názvu,
kreslení panáka - bez názvu.
- c) Vnímání směru: nahoru - dolů.
- d) Jak dítě vnímá abstraktní neznámé a neviditelné pojmy. Téma: „Duše“ a „Svátek Dušiček“.
- e) Průprava kreslení na základě vnímání tvarů a obrysů (prošívání vypíchaných tvarů z rovných čar).

Při sledování barevného výtvarného projevu lze říci, že jen málo dětí má svou oblíbenou barvu, ke které se stále vrací. Při vybarvování volí většina dětí veselé barvy. Pouze jeden chlapec z oddělení volí vždy černou barvu. Tu zvolil i při vybarvování loutky. Na otázku, proč volí stále černou barvu, odpověděl: „*Chci mít svou panenku nejhezčí*“ (Nová škola, 1928, str. 52). Výběr barev u dětí ovlivňuje jas, odstín, lesk, ale i nálada a prostředí, ve kterém se dítě nachází. Na počátku školního roku většina dětí pouze čárala. Pouze 5 dětí kreslilo (4 z nich v loňském roce navštěvovaly mateřskou školu).

V září jako první děti kreslily domek, přičemž postup byl následovný:

1. den kladení obrysů obrázků domu z pecek
2. den samotné kreslení

Při kreslení domku si z 23 dětí vybralo 7 dětí barvu červenou, 4 zelenou, 3 žlutou, 3 černou, 1 oranžovou, 1 hnědou, 1 modrou a 3 děti kreslit nechťely. Doposud byly u všech dětí jednotlivé obrázky jednobarevné. V listopadu se při volném kreslení objevily u 3 dětí obrázky dvoubarevné i třibarevné. Podkladem pro námětové kreslení byl vždy vhodný rozhovor, motivace, např. výklad o kočce. Z 19 přítomných dětí 11 nakreslilo kočku se čtyřmi nohama, 2 děti kočku se třemi nohama, 2 děti se dvěma nohama. 7 dětí ji nakreslilo s kulatou hlavu s vousy, 7 dětí en face, 5 dětí ji nakreslilo s hlavou polodlouhou. Při kreslení kočky si vybralo černou barvu 5 dětí, hnědou 4, modrou 3, žlutou 1, rezavou 1, fialovou 1. Dívka, která volila fialovou barvu, ji viděla jako tmavohnědou. U dětí došlo ve výtvarném projevu k výraznému posunu. Byly schopné i lépe doplnit obrázek slovním projevem.

7.6 Závěr z výzkumné činnosti mateřské školy U Studánky

Odborní pracovníci v oblasti předškolní pedagogiky se prostřednictvím Časopisu učitelek mateřských škol vyjadřovali k jednotlivým zkoumaným metodám.

E. Strnad s v článku „Decroly pro naše školy!“ porovnával metodu Montessoriové a Decrolyho.

„Díváme-li se však na oba směry současně z našeho českého stanoviska, nutno nepokrytě jen přiznati, že je nám bližší Decroly, tím ale není ještě řečeno, že je blíže k cíli než Montessoriová, stojí pevněji na školské půdě a dokonaleji splňuje vlastní poslání školy. Decroly je nám však bližší a tudíž i jeho přestřelky určitým směrem k životu příliš dobře známe z vlastní zkušenosti, abychom tím spíše chápali pohnutky jeho vysokého výchovného programu. “

(Strnad, 1929, č. 1)

Při srovnávání metod a jejich možné využití v českých předškolních zařízeních učinil tento závěr:

„ Ústavy Decrolyho a i Montessoriové jsou soukromými, ojedinělými školami, jež udávají směr dobré práce, leč nejdou dosti dobře porovnat a posouditi vzhledem k našemu školství.“

(Časopis učitelek mateřských škol, XIX., 1929, č. 1, s. 14)

Po celou dobu výzkumné práce se učitelky potýkaly jak s neúplností didaktického materiálu, tak s nedostatkem množství, které neodpovídalo potřebám výzkumu v mateřské škole. S dětmi se tak muselo pracovat většinou individuálně. Během individuálního testování dohlížely na ostatní děti hospitantky, což mělo negativní vliv na kázeň ve třídách. Z tohoto důvodu nebylo možné testovat denně. Učitelky byly při své práci odkázány především na samostudium testovaných metod.

Souhrnný závěr z výzkumné činnosti na Studánce nelze objektivně posoudit, vzhledem ke krátké době trvání výzkumu. Přesto můžeme říci, že jednotlivé výchovné metody nelze okopírovat ani mechanicky převzít. Je nutné se nejdříve studiem jednotlivých metod podrobně zabývat a propracovat se k odbornosti. Na tomto základě lze získávat praktické zkušenosti, které lze pak využívat v praxi.

7.7 Výstava soudobé kultury v Brně 1928

Brněnská výstava měla za úkol podat obraz kulturního rozvoje v naší republice. Dosavadní vývoj našeho školství měl být zachycen v Pavilonu národního školství.

V lednu 1928 byly informovány ředitelky na I. poradě řídících učitelek o vhodnosti materiálu, který by dostatečně reprezentoval mateřské školy. Doporučeny byly především obrázky, které zachycují roční období (jaro - léto - podzim - zima) s rozdílnými výtvarnými technikami.

Výkresy dětí měly mít na zadní straně obrázku tyto údaje:

- popis výkresu
- prostředí, kde výkres vznikl
- pohlaví
- datum narození
- datum vzniku výkresu

Doporučen byl materiál, kde měl být zaznamenán soupis vycházek s výchovným a pedagogickým cílem z loňského roku. Dále zaznamenán vliv přírody, prostředí na dětské projevy.

Na II. poradě týkající se výstavy ze dne 24. 1. 1928 již bylo podrobně jednáno o programu k obelání výstavy pro soudobou kulturu v Brně. V únoru se konala na Staroměstské radnici porada za přítomnosti architekta Roškota.

Předsednictvo pedagogického odboru požádalo Svaz učitelek škol mateřských o spolupráci na přípravě pro výstavu školství. Expozice pro mateřské školy by kromě statického materiálu a vnějšího zařízení mateřských škol měla představit vnitřní práci v mateřské škole a to následovně:

1. Dítě vstupující z domova do školy mateřské
2. Dětský koutek s knihovničkou
3. Život dítěte ve škole mateřské
 - a) způsoby zaměstnání
 - b) tělesná výchova
 - c) výtvarné projevy dětské
 - d) ústní projevy dětské poezie

4. Pomůcku pro školu mateřskou
 - a) hračky
 - b) loutkové divadlo
 - c) jiné pomůcky
5. Pokusy o novou školu mateřskou
6. Výzkum dítěte ve škole mateřské
7. Literatura pro školy mateřské

(Časopis učitelek mateřských škol, 1928)

Ministerstvo školství a národní osvěty vydalo 5. 5. 1928 výnos (č. 51. 178 - I). Nařizuje vyplnění statistik pro výstavu soudobé kultury v Brně. Tyto statistiky bylo nutné zpracovat za školní rok 1918/19 a 1919/20.

Údaje ve statistikách: - počet dětí
- průměrnou docházku
počet strávníků
- návštěvnost v útulku

Společně se statistikami měl být odevzdán dotazník, který sestavilo ministerstvo školství. Otázky se týkaly výchovy v mateřské škole, pomůcek, hygienického zázemí, literatury. Vše by mělo být doloženo ukázkami (návrhy, pohádky, kresby...).

7.7.1 Vystavovaný materiál mateřské školy U Studánky soudobé na výstavě v Brně

Pro výzkumnou mateřskou školu U Studánky to bylo první oficiální vystoupení pro širokou veřejnost. Pro materiál, který představoval mateřskou školu U Studánky, byla určena plocha 30 m² v pavilonu hlavního města Prahy. Na poradě učitelského sboru mateřské školy U Studánky byly za přítomnosti profesora F. Šerackého předběžně vybrány tyto oblasti:

1. didaktický materiál
2. psychologický výzkum (testy)
3. dětský výtvarný projev

4. diagramy
5. výsledky metod

Na výstavě byl představen pouze materiál Montessoriové a Frobela, protože materiál Discata a Decrolyho není úplný, část není ještě přeložena.

Učitelův sbor mateřské školy spolupracoval s panem profesorem S. Svobodou v oblasti barev.

Vlastní expozice obsahovala pět vitrín č. 7, 8, 9, 10 a 11 a dva stoly s alby.

Jesle: Album „Fonetika“

1. Kniha - Spontánní projev slovní
- 2. Kniha - Projev dětské výslovnosti zjeslí
- 3. Kniha - Projev dětského hraní v jeslích
- 4. Kniha - O prvním projevu kresebném v jeslích
- 5. Kniha - První ruční práce maličkových v jeslích (navlékání korálků, čtverců a koleček)

Doplň 6 diagramy výslovnosti dětí 1,5 do 3 let.

Oddělení I. A děti 4 až 5leté:

- Didaktický materiál Frobela
- 1. Kniha o Frobelově metodě

Oddělení I. B děti 4 až 5leté:

- Didaktický materiál Montessoriové
- 1. Kniha Deník Montessoriové
- Testy inteligence (alba práce dětí)

Oddělení II. A děti 5 až 6leté:

1. Kniha - Výtvarný projev

- 2. Kniha - Dětská poezie
- Dětské práce: spontánní projevy kreseb

Oddělení II. B děti 5 až 6leté:

- Didaktický materiál Montessoriové
- 1. Kniha - Rozhovory „ Rozpravy"
- Alba (práce dětí, modelování)
- Výkresy volné i metodické

Výstava byla doplněna 21 fotografiemi dětí při práci a rytmicí.

V lednu 1929 byla vyplacena odměna celému učitelskému sboru za vícepráci spojenou s uspořádáním vlastní expozice na výstavě soudobé kultury v Brně, celkem 2 400,- Kč, což činilo 400,- Kč na jednotlivce.

Na poradě řídících učitelek ze dne 4. 4. 1928 inspektorka M. Kellerová hovořila o výstavě v Brně. Pochybovala o její funkčnosti. Upozorňovala, že „*každá výstava je zlo - jelikož není možno podati opravdovou činnost denní*" (Protokol řídících učitelek dne 4. 4. 1928).

K výstavě soudobé kultury v Brně byl v Časopisu učitelek mateřských škol uveřejněn článek profesora S. Svobody. Hodnotil expozici věnované mateřským školám. Vystavený materiál hodnotil jako jednostranně a povrchně zaměřený, bez bližšího vyjádření obsahu předškolního vzdělávání. Jediné pozitivum viděl v prezentaci cizích výchovných metod z mateřské školy U Studánky, které hodnotil jako zajímavé a informativní.

7.8 Výstava v opatrovně a mateřské škole U Studánky 9. - 16. června 1928

Výstava mateřské školy sloužila k propagaci zahraničních metod aplikovaných na naše poměry.

Výstava v mateřské škole U Studánky obsahovala:

Jesle pod vedením pí učitelky F. Štěpničkové

- Fonetika I. a II. díl
Spontánní projev dětské řeči
- Záznamy projevu dětské řeči
- Psychologická pozorování dítěte ve hrách
- Psychologická pozorování duševních jevů
- Psychologická pozorování duševní stránky jednoho dítěte
- Kresebný projev nejmenších v genetickém vývoji
Ruční práce maličků

I. A pod vedením pí učitelky K. Müllerové

- Výtvarný projev
Dětská poezie
- Dosavadní zkušenosti s metodami Decrolyho I. - II.
- Výbor z deníku I. - II. - III.
Kresebný a výtvarný projev
- Charakteristiky - kniha Initiation
- Příklad metody Decrolyho

I. B pod vedením pí učitelky V. Zárubové

- Výbor z deníků
- Dramatizace
- Dosavadní zkušenosti s materiálem Discata
- Pozorování jednoho dítěte při hrách
Charakteristiky
- Testy inteligence

II. A pod vedením pí učitelky Vinopolové

- Frobel I. - II.

- Rytmika

Zájmy a vědomosti dětí

II. B pod vedením pí učitelky B. Stárové

Dětské rozpravy

- Dosavadní zkušenosti s metodami Montessoriové 1928/29
- Deník Montessoriové z roku 1927/28
- Výtvarný projev
- Část denního programu I. - II. - III.

Charakteristiky

Během týdne shlédlo výstavu 405 návštěvníků, mezi významnými hosty byli:

- pan vrchní rada Jarolínek, za odbor pro věci kultury a školy
- pan radní Kubín, za odbor pro věci kultury a školy
- pí M. Kellerová, pedagogická inspektorka
- pan Patočka, inspektor
- pan Dr. M. U. Rossler, školní lékař

8 Osvětová a vzdělávací činnost mateřské školy pro pedagogickou a laickou veřejnost

Účastí na odborných přednáškách a seminářích měly učitelky mateřských škol možnost zvyšovat úroveň svých znalostí, které převáděly do praxe a tím zvyšovat statut mateřských škol. Zároveň kladly důraz na propagační činnost, která zdůrazňovala pedagogický význam předškolních institucí.

8.1 Přednášky, semináře a kurzy pro učitele mateřských škol

Učitelky mateřských škol si vždy uvědomovaly důležitost a poslání mateřské školy. Prioritou mateřské školy je a bylo výchovné poslání, po němž následuje role

sociální. Vlivem doby docházelo v oblasti výchovy k pokrokovým zjištěním a novým informacím, které směřovaly k reformě mateřských škol. Učitelky mateřských škol k celé situaci přistupovaly zodpovědně. Dobrovolně doplňovaly a rozšiřovaly své vzdělání účastí na odborných kurzech a seminářích (příloha č. 15).

Organizátorem těchto přednášek byl např. Spolek pro zájmy škol mateřských, který je od roku 1908 pořádal pro své členy (učitelky škol mateřských). Spolek chtěl vyhovět požadavkům nové doby a připravit vhodnou půdu pro reformu mateřské školy.

Nabídka kurzů pořádaných Spolkem pro zájmy mateřských škol v roce 1908:

- Modelování
- Hygienický
- Moderního kreslení
- Nová zaměstnání a práce
- Zábavného plošného nalepování
- Vychovatelský
- Jazyka a literatury české
- Tělocvičný
- Kurs o vadách mluvy a jejich nápravě
- Kurs hračkářský

Celkem bylo uspořádáno 17 kursů, které navštívilo 600 pěstunek a učitelek z Čech, Moravy, Slezska a Horního i Dolního Rakouska.

Nabídka přednášek pro pěstounky a učitelky mateřských školy pořádanými Spolkem pro zájmy mateřských škol v roce 1908:

- „ - *Jak učit malé dívky lásce ke zvířeti*
- *Jak si vésti v akci protialkoholní ve výchově dětí ve školách mateřských*
- *Referáty členek ze studijních cest po cizině*
- *O kresbách dětských*
- *Jak buditi národní hrdost, lásku k vlasti u nejmenších "*

(Časopis učitelek škol mateřských, II., 1912, č. 6, s. 5)

Již před válkou se soustředila pozornost na zlepšení výchovných metod v mateřských školách a opatrovnách. Během války bylo z finančních důvodů omezeno organizování vzdělávacích kurzů a seminářů.

V lednu 1922 byla podána žádost k ministerstvu zdravotnictví, aby byly pořádány kurzy k dalšímu vzdělávání pro učitelky mateřských škol. Na státní doplňovací kurzy povolilo ministerstvo dotaci ve výši 5 000,-.

Správy školy podávaly oznámení, jakým způsobem si jednotlivé učitelky prohlubují své vzdělání. Společně s tímto oznámením, odevzdávaly vlastní návrhy na vhodné kurzy, které by vedly k pokroku a vývoji ve školství.

Hana Bořková, řídící učitelka U Studánky byla v roce 1923 zvolena předsedkyní Životosprávného odboru učitelek mateřských škol. Tento odbor se zajímal o otázky životosprávy, o výchovatské kvality učitelek mateřských škol, dále také o úroveň a způsob odpočinku. Pro učitelky z odboru životosprávy pořádal odbor přednášky, které vedl Dr. Honse.

Hlavní náplní tohoto odboru bylo šíření správného způsobu životosprávy:

- a) u dítěte doma i ve škole
- b) u rodiny
- c) u učitelky

Tyto body byly rozvedeny do jednotlivých odvětví:

- 1) Lidovýchova: spolupráce s lékaři. Zamyšlení, jakou funkci mají lékaři školní, okresní a poradní. Za účelem osvěty vydávání letáků, článků, brožur. Zde se věnovalo problematice (kvalitě) bytové, oblékání, výživy.
- 2) Pomoc dětem: zakládání dětských kolonií pro děti předškolního věku, péče o správnou výživu, odívání a životosprávu dětí.
- 3) Životospráva učitelky: spolupráce dětských lékařů s učitelkami z mateřských škol, založení útulku pro učitelky, slevy v lázních.

(Časopis učitelek škol mateřských, 1923, č. 5 - 7)

V roce 1924 organizoval tělovýchovný odbor cyklus přednášek, který začínal 18. 9 a končil 31. 1. 1925. Přednášky se konaly každou sobotu od 5 do 7 hodin za symbolický poplatek 20 Kč.

Dr. Seemann	Vývoj a hygiena hlasu u dítěte
Dr. Seemann	Výchova dětí nevýřečných
PhDr. F. Seracký	Psychologie dětské mluvy
L. Ostrčilová	Ukázky mluveného slova
R. Simek	Dítě a pohádka
J. Kříčka	Dítě a hudba
Matysová-Svěcená	Přednes dětských písní
L. Krch	Napodobovací schopnost dítěte
B. Krákora	Dětské projevy pohybem (s demonstrací)
M. Dubská	Rytmika dětí útlého věku
J. V. Klima	Estetika pohybu

Husova škola svazu osvětového pořádala cyklus přednášek o reformním hnutí našeho školství. Přednášky se konaly vždy v pondělí od 6. 10. a do 14. prosince 1924. Mezi přednášejícími byl inspektor J. Kepřt, L. Švarc, J. Sedlák, K. Žitný, F. Krch, M. Kíihnová.

I. Jarníková	O reformě školy mateřské
I. Jarníková	O dětském projevu
R. Budínská	O tělesné výchově

Reformní snahy vyvrcholily roku 1928 a 1929 pořádáním vysokoškolských kurzů v Praze, Brně a Plzni. Tyto kurzy předávaly učitelkám mateřských škol nové poznatky o vývoji dítěte předškolního věku po stránce psychické, fyzické i biologické a vedly k lepšímu poznání dítěte ve věku předškolním. Směřovaly k prohloubení pedagogické práce v mateřské škole. Na kurzech přednášeli profesori Karlovy a Masarykovy univerzity a odborníci z řad umělců a vychovatelů. Součástí kurzů byly

výstavky s ukázkami dětských prací a výchovných pomůcek. Na výstavkách byly představeny popisy metodických postupů ručních prací od technického počátku až po volný kresebný projev. Doporučen byl také např. vhodný výběr pomůcek pro mateřské školy.

8.2 Přednášky pro matky

Pro snadnější komunikaci, spolupráci a šíření správného způsobu výchovného působení, pořádaly mateřské školy od roku 1920 setkání s matkami (příloha č. 14). Na schůzky s rodiči byli vedením mateřských škol zváni přednášející z řad odborné veřejnosti. Přednášky pro matky byly často spojeny se schůzkami, při nichž docházelo k seznámení i propagaci odborné literatury v knižní i letákové podobě. Příležitostně měli rodiče možnost shlédnout divadelní představení, dětskou besídku s ukázkami tělesné výchovy. Při veřejných ukázkách převládala oblast životosprávy, která vycházela z vědeckých poznatků té doby. V době vánoční probíhaly na mateřských školách veřejné vánoční oslavy. Na výstavkách, které byly pořádány většinou současně se schůzkami, měly matky možnost vidět dětské hračky, didaktické pomůcky a ukázky dětských prací -obrázky, modelování, vystřihování....(M. Kellová, 1924). Prostřednictvím těchto setkání byla mateřská škola v užším kontaktu s rodiči dětí. Učitelky měly možnost se podrobněji seznámit s poměry v rodině, lépe působit na vývoj a výchovu dítěte. Matky získávaly podporu a pomoc při výchovných problémech u svých dětí. Další možností, jak zajistit předávání informací, byla písemná podoba ve formě vývěsky, která byla umístěna na chodbě před třídami.

8.3 Propagační činnost

Opatrovna a mateřská škola U Studánky byla již od svého založení vyhledávaným místem pro zahraniční i tuzemské návštěvy. Dokladem toho je návštěva účastníků mezinárodního kongresu pro uměleckou výchovu v Drážďanech. Městskou radou byla opatrovně a mateřské škole nahlášena návštěva zahraničních hostů.

Na základě této návštěvy probíhaly v opatrovně v době letních prázdnin opravy. Předpisem městské rady č. j. 6669 ze dne 8. 7. 1912 bylo nařízeno správě školy, aby zajistila jednodenní pobyt dětí o prázdninách za účelem návštěvy účastníků mezinárodního kongresu. Řídící učitelka povolala do Prahy učitelky, které uspořádaly výstavu z dětských prací, pomůcek a hraček. Současně učitelky zajistily příjezd dětí z prázdnin do školy. Dne 19. 8. 1912 se uskutečnila návštěva zahraničních hostů. Byli mezi nimi účastníci z Austrálie, Nového Zélandu, Kanady, Irska, Skotska, Anglie, Francie a Ruska. Zahraniční hosty prováděl magistrátní rada pan Malý a člen zemského výboru pan Dr. Pokorný.

Při samotné návštěvě učitelky předvedly s dětmi zpěvy, hry, lepení, navlékání, kreslení a vyšívání. Zahraniční hosté měli možnost shlédnout typ pražské mateřské školy tak, jak funguje během školního roku. Ve výroční zprávě Komitétu dam byla učitelkám udělena pochvala. Za svou činnost při návštěvě delegace obdržel učitelský sbor finanční odměnu od královského hlavního města Prahy ve výši 50 korun.

Návštěvy, které měly zájem navštívit opatrovny a mateřské školy, musely být nejdříve nahlášeny u správy školy, která ji musela povolit a oznámit vedení dané mateřské školy.

Hosté měli možnost shlédnout běžné činnosti dětí v mateřské škole. Byly předvedeny pomůcky, hračky, práce, hry a odpočinek dětí.

8.4 Působení Idy Jarníkové na Studánce

Mateřská škola U Studánky byla třetím pracovním místem I. Jarníkové. Po ukončení studia na Učitelském ústavě 1897 - 1898 nejdříve hospitovala v Dušní ulici (od 1. 11. 1899) a od 1. 9. 1902 - 1903 konala polední dozor nad strážníky na Maninách. Od 4. 10. 1904 nastoupila na základě předpisu, jako polední dozorkyně na Studánku. Až do roku 1908 zde vedla pravidelně polední dozor a v případě nemoci člena pedagogického sboru, byla zastupující učitelkou. Ve II. oddělení dívek zastupovala slečnu Janu Tomíčkovou definitivní opatrovnici od 7. 10. 1904 do 31. 3.

1905 zastupovala velí. oddělení dívek. Od začátku roku 1908 byla až do konce školního roku zastupující učitelkou ve II. oddělení.

Od 1. 4. 1908 byla dekretem č. j, 3744 jmenována pěstounkou II. třídy se základním služebným, které činilo 800 Korun. Při svém jmenování darovala do I. oddělení dívek 40 stavebnic. O přístupu I. Jarníkové k mateřské škole svědčí její vlastní iniciativa, kdy na nedostatek učebních pomůcek reagovala jejich vlastní výrobou např.: zhotovila kulisy k divadelním hrám, darování modelu východočeského selského statku s ozdobnou zahradou. V době, kdy z důvodu nemoci byla na dovolené, upravovala model východočeského statku se sadem s úplným zařízením. Při jeho úpravě vycházela ze skutečnosti ve všech detailech. Vypravila pro děti dvě divadelní hry: 1) Honza u Krakonoše a 2) Princezna z ledové hory. Svou dobročinnost ještě více prokázala, když k vánočnímu obdarování roku 1907 (za podpory dvou nejmenovaných dáreků) věnovala 30 kusů nového šatstva a zástěrek pro děti. Po ukončení svého působení na Studánce v roce 1908 vedla Časopis učitelek mateřských škol. Opatrovnu a mateřskou školu U Studánky opakovaně navštěvovala již jako učitelka Státního učitelského ústavu (1926). Své zkušenosti předávala svým studentkám, které zde hospitovaly.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se snažila zaznamenat historický vývoj a význam mateřských škol na našem území. Hlavní snahou bylo poukázat na konkrétní události a okolnosti, které významným způsobem ovlivnily podobu současné mateřské školy.

Historický vývoj mateřské školy U Studánky byl zpracován od roku 1902 do roku 1938, protože převážná část primárních zdrojů byla zachována do roku 1938.

Již při vzniku prvních opatroven byla snaha o zavedení určitého řádu a pravidel, podle kterých instituce fungovaly. Tato vnitřní pravidla se po celou dobu trvání předškolní institucí upravovala a vyvíjela až do současné podoby.

Instituce, které pečovaly o malé děti, měly zpočátku charakter převážně pečovatelský. Vývojem doby a společenské situace se začala prosazovat složka výchovná i didaktická. Snahou těchto institucí bylo doplňovat rodinnou výchovu a zajistit podmínky pro všestranný rozvoj dítěte. Současně se začínala rozvíjet zdravotní péče, která měla převážně preventivní charakter. Dělo se tak za účelem snižování úmrtnosti a nemocnosti dětí.

Pěstounky, později učitelky mateřských škol, se aktivně podílely na reformně předškolních zařízení. Díky jejich jednotnosti v názorech na důležitost předškolního vzdělávání se naše mateřské školy nacházejí v současnosti na vysoké evropské úrovni. V současné době bychom se my, učitelky, mohly nechat inspirovat dřívější pospolitostí učitelek a snažit se o zlepšení statusu předškolního vzdělávání, které je současné době nedoceno. Vhodné by také bylo navázat na jejich požadavek umožnit vysokoškolské vzdělání učitelkám mateřských škol.

Pokrokové učitelky se již ve 30. letech 20. století zasloužily o zahájení výzkumné experimentální činnosti (Montessoriová, Frobel, Decroly, Discat), jejímž cílem bylo ověřit, zda je možné tyto metody aplikovat i na české poměry. Výzkum v mateřské škole U Studánky prokázal, že každá z těchto experimentálních výchovných metod má jak svá pozitiva, tak i negativa. Na základě tohoto výzkumu byly převzaty pouze některé prvky (hračky, stavebnice), protože k celkovému ověření metod, z rozhodnutí učitelského sboru, nakonec nedošlo. Přes tento neúspěch nelze

od výzkumných činností do budoucna upouštět, neboť mohou přinášet nové informace a inspirace do předškolního vzdělávání.

Výchovný základ, který byl v počátcích předškolních institucí položen, by měl být stále uchováván a dále rozvíjen.

Cíl diplomové práce tak, jak je formulován v úvodu zněl: cílem diplomové práce je vytvořit kompletní historii mateřské školy U Studánky, na níž je možno demonstrovat vývoj institucionálního snažení v péči o předškolní dítě. Tento cíl díky doložené diplomové práci lze považovat za splněný.

Hypotézy rovněž formulované v úvodu:

Hypotéza číslo 1

Konkrétní příklad vývoje jedné instituce je možno používat jako příklad vzorový. Vzhledem k možnostem studovat jiné kroniky a zápisy je možno s touto hypotézou souhlasit, protože vývoj takto starých institucí vykazoval vždy podobné tendence.

Hypotéza číslo 2

Instituce mateřské školy U Studánky odráží dějinné okolnosti svého fungování. Tato hypotéza se potvrdila, neboť z pramenných citací a analýzy obsahu je zřejmé, že vnější okolnosti dějinné a společenské se hluboce promítaly do existence mateřské školy.

Hypotéza číslo 3

Mateřská škola U Studánky je v určitých rovinách specifická a není možné její specifika zobecňovat. S touto hypotézou je možné souhlasit. Dokladem tohoto souhlasu je to, že experimentální činnost mateřské školy U Studánky byla neopakovatelně spojena pouze s podmínkami této mateřské školy a žádné jiné. Cílem této experimentální činnosti na Studánce bylo ověření, zda lze zahraniční metody (Montessoriová, Frobel, Decroly, Discat) zavést do českých mateřských škol.

Lze konstatovat, že naznačené hypotézy byly naplněny a stanoveny adekvátně zpracovávanému tématu.

Na závěr by autorka ráda doplnila, že přes potíže, kterými procházela při zpracování historického tématu, k němuž neměla hlubší historické školení, které tak získávala teprve v průběhu práce, ji zpracování tohoto tématu hluboce obohatilo. Přivedlo ji tak k úctě nejen k těm, kteří ji v předškolní praxi historicky předcházely, ale i k vysoké úrovni morální dimenze související s přijetím odpovědnosti učitelky a pěstounky za svěřené dítě. A k této rovině je třeba se dnes znovu vrátit a do budoucna se od ní neodchýlit.

Prameny a literatura:

Poznámka: Kroniky nebyly stránkovány, proto nelze se při citacích odkazovat na přesnou stranu. Z toho důvodu je jediná možnost, používat školní roky.

Bartušková, M. *Mateřská škola v Československu*. Praha: Státní nakladatelství v Praze, 1948.

Broncová, D. *Kniha o Praze 7*. Praha: MILP, 1998.

Bělinová, L., Mišurcová, V. *Z dějin předškolní pedagogiky*. Praha: SPN, 1980.

Bolina, K. *Mateřské školy pražské*. Praha: Unie, 1914.

XXIII výroční zpráva o městských opatrovnách, školách mateřských a jeslích za rok 1891, Praha: Politika, 1892.

Havlíčková, B. *Mateřské školy pražské po 45 letech od svého založení*. In Bolina, K. *Mateřské školy pražské*. Praha: Unie, 1914. s. 7 - 16.

Hroch, M. *Úvod do studia dějepisu IV. Metody historické práce*. Praha: SPN, 1983.

Chlup, O. *Mateřská škola. Sborník přednášek o škole mateřské*. Praha: Svaz učitelek školy mateřské, 1928.

Chlup, O. *K základním otázkám pedagogiky*. Praha: SPN, 1957.

Chlup, O., Angelis, K. *Čítanka k dějinám pedagogiky*. Praha: SPN, 1955.

Chlup, O., Rathaus, L. *Nová škola mateřská. Sborník přednášek z teorie a praxe školy mateřské*. Praha: Svaz učitelek škol mateřských, 1929.

Chlup, O., Kuhuda, F., Král, K. *Školský zákon*. Praha: ORBIS, 1949.

Janáček, J. *Malé dějiny Prahy*. Praha: Panorama, 1983.

Jarníková, I. *Výchova ve škole mateřské*. In CHLUP, O. *Mateřská škola*. Praha: Svaz učitelek škol mateřských, 1928. s. 271 - 287.

Jarníková, I. *Školy mateřské. Jejich význam, účel a organizace, jakož i úřední předpisy*. 2 vyd. Praha: 1931.

Jůva, V. *Dějiny pedagogiky*. Praha: SPN, 1981.

Kádner, O. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Unie, 1926.

Kneidl, F. *Paměti škol okresu karlínského*. Praha: J. Otty, 1898.

Lacinová, I. Ida Jarníková. *Předškolní výchova*, III., 1991/1992, str. 6 - 7.

- Mišurcová, V. *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku v 19. a 20. století*. Praha: SPN, 1980.
- Mišurcová, V., Vobořilová, H. *Praha a její mateřské školy*. Praha: Pedagogický ústav hlavního města Prahy, 1980.
- Morkes, F. Inspirující počátky mateřských škol. *Informatorium*, XIV., 2007, č. 4, s. 20.
- Morkes, F. Starý, přesto moderní výnos. *Informatorium*, XV., 2008, č. 8, s. 20.
- Opravilová, E. *Friedrich Fröbel - o výchově člověka*. Praha: SPN, 1982.
- Opravilová, E., Gebartová, V. *Jaro v mateřské škole. Kurikulum předškolní výchovy*. Praha: Portál, 1998.
- Příhoda, V. *Problematika předškolní výchovy*. Praha: SPN, 1966.
- Pedagogická encyklopedie*, II. díl, 1938.
- Pedagogická encyklopedie*, III. díl, 1939.
- Singule, F. *Pedagogické směry 20. století*. Praha: SPN, 1966.
- Spěváček, V. *České ženy v práci pedagogické*. Praha: Pedagogický ústav hl. m. Prahy, 1975.
- Spěváček, V. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: SPN, 1978.
- Stejskal, C. *Třetí sjezd pro výzkum dítěte v Praze 1926*. Praha: Nakladatelství sjezdového výboru, 1927.
- Stejskal, C. *Čtvrtý sjezd pro výzkum dítěte v Bratislavě 25. - 27. října 1930*. Praha: Nakladatelství sjezdového výboru, 1931.
- Strnad, E. Decroly pro naše školy, *Časopis učitelek mateřských škol*. XIX., 1929, č. 1, s. 12.
- Šeracký, F. Vážené shromáždění, vzácní hosté, dámy a pánové. In CHLUP, O. *Mateřská škola*. Praha: Svaz učitelek škol mateřských, 1928. s. 13 - 16.
- Šeracký, F. Z naší výzkumné školy mateřské v Praze VII. U Studánky. In CHLUP, O., Rathaus, L. *Nová škola mateřská*. Praha: Svaz učitelek škol mateřských, 1929. s. 36 - 56.
- Štverák, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: SPN, 1983.
- Trubíniová, V. Vznik a vývoj obsahu předškolní výchovy na Slovensku. *Předškolná výchova*, LXI., 2006/2007, č. 1, s. 35 - 47.
- Uhlířová, J. Vývojové tendence české předškolní výchovy. *Předškolná výchova*, LIV., 1999/2000, č. 2, s. 17-23.

Uhlířová, J. První česká opatrovna. *Informatorium*, X., 2003, č. 1, s. 6 - 7.

Uhlířová, J. Československá MŠ v letech 1918-38. *Informatorium*, X., 2003, č. 5, s. 5.

Soupis časopisů:

Místodržitelský letohrádek v Královské oboře na Praze 7,
oddělení novin a časopisů Národního muzea.

Časopis učitelek škol mateřských, I., 1910.

Časopis učitelek škol mateřských, I., 1910, č. 4, s. 1.

Časopis učitelek škol mateřských, II., 1912, č. 6, s. 5.

Časopis učitelek mateřských škol, IV., 1914, s. 76.

Časopis učitelek mateřských škol, IV., 1914, č. 9, s. 95.

Časopis učitelek mateřských škol, VII., 1916, č. 3 - 4.

Časopis učitelek mateřských škol, VIII., 1917, č. 9 - 10.

Časopis učitelek škol mateřských, XIV., 1919, č. 5 - 6, s. 29 - 30.

Časopis učitelek mateřských škol, X., 1920, č. 20, s. 62 - 63.

Časopis učitelek škol mateřských, XIII., 1923, č. 5 - 7.

Časopis učitelek mateřských škol, XIII., 1924, č. 5 - 7.

Časopis učitelek mateřských škol, XVI., 1926, č. 2, s. 34 - 35.

Časopis učitelek mateřských škol, XVI., 1926, č. 3 - 4, s. 39.

Časopis učitelek mateřských škol, XVI., 1926, č. 10, s. 138 - 139.

Časopis učitelek mateřských škol, XVII., 1927, č. 10, s. 148.

Časopis učitelek mateřských škol, XVIII., 1928, č. 3.

Časopis učitelek mateřských škol, XIX., 1929, č. 1.

Časopis učitelek mateřských škol, 1930, č. 6, s. 97.

Týdeník zlatá Praha, XXIII., 1906, č. 36.

Národní Politika, 1916.

Věštník obecní Král. hlav. města Prahy, 1913, č. 24, s. 543.

Informatorium, X., 2003, č. 1, s. 6 - 7.

Informatorium, X., 2003, č. 3, s. 5.
Informatorium, X., 2003, č. 4, s. 5.
Informatorium, X., 2003, č. 5, s. 5.
Informatorium, XIV., 2007, č. 4, s. 20.
Informatorium, XV., 2008, č. 8, s. 20.
Předškolná výchova, XLV., 1990/1991, č. 8, s. 5.
Předškolná výchova, LXI., 2006/2007, č. 1, s. 35 - 47.

Soupis archivních pramenů:

Fond: Archiv hlavního města Prahy

Archivní 6

149 00 Praha 4

Archivní materiály, které jsou majetkem školy, jsou uloženy v archivu mateřské školy
U Studánky 4, Praha 7, 17 000

Pamětní kniha Opatrovny a školy mateřské Král. hlav. města Prahy V Bubnech

U Studánky (Kronika od roku 1902/40)

Protokol domácích porad (1902/29)

Seznamy ošacení dětí, přehled nemocí, strážníků (1902/38)

Učitelský sbor, hospitantky, služební personál (1902/38)

Kniha účtů mateřské školy U Studánky (1902/48), Měsíční tabulky, (1926/56)

Informační zdroje:

[1] www.vykcinv.cz [online 16. 9. 2008]

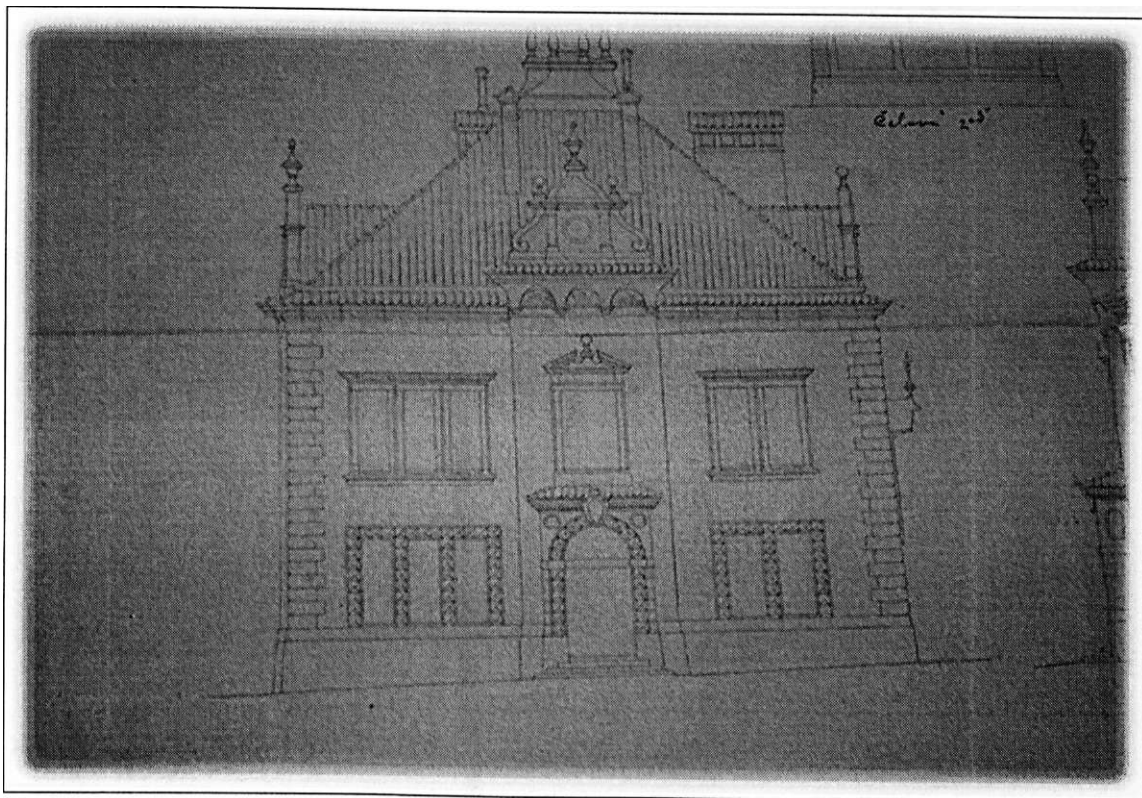
http://www.vykciny.net/pravidelne_ockovani/DTP.htm

Seznam příloh

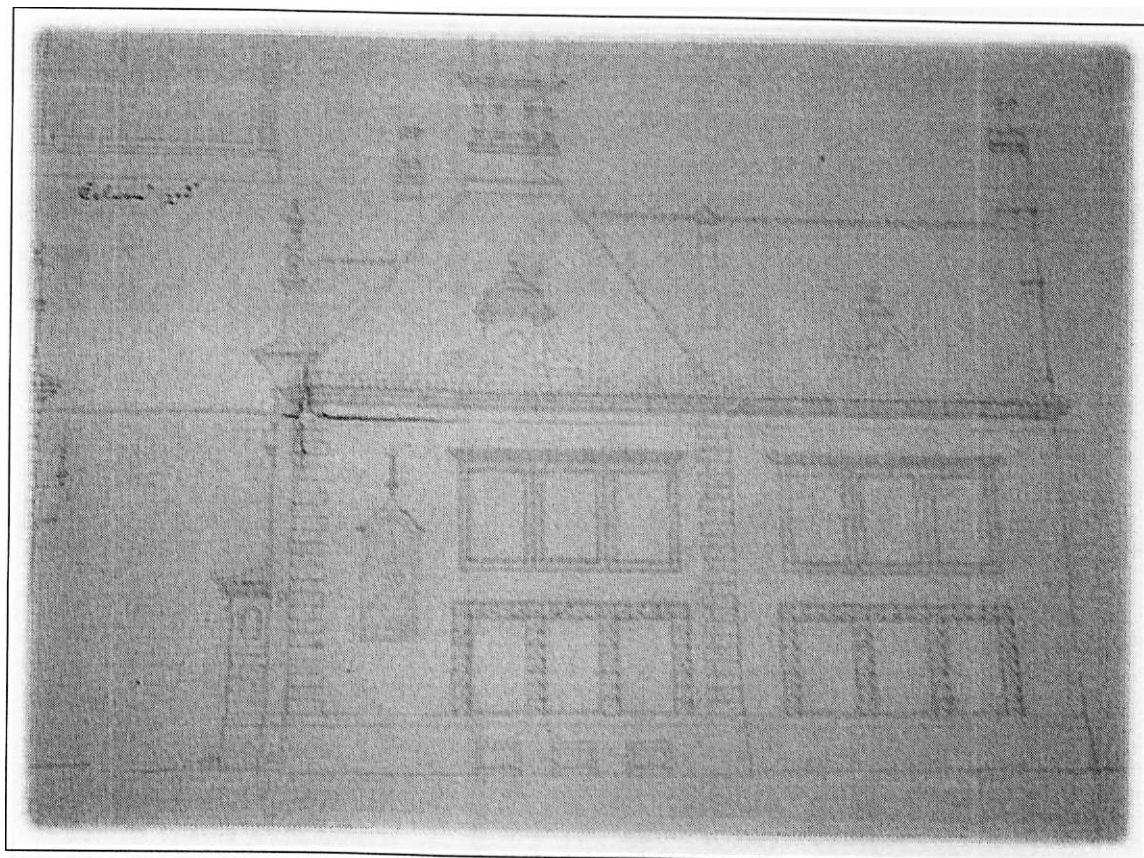
1. Stavební plány opatrovny a mateřské školy U Studánky z roku 1902.
Čelní pohled na vchod do budovy. Z archívu městské části Prahy 7.
2. Stavební plány opatrovny a mateřské školy U Studánky z roku 1902.
Boční pohled na budovu. Z archívu městské části Prahy 7.
3. Oběd dětí od 3 do 6 let v jídelně opatrovny. Fotografie v časopise Zlatá Praha, XXIII., 1906, č. 36, s. 429.
4. Oběd dětí v oddělení jeslí. Fotografie v časopise Zlatá Praha, XXIII., 1906, č. 36, s. 429.
5. Jesle pro děti od 1, 5 roku do 3 let U Studánky. Fotografie z knihy „Mateřské školy pražské jejich rozvoj v době 45letého trvání" z roku 1914.
6. Budova mateřské školy U Studánky. Fotografie z knihy „Mateřské školy pražské jejich rozvoj v době 45letého trvání" z roku 1914.
7. Novinový článek „Hodinka mezi dětmi" z Národní Politiky z roku 1916.
Autorka Olga Fasterová.
8. Dotazník pro učitelky mateřských škol z Časopisu učitelek mateřských škol.
9. Fotografie dětí z výzkumné činnosti, rok 1927/28.
10. Fotografie dětí z výzkumné činnosti, rok 1927/28.
11. Ukázka matriky školy z roku 1932.
12. Plán budovy z roku 1937.
13. Přehled nemocí a počet onemocnění v mateřské škole U Studánky v letech 1924 až 1938
14. Přehled přednášek pro matky U Studánky, organizované učitelským sborem školy.
15. Přehled přednášek, kterých se zúčastnil pedagogický sbor U Studánky.
16. Přehled hostů, kteří navštívili opatrovnu a mateřskou školu U Studánky.

Příloha č. 13

Stavební plány opatrovny a mateřské školy U Studánky z roku 1902. Pohled na vchod do budovy.

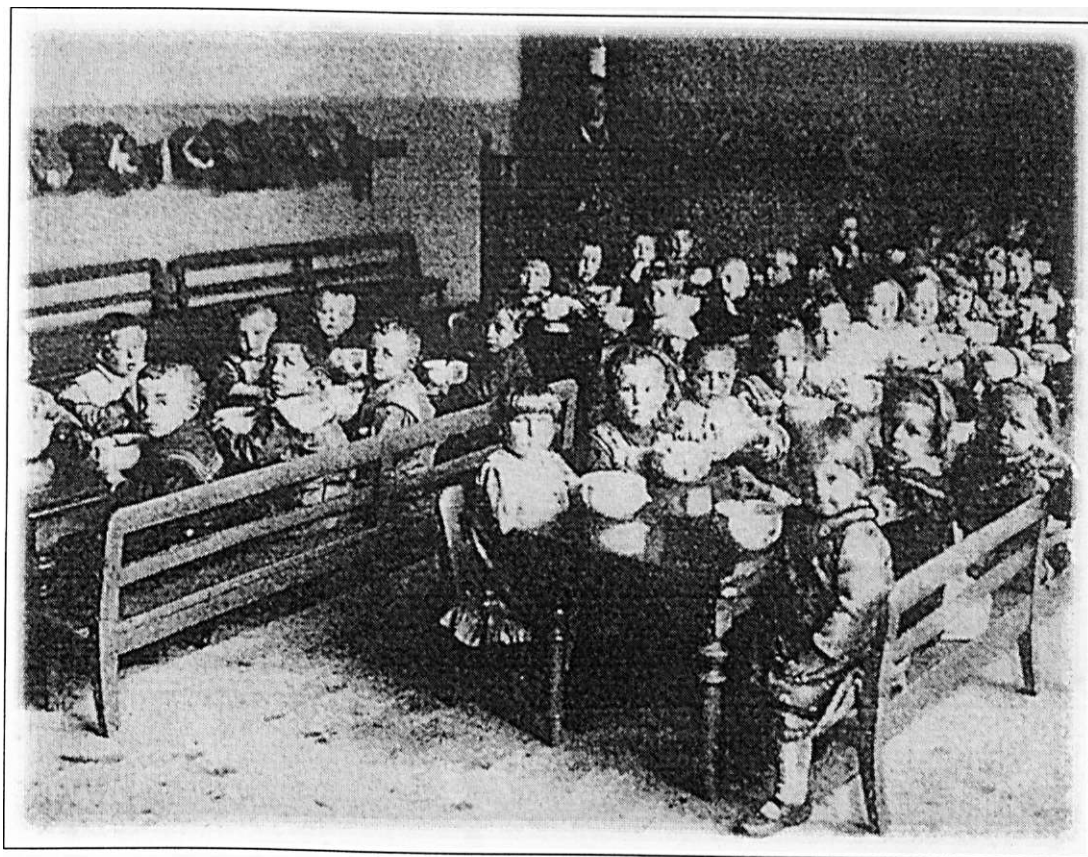

Stavební plány opatrovny a mateřské školy U Studánky z roku 1902.

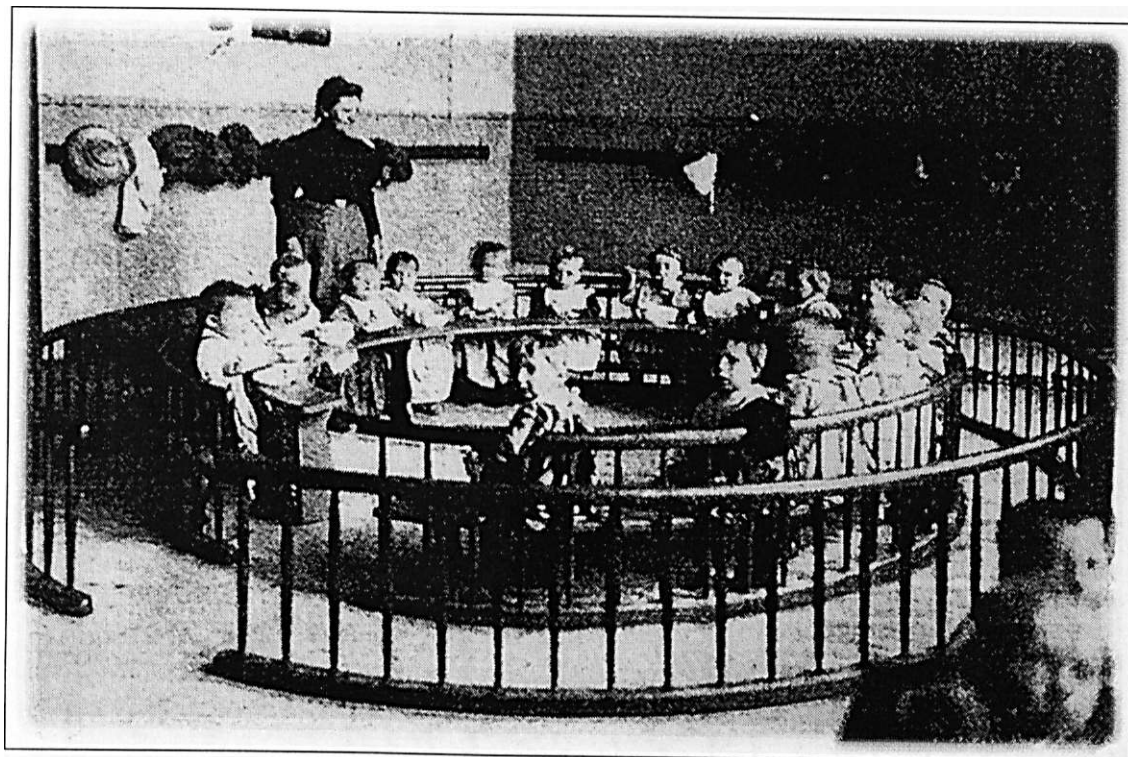

Příloha č. 13

Oběd dětí od 3 do 6 let v jídelně opatrovny. Fotografie v časopise Zlatá Praha z roku 1906.

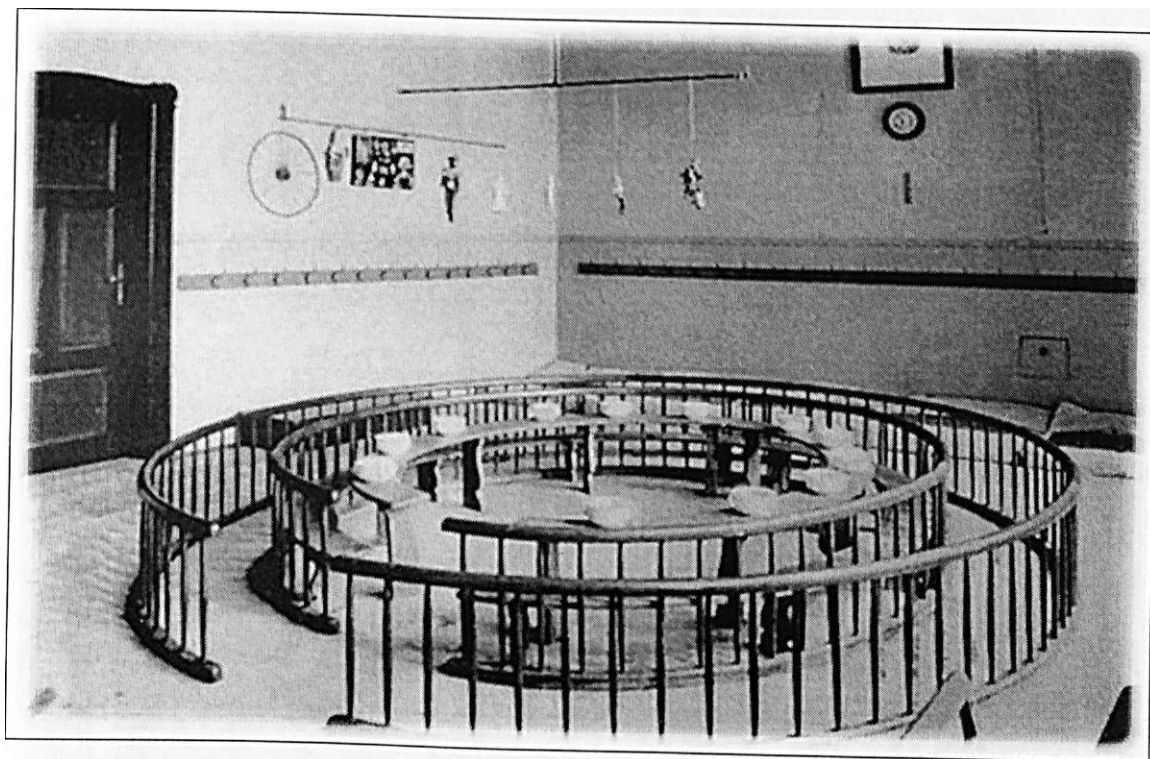

Oběd dětí v oddělení jeslí. Fotografie v časopise Zlatá Praha z roku 1906.

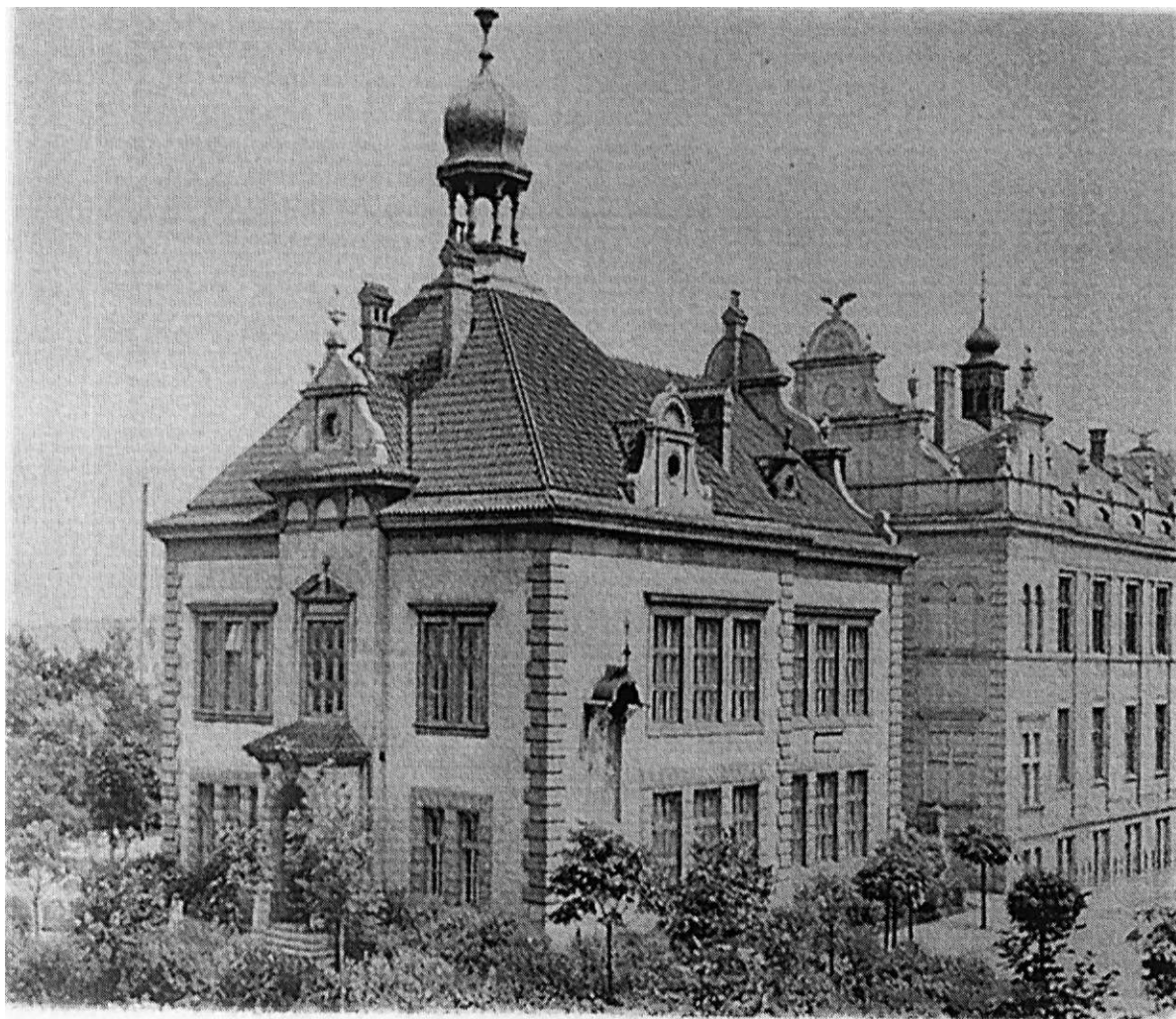

Příloha č. 13

Jesle pro děti od 1, 5 roku do 3 let U Studánky. Fotografie z knihy „Mateřské školy pražské jejich rozvoj v době 45letého trvání" z roku 1914.

Budova mateřské školy U Studánky. Fotografie z knihy „Mateřské školy pražské jejich rozvoj v době 45letého trvání“ z roku 1914.

126

Dotazník pro učitelky mateřských škol z Časopisu učitelek mateřských škol z roku 1919.

Spolek pro zájmy škol mateřských v zemích na říšské radě zast. Praha-H., Lazarská ulice (budova něm. dívčí školy.)

Kdy byla Vaše škola založena (rok, den)? Kým?

Jakým nákladem? Kdo ji spravuje?

Kdó ji vydrží? Jaký jest náklad vydržívací?

Kdo na ni dozírá (říd. uč., ředitel, lit. učitelka)?

Jaký má plat a co vykonává?

Jste ve vlastní budově či v nájmu a jak je veliké nájemné?

Je škola v poschodí, v přizemí?

Kolik má místností a jakých rozměru?

Je u ní zahrada? Jak veliká?

Je hřiště, jak zařízené a veliké?

Je tu tělocvičné nářadí?

Máte Hamu? j. Upr. v. n. c. u?

Máte v ní laměitnávací prostředky?

Máte pracovnu a jak upravenou?

Máte v ní stolice ii lavičky? Jakého tvaru a rameni?

Jak se Vám osvědčují?

Jaké obrazy máte po stěnách?

Máte stěny malovány výjevy z dětského života?

Které obrazy Vám vyhovují?

Používáte hofických hraček? Líbí se dětem?

Jaká přání máte ohledně zařízen?

Jaké jo osvětlení (potrolejové, acetylen, plyn, elnktřina)? Vytápění (ústřední)?

Kdo čistí, uklízí, větrá a zač?

Kolik oddělení měl Vaše škola při založení a kolik nyní?

Kolik učitelek působilo v začátcích školy a kolik nyní?

Jaký byl jejich plat tebdá? Jaký je nyní?

Jakou máte úpravu platu?

Jak postupujete ve platu?

Máte přídavky a jaké?

Jste provisorní, definitivní? Jak dlouho sloužíte?

Jaký je plat opatrovnice a co vše koná?

Nemá zkoušek na pěstounku?

Osvědčuji se Váin mladší síly, či máte starší ženu?

Máte naturální byt a jak veliký?

Máte příbytečné a jaké?

Topivo či paušál na ně a jaký?

Je ve škole posluhyně?

Jaká přání máte ohledně hmotného postavení?

Pracujete podle osDovy?

Co byste si přála by bylo v ní přeměněno neb nově zavedeno?

Pracujete de rozu? j. e. v. v. TO. by by?

j. k. i. ^i W, ;, .

Která byste chtěla jcitě zariditi?

Pracujete hromadně, povolově?

Která dělí nejvíce Uši?

Mají holi femeslné nástroje?

Dly hromadně haly?

Učí se jich užívati a baví je?

Modelujete s dětmi?

Máte tabuli k volnému kreslení? Jak upravenou?

Udržujete sbírky dětských prací?

Pořádáte výstavky?

Jaký hudební nástroj máte ve škole?

Jste hudebně vzdělána?

Jaké hračky mají děti ve škole?

Jaké v zahradě?

Jsou tu také rostliny?

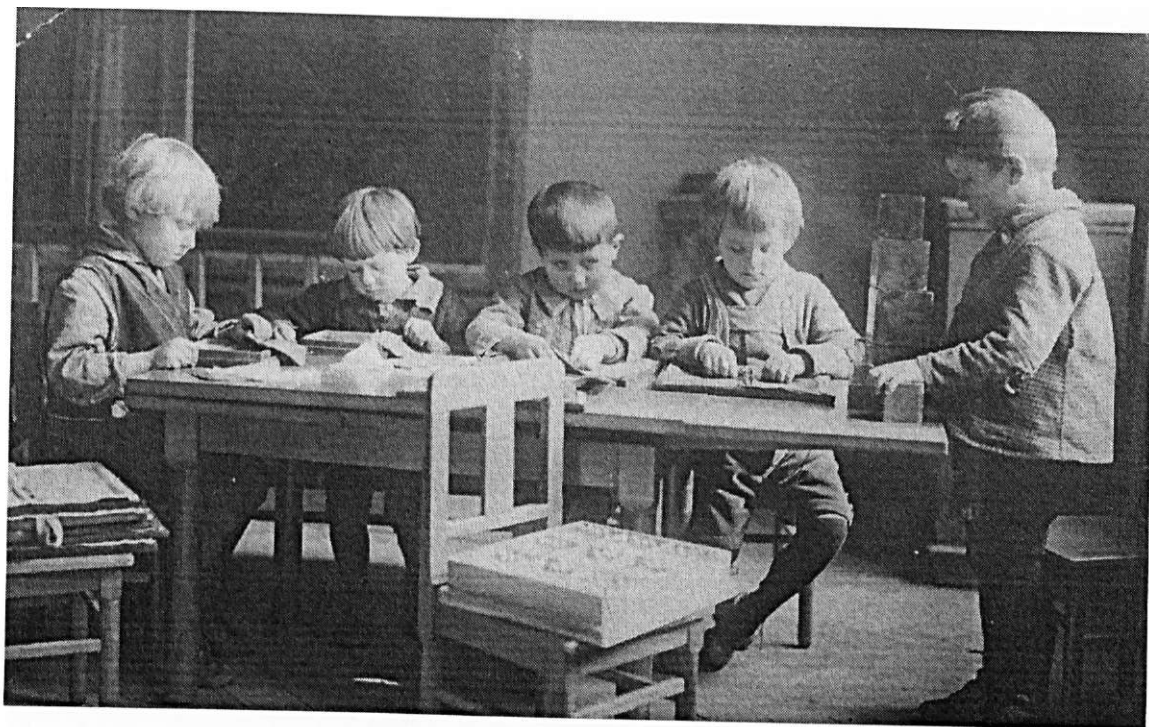
Máte v zahradě zvířátka?

Pěstují děti květiny? Ošetřují zvířátka?

Jaká přání máte ohledně zařízení zahrady?

Jaký počet dětí je zapsán?

Fotografie dětí z výzkumné činnosti, školní rok 1927/28.

Příloha č. 10

Fotografie dětí z výzkumné činnosti, školní rok 1927/28.

Příloha č. 11

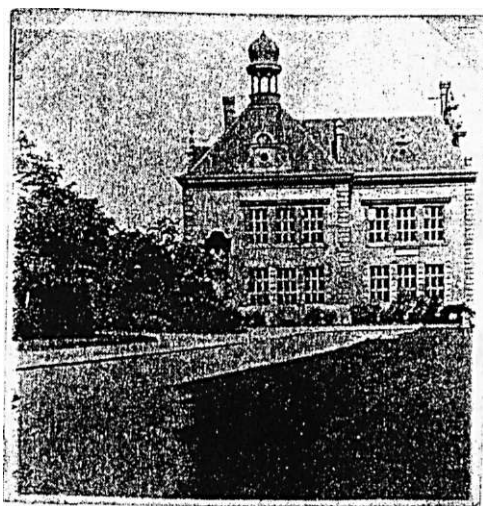
Ukázka matriky školy z roku 1932,

Školní okres: - VII .

Země: . . . T^hr^vM^h

Matrika školy.

Pohled na školu.

Mafeřská škola a jesle

veřejná » ^ S í u d á n k y P r a M á ě p . 851.

soukromá měšťanská škola chlapecká v
divčí

Pošta:

Stanice dráhy:

Vzdálenost:

Nejkratší autobusové spojení:

Jiné spojení:

Poznámky pro změny:

římskokatolické:

československé:

československé:

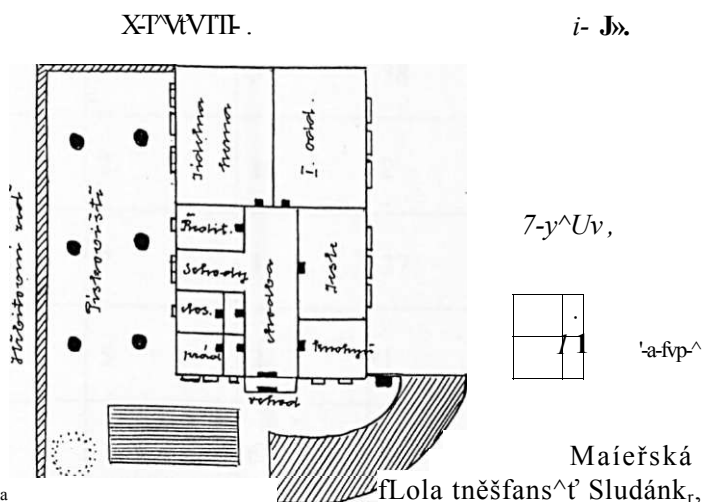
izraelské:

jiné:

Příslušná
duchovní
správa
církv:

Plán budovy z roku 1937.

(Nakreslit! nejjednodušeji. Vyznačit! přesní zmenšení mčfltko •)

Škola obecná byla

Školní budova byla postavena r. nákladem Kč.... f. <X.... <T.O'.CT '... Přístavěna

(přestavěna, opravena) byla v letech nákladem Kč.....=.....!

[illegible]I.
II,

~~Kolik Sicích utroiũ má ukola ?~~ ~~VtttGíçtt^itfád.~~

Má _____projokuní_____přístroj ?.....tttttotthý....^*.:^ •fetíííJTJ-&dkíkj.

Má-rá-dí-o.....".....vztettarri:..

Které má jiné nákladné pomůcky ? <VÍ7v.v^ ^KTit.

Příloha č. 13

Přehled nemocí a počet onemocnění v mateřské škole U studánky v letech 1924 až 1938

V školním roce	spála	záškrt	černý kašel	spalničky	plané neštovice	zarděnky	svrab	příušnice
1924/25	12(1t)	10	16	100	36	.	2	4
1925/26	5	.	14	7	5	.	1	30
1926/27	2	.	5	38	40	.	.	1
1927/28	3	2	10	2	2	35	1	2
1928/29	.	7	1	37	1	2	.	7
1929/30	5	5	2	1	34	.	.	.
1930/31	.	12 (2f)	6	22	14	.	.	6
1931/32	2	4	10	31	1	.	.	42
1932/33	4	3	7	8	39	8	.	1
1933/34	.	.	14	40	17	3	.	.
1934/35	5	2(1t)	14	5	18	1	.	.
1935/36	4	1	.	40	21	2	.	28
1936/37	1	1
1937/38	2	5 Cit)	17	16	45	.	.	1

Příloha č. 13

Přednášky pro matky, které se U Studánky konaly od školního roku 1920/21.

Rok	Pořadatel, přednášející:	Téma:
1920/21	Přednášející neuveden	Pořízení levných hraček
	Přednášející neuveden	Mikulášská nadílka
	Český červený kříž	Kurz o dětech
1921/22	Přednášející neuveden	Vzájemná láska
1922/23	Přednášející neuveden	Promluva k matkám
1923/24	Legie malých na Praze 7	O hygieně a odívání dětí
	Přednášející neuveden	Účel mateřské školy a různé praktické pokyny vzhledem k/ke výchově dítěte
	H. Bořková	Význam mateřské školy pro dítě a rodinu
	H. Bořková	O náležité výživě dětí do 6 let
1924/25	Přednášky se nekonaly	
1925/26	Přednášky se nekonaly	
1926/27	Přednášky se nekonaly	
1927/28	Přednášející neuveden	Zábava dětí
	L. Zápotocká	Dítě věku předškolního
	F. Šeradský, Rathaus	Název neuveden
1931/32	Přednášející neuveden	Matka
	Přednášející neuveden	Škola - rodina - dítě
	Přednášející neuveden	Zaměstnání dětí doma- výchova k samostatnosti
1932/33	L. Zápotocká	Význam mateřské školy
	M. Secháková	Hlavní zásada při výchově dětské lži
	B. Stárová	Proč povídáme dětem pohádku?
	B. Dostálová	Poměr vzájemný: učitelka- dítě- matka
	L. Zápotocká	Zodpovědné, ale krásné poslání ženy- matky!
	V. Zárubová	Rodiče a děti

1933/34	L. Zápotocká	Co znamená mateřská škola pro dítě
	L. Zápotocká	Vliv rodičů na zdraví dítěte
	B. Stárová	Příklad a nápodoba
	L. Zápotocká	Mravní význam vánoc
	M. Secháková	0 hračkách
	V. Zárubová	Rozvrh programu v mateřské škole (smyslová výchova, výtvarný projev, výsledky práce)
1934/35	L. Zápotocká	Rodiče a děti - děti a škola
	L. Zápotocká	Co kdo považuje na světě za nejkrásnější
	V. Zárubová	Dobrá kniha - dobrá hračka
	L. Zápotocká	Jak dětem přiblížit vznik nového života
	B. Stárová	Láska
1935/36	L. Zápotocká	Název neuveden
	V. Zárubová	Název neuveden
	L. Zápotocká	Název neuveden
1936/37	V. Zárubová	Název neuveden
	B. Stříbrná	Název neuveden

Příloha č. 13

Přednášky, kterých se od roku 1904 až do roku 1935 zúčastnil pedagogický sbor Studánky.

rok	Přednášející, organizátor	Téma:
1904/05	Dr. M. U. Honzáková	O nakažlivých nemocech dětských
1909/10		Učitelská konference
1913/14	Přednášející neuveden	Hřiště mládeže
1918/19	Přednášející neuveden	Kurz pro sociální péči
1920/21	Doc. Dr. O. Chlup	Pedopsychologické základy pedagogiky
1921/22	Doc. Dr. M. Chlup	Zdravotní kurz
	Pan Vokáč	Kurz hraček
1922/23	Dr. Weigner, Otčenášek	Tělovýchovný kurz
	M. Podhájská	Kurz hraček
	Přednášející neuveden	Kurz hraček
	I. Jarníková	Referuje o francouzském spise Pedagogika pro školy mateřské
	Přednášející neuveden	Kurz tělovýchovný
	Přednášející neuveden	Kurz životosprávy
1923/24	M. Podhájská	Kurz hraček
1924/25	Přednášející neuveden	Volné projevy pohybu dětí
	Přednášející neuveden	Cyklus o chorobách nervových
	F. Seracký	Psychologický kurz
	Přednášející neuveden	Estetika pohybu
	Němec	Loutkové divadlo
	Přednášející neuveden	Základy rytmiky
	I. Jarníková	O výzkumu dítěte
	Tůma	Jak budeme vychovávat děti do šesti let.
	Přednášející neuveden	Kurz loutkového divadla
	Přednášející neuveden	O reformě školy
	I. Jarníková	O škole mateřské
	M. Podhájská	Kurz hraček
	P. Krákora	Volné projevy pohybu dětí
	Profesor Klíma	Estetika pohybu

	Profesorka Dubská	Základy rytmiky
1926/27	Pedopsychologický odbor	vysokoškolský kurz učitelek mateřských škol v Praze 10. - 24. 4 Seznam přednášek pražského kurzu
	MUDr. K. Weigner	Úvod do tělovědy a tělesné výchovy dětství útlého věku
	MUDr. F. Laska	Zdravotnictví školy mateřské
	PhDr. F. Šeracký	Základy psychologie, zvláště psychologie dítěte do šesti let
	MUDr. K. Herfort	Biologie a biopathologie raného dětství
	PhDr. J. A. Bláha	Sociologie dětství
	PhDr. J. B. Kozák	Problémy mravní výchovy
	PhDr. O. Chlup	Novější hlediska o duševním vývoji dítěte
		Vývoj školy mateřské
	PhDr. V. Tille	Česká dětská literatura
	PhDr. E. Smetánka	Úvedení do fonetiky
	JUDr. J. Kallab	Úvod do sociální péče o mládež
	MUDr. M. Seemann	Dětská řeč
	A. Cmíral	O hudebním projevu
	Dr. L. Ondrůjová	Rytmika
	L. Dostálová	Dramatický projev dítěte
	B. Morávková -učitelka ze Studánky	Výtvarný projev nejmladších školáků
	I. Jarníková	Věcné učení ve škole mateřské
	M. Buchalová	Tři roky v mateřské škole
	A. Kurš	Hračky a jejich význam pro výchovu
	O. A. Knířová	Problematika koedukace v mateřské škole
	M. Kellerová	Základy organizace mateřské školy
	PhC. J. Rameš	Praxe psychologického výzkumu ve škole mateřské
		III. sjezd výzkumu českého dítěte
1927/28	Svaz čsl. učitelek škol mateřských, Zemská střední jednota uč. pro vyšší pedagogické vzděl.	II. vysokoškolský kurz v Plzni 1.-14. dubna Seznam přednášek plzeňského kurzu
	MUDr. K. Weigner	Tělesná výchova a dětský věk
	PhDr. E. Rádi	Směry v současné filozofii

	PhDr. J. A. Bláha	Sociologie dětství
	Prof. S. Svoboda	Obliba barev u dětí, její usměrnění a úkoly ve výchově
	PhDr. O. Chlup	Krizi české pedagogiky
	PhC. L. Ondrůjová	Dětské kresby
	PhDr. F. Seracký	Psychologii dětství a jeho projevy
	Dr. Smetánka	Česká výslovnost
	Dr. S. Velinský	Psychologie učení
	Dr. K. Herfort	Duševní úchytky školní mládeže
	Dr. Tille	Dítě a literatura
	O. Knířová	Základy školské reformy v Rakousku
	B. Kožíšková	Italská škola národní a mateřská
	E. Strnad	Společné úkoly učitelstva školy národní a mateřské
	M. Kordová	Výchovné pomůcky školy mateřské
	Ing. V. Šustr	Moderní školní budova a její zařízení
1928/29	F. Stěpničková	O výslovnosti dětí
	M. Vinopolová	Rytmičtý projev dětí
	V. Zárubová,	Metoda Montessoriové
	B. Stárová	
	K. Mullerová	Výtvarný a kresebný projev dětský
	F. Stěpničková	Kresebný projev dětí nejmenších
	M. Vinopolová	Metoda Frôbelova
	F. Stěpničková	O projevu dětské hry
	P. Jirásek, L. Tesařová	Kurz loutkového divadla
	Dr. V. Příhoda, J. Uher	Cyklus přednášek
	F. Stěpničková	O studiu a výzkumu projevu dětské výslovnosti u dětí 1,5 až 3 let v jeslích U Studánky.
1931/32	Dr. Velinský, Dr. Velinská	<p>Pedopsychologický kurz</p> <p>Individuální žákovské archy školské jejich význam pro výchovu</p> <p>Individuální difference a jejich studium</p> <p>Důsledky v praxi- individualizování výchovy</p>

	Š. Listová	Studijní cesta po Německu
1932/33	B. Dostálová	0 studijní cestě do Paříže
	Hostáně	Ruské školství
	Přednášející neuveden	Seminář Vysoké školy St. pedagogických
	Přednášející neuveden	Metoda Montessoriové
	Dr. Ondrůjová	Název neuveden
		Celostátní konference učitelek mateřských škol
1933/34	Dr. M. U. Seemann	Vývoj dětské řeči
	Dr. L. Velínská	Rozbor a kritika učebních postupů na škole mateřské
	Dr. S. Velínský	Užití psychologie osobnosti na věk předškolní
	Dr. V. Příhoda	Přehled moderních směrů psychologie
	Dr. A. Zahálková	Patologie dětství
	Dr. J. Ulrich	Sociologie mládeže a školy
1934/35		2letý kurz při vysoké škole Studiích Pedagogických

Příloha č. 16

Seznamy hostů, kteří navštívili opatrovnu a mateřskou školu U Studánky
od roku 1902 až do roku 1938.

Školní rok

1902/03 - prof. V. Marek, ruský vládní rada, Kišiněv

- L. Protič, profesor, Bělehrad - Srbsko

- žáci průmyslové školy na Smíchově, bez jmenného seznamu

1903/04 - B. Žulinská, Lvově

- K. Mukarovna, polská filosofka, Kazaň

- společnost pro veřejné zdravotnictví, bez jmenného seznamu

1904/05 - J. Rudzská, Varšava

1905/06 - Miss C. Reymershofferová, učitelka, Galveston - Amerika

- L. Boschkovitsevy učitelka, Bělehrad - Srbsko

1906/07 - R. Moravec, továrník, Úpice

- slečna Tieglová, řídící pěstounka, Lindenkronu

- Miss C. Reymershofferová, učitelka, Galveston - Amerika

1907/08 - správkyně opatroven a jeslí z Kolína

- M. Votrubová, správkyně smíchovských mateřských škol

- 50 účastnic V. sjezdu pěstounek pro mateřské školy v Brně, bez jmenného seznamu

- madame de Witte spisovatelka, Kyjev

1908/09 - za ústřední spolek českých žen místopředsedkyně A. Jehličková

- I. a II. výprava učitelstva ruského, bez jmenného seznamu

1909/10 - náměstek starosty z Pardubic

- slečny Desertovou a Pocherovou, Kutné hory

1910/11 - B. Augustinová, předsedkyně Komitétu dam

- K. Bulíř, pan dozorce

- pan Wildmann, hospodářský dozorce obecní starosta

- slečna Jelínková, členka dozorčí komise

1911/12 - slečna Rezková, učitelka ústavu ku vzdělávání učitelek s kandidátkami kurzu

pěstounek, bez jmenného seznamu

- 1912/13 - účastníci mezinárodního kongresu pro uměleckou výchovu v Drážďanech,
bez jmenného seznamu
- K. Bulíř, pedagogický inspektor
 - B. Augustinová, předsedkyně Komitétu dam
 - A. Wildman, hospodářský inspektor
 - N. Bobrovnikov, univerzitní profesor, Petrohrad
 - K. Bolina, pedagogický inspektor
 - kandidátky kurzu pěstounek a učitelského ústavu, bez jmenného seznamu
- 1913/14 - B. Augustinová, předsedkyně Komitétu dam
- A. Vališová, místopředsedkyně Komitétu dam
 - členky Komitétu dam, bez jmenného seznamu
 - K. Bolina, pedagogický inspektor
 - A. Wildman, hospodářský inspektor
- 1914/15 - skupina polských návštěvníků, bez jmenného seznamu, Polsko, 4 x
- B. Augustinová, předsedkyně Komitétu dam, 3x
 - A. Wildman, hospodářský inspektor, 3x
 - Bolina, pedagogický inspektor
- 1915/16 - B. Augustinová, předsedkyně Komitétu dam, 2x
- vikář a dvě řeholní sestry, z tábora uprchlíků, Choceň
 - lesní účetní, Čížov
 - ředitel poštovního úřadu
- 1916/17 - B. Augustinová předsedkyně komitétu dam, 2x
- F. Sládek, ředitel a pedagogický spoluinspektor
 - ukrajinští učitelé, bez jmenného seznamu
 - T. Červinková, spisovatelka
 - III. ročník staroměstské měšťanské školy, bez jmenného seznamu, Praha
 - jedna třída průmyslové školy novoměstské, bez jmenného seznamu, Praha
 - posluchači české techniky, bez jmenného seznamu, Praha
- 1917/18 - B. Augustinová, předsedkyně Komitétu dam
- 1918/19 - B. Augustinová předsedkyně Komitétu dam, 3x
- F. Kellner, náměstek
 - slečna Sychrová, sociální péče

- pan Pešek, inspektor
 - J. Kratochvílová pedagogická inspektorka
 - kurz pro sociální péči, bez jmenného seznamu
- 1919/20 - žákyně průmyslové školy, bez jmenného seznamu
- pí Bořkovcová, členka Komitétu dam
- 1920/21 - pan Wundrlík, městský radní
- hospitace skautek, bez jmenného seznamu
- 1921/22 - Dr. Huač
- Dr. Kempert, školní inspektor
 - pí Bořkovcová, dozorčí dáma Komitétu dam
 - M. Burba, inženýr
 - J. Patočka, člen městské rady ředitel
 - pan Hájek, ředitel sirotčince s chotí
 - hospitace lycea s profesorem Matějkou, bez jmenného seznamu, Praha
 - průmyslová škola, bez jmenného seznamu, Pardubice
 - hospodářská škola, bez jmenného seznamu, Praha
 - Dr. Kempert, školní inspektor
- 1922/23 - hospitace sociální školy, bez jmenného seznamu
- 1923/24 - I. Jarníková
- 1924/25 - posluchačky vyšší sociální školy, bez jmenného seznamu
- inspektor vídeňských mateřských škol, Vídeň
 - B. Novotná, inspektorka mateřských škol, Ostrava
 - Dr. Winkler, okresní školní inspektor
 - Dr. L. Zelnita, profesor, Madrid
- 1925/26 - A. Gatalo profesor vyššího pedagogického institutu, Odessa
- posluchačky učitelského ústavu se slečnou I. Jarníkovou, bez jmenného seznamu
- 1926/27 - M. Kellerová, pedagogická inspektorka
- F. Seracký, vědecký poradce
 - svaz Ukrajinských žen za odbor pro věci kultury a školství, bez jmenného seznamu, Ukrajina
 - B. Novotná, inspektorka mateřských škol, Ostrava

- 1927/28 - exkurze Vysokých studií pedagogických, bez jmenného seznamu, Praha
- M. Vybíralová, správkyně mateřských škol, Olomouc
- 1928/29 - M. Kellerová, pedagogická inspektorka
- F. Šeracký, vědecký poradce
 - posluchačky Městské odborné školy pro ženské povolání, bez jmenného seznamu, Praha
 - K. Nikolova, N. Popova, učitelky, Bulharsko
 - Mr. F. H. Swift, profesor z pedagogické univerzity, California
 - pan Jarolíněk, vrchní rada za odbor pro věci kultury a školství
 - pan Kubín, radní za odbor pro věci kultury a školství
 - Dr. Rössler, školní lékař
 - p. Patočka, inspektor
- 1929/30 - Ústav ku vzdělávání pěstounek, bez jmenného seznamu, Hradec Králové
- řídící učitelka, Drážďany
 - návštěva učitelek, bez jmenného seznamu, Vídeň
 - pí Marešová, členka městského zastupitelstva
 - Miss M. Gutteridgs, učitelka mateřské školy, Melbourne - Austrálie
 - III. ročník měšťanské školy Masarykovi, bez jmenného seznamu
 - A. Janotówna
 - M. Kellerová, pedagogická inspektorka
 - profesor Růžička
 - odborná měšťanská škola pro ženská povolání na Smíchově
 - Miss E. Brooks, Pasadena, California
 - Mr. F. H. Swift, Californie
- 1930/31 - A. Stibálová, A. Stejskalová, sociální pracovnice, Písek
- V. Vostřebalová, předsedkyně organizace sociálních pracovníků, Praha
 - pan Kohout, rada
 - M. Kellerová, pedagogická inspektorka
 - Dr. V. Příhoda, profesor
 - pan Meseim, profesor, Moskva
 - R. Nikolajev s chotí, Sofia
 - O. a D. Pantič učitele „Doma slepých Kralja Aleandra“, Jugoslávie

- kandidátky učitelek ústavu u sv. Anny s ředitelem, bez jmenného seznamu
- S. Efremova „direktrice d'Institut des or"
- M. Kellerová, pedagogická inspektorka s americkými hosty, USA
- návštěva bez jmenného seznamu, Londýna - Anglie
- návštěva bez jmenného seznamu, Minneapolis - USA

1931/32 - posluchačky sociální školy, bez jmenného seznamu

- M. Šimková, učitelka, Turčany sv. Martina
- pí Voláková, učitelka, Ledvice u Duchcova
- chovanky učitelského ústavu ku vzdělávání pěstounek, bez jmenného seznamu, Hradec Králové

1932/33 - posluchačky Městského ústavu pěstounek, bez jmenného seznamu, Plzeň

- pí Altschulová, z kursu Montessori

Od školního roku 1933/1934 až do 1936/1937 chybí záznamy o návštěvách na mateřské škole U Studánky.

1937/38 - delegace spolku „Libuše", bez jmenného seznamu, Pacov